

Harun Nuhanović

**Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teri-
toriju**

Najdugovječniji savremeni sukob

Harun Nuhanović, MA

**Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju:
Najdugovječniji savremeni sukob**

Izdavač:

Centar za geopolitička istraživanja – GEOPOL

Za izdavača:

Admir Lisica, MA

Urednik

Admir Lisica, MA

Recenzenti:

Mr. Osman Softić

Doc. dr. Jahja Muhasilović

Lektura i korektura:

Enisa Grabus

DTP i naslovna:

art studio DK

Štampa:

Dobra knjiga, Sarajevo

ISBN 978-9926-8849-2-5

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i
univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem 65176582

Harun Nuhanović

**KAKO JE IZRAEL
OKUPIRAO I ZAUZEO
PALESTINSKU TERITORIJU**

Najdugovječniji savremeni sukob

Sarajevo, 2025



SADRŽAJ

RIJEČ UREDNIKA.....	7
UVOD	9
OKUPACIJA GAZE	19
PALESTINA POD OKUPACIJOM	38
Put u Oslo	49
Palestinska samouprava	53
POVLAČENJE IZRAELA IZ GAZE 2005. GODINE.....	60
Prijedlozi povlačenja s okupiranih teritorija	62
Pripreme za povlačenja.....	64
Povlačenje i angažman međunarodnih aktera.....	74
Zašto povlačenje?	78
Ideološki razlozi?	83
POJAS GAZE NAKON POVLAČENJA IZRAELA	88
Sukob Fataha i Hamasa	89
Kontrola Gaze nakon povlačenja.....	92
Operacije u Pojasu Gaze	96
ISTREBLJENJE PALESTINACA IZ POJASA GAZE.....	105
Pokretanje vojne operacije.....	106
Posljedice targetiranja Izraela	109

Dešavanja u Izraelu.....	117
Međunarodni akteri između interesa i ljudskih prava.....	121
RECENZIJE	130
LITERATURA	138

Riječ urednika

Bavljenje ovom izuzetno osjetljivom temom predstavlja izazov za istraživače, te je shodno tome potrebno detaljno analizirati sve aspekte palestinsko-izraelskog sukoba, kako bi se došlo do zaključaka koji su zasnovani isključivo na činjenicama, a ne na romantičarskim i populističkim predodžbama. Autor ovog djela, magistar međunarodnih odnosa i novinar Harun Nuhanović, kroz nekoliko studijskih programa nastojao je proširiti svoju spoznaju o palestinskom pitanju, geopolitičkim procesima, te historijatu odnosa na Bliskom istoku. Znanja koja je prikupljao na studijskim programima u Republici Turskoj i Češkoj Republici, usmjerili su njegov put prema studioznom pristupu koji je vidljiv u njegovoj magistarskoj tezi, koja je uz dodatne napore, zadovoljila kriterije za objavu u publikaciju pod nazivom *Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju: Najdugovječniji savremeni sukob*. Uzimajući u obzir raznovrstan broj kredibilne literature koja je korištena u procesu izrade ovog djela, te uvažene smjernice od svih aktera koji su učestvovali u izradi ove knjige, mogu zaključiti da je pred vama izuzetno značajna studija koja pojašnjava određene geopolitičke i historijske procese koji su usložnili odnose između Izraela i Palestine. Ova publikacija ne predstavlja konačno slovo o dinamičnim i veoma složenim odnosima na ovom području, već nastoji biti doprinos demistifikaciji određenim procesima kojima se autor bavi. Shodno

tome, vjerujem da će publikacija *Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju: Najdugovječniji savremeni sukob* pronaći svoj put do akademske, ali i šire javnosti na području Zapadnog Balkana.

Admir Lisica

*Direktor Centra za geopolitička istraživanja – Geopol i
doktorant na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu*

UVOD

Napad Hamasa 2023. zatekao me je na Kosovu gdje sam boravio kao istraživač u Prištini. Tog 7. oktobra sam bio u posjeti Prizrenu kada sam vidio prve snimke Hamasovih napada. Ovaj napad je bio iznenađenje ne samo za mene nego i za Hamasove najbliže saveznike kao što je Iran. Bivši potpredsjednik Irana Javad Zarif je na Svjetskom ekonomskom forumu u Davosu 2025. priznao kako nisu znali za ovaj napad koji je pokvario njihove planove kada su trebali održati sastanak sa Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) u vezi nukleranog sporazuma. Sve to vrijeme provedeno u Prištini pažljivo sam pratio dešavanja u Gazi i analize kako domaćih tako i stranih medija. Pisao sam analize za naše medije, ali i davao intervjue na ovu temu. Međutim, u tom momentu mi nije naumpalo da razmišljam, a kamoli da se upustim u pisanje knjige na ovu temu.

Po povratku sa Kosova sastao sam se sa kolegom i prijateljem Admirom Lisicom, doktorantom na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, s kojim sam razgovarao o nekim budućim projektima, ali i dojmovima sa Kosova. Tada mi je predložio da napišem knjigu o Palestini, da se malo dublje pozabavim ovom temom s obzirom na to da sam već radio master tezu na tu temu. U tom momentu sam smatrao kako nisam spreman na taj poduhvat te sam izbjegavao ovu temu u daljim razgovorima sa njim. Međutim, kako je vrijeme prolazilo sve više i više su mi Admirove riječi odzvanjale u ušima. Slike iz Gaze koje smo svakodnevno uživo mogli

gledati dodatno su me potakle da razmotrim tu opciju pisanja knjige koja će i običnom čovjeku pokazati šta se dešava u Palestini. Naravno, ovo što se dešava danas je plod geopolitičkih kretanja koja su se reflektirala na Palestince koji danas žive u najgorim mogućim uslovima. Zbog toga sam se odlučio da napišem ovu knjigu koja će ostati i generacijama poslije kako bi mogli da šire istražuju ovu temu.

Ova knjiga je nastala kao plod dubljeg istraživanja nakon master teze koju sam radio na temu izraelsko-palestinskog sukoba. Jedan od ključnih razloga za istraživanje ove teme je posljednja operacija Izraela "Iron Sword" koja je pokrenuta nakon napada na jedan od kibbutzima (naselja) u Izraelu. Nakon ovih napada Hamasa pojačana je medijska kampanja u kojoj se ovaj napad smatra terorističkim, opravdavajući time izraelske zločine. Posebno je bilo izraženo kreiranje narativa kako je Hamas taj koji je one najmlađe ubijao na najbrutalniji način. Jedan od primjera takve medijske kampanje je i pronalazak "beba u rerni/pećnici" implicirajući kako je Hamas na taj način ubijao djecu. Iako je izraelski list *Haaretz* otkrio kako su ove informacije lažne, one su se ipak koristile u javnim prostoru.

Rukopis jasno i nedvosmisleno pokazuje kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju oduzimajući osnovna ljudska prava Palestincima. Iako se Izrael zvanično povukao 2005. to se nije dogodilo u praksi. Ponovo su kontrolisali Gazu pogotovo u ekonomskom smislu. Najbolji primjer toga je da su osmislili formule prema kojima dozvoljavaju uvoz osnovnih životnih namirnica u Gazi određujući koliko ih svaki Palestinac može konzumirati.

Za razliku od drugih knjiga koje se bave ovom tematikom, *Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju: Najdugovječniji savremeni sukob* posebnu pažnju pridaje povlačenju Izraela iz Gaze 2005. i posljednjim dešavanjima odnosno operaciji "Iron Sword". Povlačenjem Izraela iz Gaze smatralo se kako će Gaza imati slobodu, ma kakva ona bila, ali to je bila samo iluzija. Umjesto slobode Palestinci su ostali zarobljeni u Gazi bez mogućnosti razvoja teritorije na kojoj žive. Upravo su posljednja dešavanja pokazala koliko je povlačenje Izraela iz Gaze bilo 'stvarno'.

Prilikom istraživanja koristio sam knjige renomiranih izdavača poput Palgrave Macmillan, Oxford University Press, Indiana University Press, Stanford University i drugi. Također, odabrani članci iz *Israel Studies*, *Journal of Palestinian Studies*, kao i drugih relevantnih časopisa, čine osnovnu literaturu ovoga rada. Pored ovih izvora koristio sam i podatke međunarodnih organizacija kao što su agencije UN-a i humanitarnih organizacija poput ReliefWeba i drugih.

Prvo poglavlje analizira okupaciju Gaze koja se desila 1967. godine. Gaza je došla pod izraelsku okupaciju nakon Šestodnevnog rata koji je trajao od 5. do 10. juna 1967. U tom ratu su zauzete egipatske, jordanske i sirijske teritorije poput Gaze, Zapadne obale, Sinaja, Golanske visoravni i Istočnog Jerusalema. Razlozi koji su doveli do ovoga rata su: izraelsko-jordanske tenzije oko rijeke Jordan, pogrešno informisanje Sovjetskog Saveza o namjeri Izraela da napadne arapske snage, te povlačenje UN-ovih trupa sa Sinaja koje su bile prisutne na Sinaju od Suecke krize 1956.

Važno je istaknuti i odbrambeni sporazum koji je potpisan između Egipta i Sirije 1955. godine prema kojem se obavezuju na uzajamnu pomoć u slučaju da jedna strana bude napadnuta. SSSR obavještava Egipat da se Izrael priprema napasti ih te Naser naređuje povlačenje UN-ovih trupa sa Sinaja 18. maja 1967. Iako je Naser saznao da je ovo pogrešna informacija dobija podršku od saveznika koji ga ubjeđuju da su spremni za rat s Izraelom. Krajem maja te godine, Egipat i Jordan potpisuju sporazum prema kojem jordanska armija dolazi pod egipatsku komandu. Ujutro 5. juna Izrael je započeo iznenadni napad na vojnu bazu Egipta te je uništio znatan broj vojnih aviona dok su još bili na zemlji. Time je spriječio arapske ujedinjene snage Egipta, Jordana i Sirije da uzvrate na zračne napade Izraela. Nakon potpisa prekida vatre 11. juna jedna od teritorija koje su pod okupacijom Izraela je i Gaza.

Drugo poglavlje govori o tome kako je okupacija uticala i na jednu i na drugu stranu. Nakon okupacije, Izrael je počeo politiku naseljavanja jevrejskog stanovništva u Gazi te Zapadnoj obali. U početku su to bila područja koja nisu bila znatno naseljena Palestincima, ali s vremenom se to mijenjalo te su se kasnije fokusirali na mjesta sa većinskim palestinskim stanovništvom. Do 1973. u Gazi je bilo izgrađeno 7 naselja. George Habash, koji je jedan od osnivača Arapskog nacionalnog pokreta 1940-ih, 11. decembra 1967. godine osniva marksistički Narodni front za oslobođenje Palestine (PFLP). Naredne godine, Fatah preuzima kontrolu u Palestinskoj oslobodilačkoj organizaciji (PLO) te postavlja Yassera Arafata za predsjedavajućeg. Od

okupacije je Palestina, a samim tim i Gaza, postala ovisna o Izraelu. Bilo je pokušaja povratka okupiranih teritorija, kao što je Jomkipurski rat 1973, ali bezuspješno. Kulminacija aparthejdskog odnosa prema Palestincima kulminirala je sa dvije intifade. Prva se desila 1987, a druga 2000. godine. Intifada je počela kao narodni ustanak kojeg je PFLP pokušao da institucionalizira i da vodi prema masovnom civilnom neposluhu. Članice PLO-a su se sastale u novembru 1988. te usvojile Deklaraciju o nezavisnosti. PFLP je prihvatio rješenje o uspostavi dvije države, ali odbijajući Rezolucije UN-a po ovom pitanju. Kako je PFLP imao mekši pristup prema PLO-u koji nije ispoštovao okvirni sporazum između članica Palestinskog nacionalnog vijeća (PNC) vezan za pregovaranje, došlo je do podjele unutar PFLP-a i osnivanja njenog drugog krila PFLP okupiranih palestinskih teritorija (PFLP-OPT). Islamski džihadski pokret (IJM) je osnovan malo prije izbijanja Prve intifade 1987. gdje su uzeli značajno učešće. Uspostava pokreta za borbu za slobodnu Palestinu rasla je u periodu okupacije. PFLP 1998. istupa iz PLO-a te djeluje kao samostalna organizacija. Druga intifada dolazi nakon posjete Ariela Sharona Hramu (Temple Mount) i prethodila je operaciji Defensive Shield 2002. Sve se to dešavalo neposredno prije objavljivanja plana povlačenja iz Gaze.

Treće poglavlje knjige uključuje analizu politike Izraela. Bez obzira da li su na vlasti bile desno ili lijevo orijentisane političke partije, pitanje naseljavanja jevrejskog stanovništva u Gazi je bilo neupitno. Podrška sa oba politička spektra nije nedostajala. Međutim, od Sporazuma iz

Osla 1993. godine stvari počinju da se mijenjaju. Osamdeset posto izraelskih snaga se povuklo te se išlo ka razdvajanju teritorija, ali ne prema granicama koje su bile prije Šestodnevnog rata. Napad u Bei Lidu je tadašnjeg premijera Yitzaka Rabina podstakao da počne razmišljati i o fizičkom povlačenju te je zbog toga i sastavio komisiju koja će se baviti tim pitanjem. Razlozi su bili slabljenje sigurnosti Izraela, posebno Tel Aviva koji je zbog napada Hamasa bio na meti. Predloženo rješenje je bilo podizanje neke barijere koja bi spriječila i umanjila broj napada na Izrael. Međutim, ministar vanjskih poslova Izraela u vladi Rabina Shimon Peres je bio više okrenut ka ekonomskom rješenju. Prema njegovoj zamisli trebalo je izgraditi palestinski industrijski park te dati Izraelu važnu projektnu ulogu u njemu. Međutim, atentat na Rabina 4. novembra 1995. spriječio je sprovođenje plana razdvajanja. Nasljednik Rabina na premijerskoj funkciji je Benjamin Netanyahu. Za vrijeme njegovog mandata koji je trajao do 1999, napadi su bili rjeđi. No, kada su napadi postali učestaliji izdaje naredbu o razdvajanju teritorija. Na izborima 1999. Ehud Barak pobjeđuje Netanyahua i postaje premijer Izraela. Barakov plan razdvajanja uključivao je ekonomsku saradnju sa Palestincima tj. protok roba, kapitala i ljudi. Međutim, ni on se nije dugo zadržao na premijerskoj poziciji te 2001. dolazi do prijevremenih izbora na kojima pobjedu odnosi Ariel Sharon i stranka Likud. Sharonov stav je bio da nema razdvajanja teritorija, ali on je kasnije promijenio mišljenje. Ponovo dolazi do izbora 2003. kada Sharon ponovo dobija izbore. Kandidat Labor Party Amram Mitzna predlaže povlačenje iz Gaze što se kasnije i događa, ali ne pod

njegovim vođstvom nego pod Sharonovim. Također, za vrijeme mandata Sharona izgrađena je "Green Line" koja je razdvojila okupirane teritorije od Izraela.

Četvrtopoglavljeobuhvatauzrokeiposljedicepovlačenja Izraela te sami proces povlačenja sa palestinskih teritorija. Prvi put Sharon je objavio da se razmišlja o povlačenju iz Gaze 18. decembra 2003. na Četvrtoj Konferenciji Herzliya. Prije samog izjašnjavanja u državnim institucijama Sharon je najavio da će se održati referendum u stranci povodom ovog pitanja. Međutim, do toga nije došlo jer se vjeruje da znatan broj članova Likuda nisu bili za povlačenje iz Gaze. Tako je Vlada odobrila prijedlog o povlačenju 6. juna 2004, a Knesset 16. februara 2005. godine. Povlačenje Izraela je počelo u augustu 2005, a prema planu 8.000 jevrejskih stanovnika kojima su dodijeljena novčana sredstva od 200.000 američkih dolara po porodici kao kompenzacija za iseljavanje je trebalo biti iseljeno. Bilo je i onih koji su bili istjerani iz svojih kuća, ali 12. septembra povlačenje je završeno. Postoje tri razloga za povlačenje Izraela iz Gaze: ekonomski, sigurnosni i demografski. Povlačenjem će Izrael ekonomski profitirati jer neće biti u obavezi da se skrbi o Palestincima iz Gaze što je njegova obaveza prema međunarodnom pravu. Iz ekonomskih razloga proizilaze i sigurnosni. Izrael je štitio svoje jevrejsko stanovništvo koje je brojalo zajednicu od 8.000 doseljenika među 1.2 miliona Palestinaca kojima su omogućavali zaštitu. Također, vjerovalo se da će napadi iz Gaze biti manji te da će sigurnosna situacija biti povoljnija. Prema relevantnim procjenama po brojnosti palestinsko stanovništvo je trebalo do 2020.

godine da nadmaši jevrejsko. S obzirom da se Izrael deklarira kao jevrejska demokratska država trebalo je spriječiti brojčanu prednost Palestinaca nad Jevrejima u Izraelu.

Ekonomski i demografski ciljevi povlačenja iz Gaze su se ispunili. No, sigurnost je i dalje ostala problem. Gaza je sama sebi ostala prepuštena u ekonomskom smislu. Palestinci su svjedočili strašnom socioekonomskom padu. U periodu od 4 mjeseca nakon povlačenja 283 rakete su ispaljene na teritoriju Izraela. Kao odgovor Izraela uslijedilo je nekoliko operacija: Summer Rain, Cast Lead, Protective Edge i Iron Sword. Cilj ovih operacija je bio da se Hamas istjera iz Gaze kako bi se omogućila sigurnost Izraelu. Međutim, to se nije dogodilo te je Hamas opstao bez obzira na operacije provedene od strane izraelskih vojnih snaga. Hamas je u fokus došao tokom Intifade kada je palestinsko vođstvo odnosno PLO djelovao iz inostranstva. Godine 2006, na izborima pobjeđuje Hamas, te nudi Fatahu da zajedno sačine vladu, što se i kasnije događa. Međutim, u prvim godinama njihove vladavine dolazilo je do međusobnih prijevora koji su kasnije izglašeni. Blokada Gaze od Izraela je sve više usložnjavala već lošu situaciju u Gazi. Tako je zbog blokade Gaze došlo do oskudice nekih osnovnih životnih potreba kao što su hrana, električne energija i gorivo.

Peto poglavlje knjige analizira posljednju operaciju Izraela „Iron Sword“ koja je pokrenuta nakon Hamasovog napada na Izrael 7. oktobra 2023. godine. Nakon skoro dvije godine agresije i protjerivanja Palestinaca sa svoje zemlje postignut je sporazum o prekidu vatre. Međutim, ono što

se desilo između Hamasovog napada i prekida vatre je strašno. U tom periodu Izrael je koristio sva moguća sredstva kako bi ispunio svoj cilj – da uništi Hamas. Zbog toga su koristili i nedozvoljena sredstva prema međunarodnom pravu što je njihove lidere, premijera Netanyahua i ministra odbrane Gallanta, dovelo u situaciju da razmišljaju gdje mogu putovati u inostranstvo, a gdje ne. ICC je izdao nalog za njihovo hapšenje zbog sumnje na činjenje ratnih zločina što ih svrstava na mračnu stranu historije. Iz tog razloga ne mogu putovati u inostranstvo gdje god žele jer bi ih po ulasku u pojedine države uhapsili na osnovu već pomenutog naloga. Tokom ovog perioda izraelska vojska je bila najizloženija što su potvrdili i pojedini vojnici koji su bili na bojnopolju. Oni su otkrili kako Izrael bira mete, koje oružje i tehnologiju koristi te na kraju kako te mete pronalaze i eliminišu. S druge strane je Hamas koji nema ni približnu tehnologiju, ali se bori i odolijeva napadima Izraela. Iako je Hamas pretrpio značajne gubitke, pogotovo što su dvojica njihovih političkih lidera ubijena, nije odustao od otpora okupaciji koja život Palestinaca svakim danom čini sve težim i težim.

Na međunarodnoj sceni, politički akteri su na početku operacije u Gazi stali na stranu Izraela u potpunosti ignorirajući palestinsku patnju. Nakon domaćeg pritiska, ali i izvještaja koje su izdavale međunarodne organizacije politički akteri nisu mogli ostati slijepi. Popuštali su pred pritiskom priznavajući kako se sukob treba što prije završiti, ali na tome su slabo konkretno radili. U tom procesu pregovora, Katar se pokazao kao važan diplomatski akter

na kojeg se u budućnosti može računati. Sukob je završen potpisivanjem sporazuma o prekidu vatre koji je zaustavio krvavi pohod Izraela na Gazu.

Zahvalnost za podršku u procesu pisanja knjige dugujem Admiru Lisici koji me je i „nagovorio“ da se upustim u ovaj poduhvat. Savjeti njega kao istraživača pomogli su mi da se što bolje organiziram i privedem kraju ovaj važan projekat. Ne mogu a da ne spomenem i svog mentora sa magistarskog rada prof. dr. Hamzu Karčića koji je najzaslužniji što sam se počeo baviti ovom tematikom. Naime, prilikom dogovaranja mentorstva predložio mi je nekoliko tema koje bih mogao raditi, a koje se tiču realizma u međunarodnim odnosima. Jedna od tema je bila i povlačenje Izraela iz Gaze 2005. koju do tada, prema riječima profesora, niko nije obrađivao. Od tada sam počeo da se intenzivnije zanimam i istražujem izraelsko-palestinski sukob koji je najdugovječniji sukob u savremenoj historiji.

Zahvalnost za prijedloge i savjete dugujem i recenzentima ove knjige mr. Osmanu Softiću i doc. dr. Jahji Muhasi-loviću. Njihovi savjeti su mi pomogli da uspješno privedem kraju pisanje knjige koja će akademikima i istraživačima poslužiti u daljem istraživanju ove teme, ali i običnom čovjeku da bolje razumije dešavanja u Gazi. Također, profesori Gokhan Bacik i Hynek Melichar sa Palacky Univerzитета u Češkoj Republici, gdje sam boravio na razmjeni, su mi pomogli da bolje razumijem geopolitička dešavanja na Bliskom istoku posebno onog dijela koji se odnosi na izraelsko-palestinski sukob.

OKUPACIJA GAZE

Izraelsko-palestinski sukob je zvanično počeo proglašenjem nezavisnosti izrealske države 1948. godine kada je sprovedena Balfourova deklaracija. Ova deklaracija je bila svojevrsno obećanje Velike Britanije koji su bili kolonizatori palestinske teritorije sve do proglašenja države Izrael. Ovakva nastojanja Britanaca su zaključena usvajanjem 'White papera' 1939. kojim se odbijaju odredbe Peelove komisije koja je odredila da se palestinska teritorija podijeli između međunarodnih aktera.

Međutim, korijeni izraelsko-palestinskog sukoba nisu počeli ni proglašenjem Balfourove deklaracije 1917. godine. Aktivne migracije palestinskog stanovništva su počele krajem XIX i početkom XX stoljeća zbog očigledne krize koja je zadesila Osmansko carstvo, a čiji dio je bila i Palestina. Ovaj negativni proces raseljavanja Palestinaca se intenzivirao kada su izraelsko-jevrejski doseljenici početkom XX stoljeća otkupljivali i otimali imovinu od domicilnog stanovništva.¹

Rezultat ovih događaja krajem XIX, a početkom XX stoljeća je proglašenje nezavisnosti Izraela 14. maja 1948. godine kada su Egipat, Sirija, Jordan, Irak i Saudijska Arabija pokrenule rat protiv novoformirane države. Uspjeh Izraela je to da su uspjeli sačuvati svoju teritoriju te nastavili

¹ Admir Lisica, "Uticaj dijaspornih zajednica na društveno-političke procese u zemljama porijekla: Od Irske do Palestine," *Znakovi vremena* br. 92/93, (2022): 104-105.

djelovati kao nezavisna država. U tom periodu neprijateljstvo prema Izraelu je raslo te je dolazilo i do manjih sukoba između ovih država.

Nakon protesta poznatih kao “Crna subota”, u Kairu 23. jula 1952. vlast preuzima grupa oficira na čelu sa Muhammedom Nagibom. Među oficirima koji su preuzeli vlast bio je i Gamayel Abdel Naser koji je učestvovao u ratu 1948. te je bio opsjednut egipatskom revolucijom i time što je Egipat zaostajao u odnosu na druge države. Ono što je ljutilo Palestince je njegova nezainteresovanost da se sukobi sa Izraelom te pokušaj da se postigne mir sa njima. Zbog toga su Palestinci izvodili napade na Izrael sa teritorije Gaze koja je u tom periodu bila dio Egipta.

Preuzimajući vlast 1956, Naser je odbio pristupiti Bagdadskom paktu bojeći se utjecaja Britanije i Iraka. Ali sa druge strane je sa Saudijskom Arabijom, Jemenom i Sirijom potpisao sporazume o odbrani te poboljšao odnose sa jordanskim kraljem Husein bin Talom. Tako je 29. oktobra Egipat nacionalizovao kompaniju Suecki kanal na šta je Izrael odgovorio napadom na Sinaj, a Francuska i Britanija bombardovanjem egipatskih aerodroma za borbene avione. Izrael je okupirao Gazu i važne tačke Sinaja, a Francuska i Britanija su okupirale zonu oko kanala i napale Port Said.

Egipat je 12. novembra 1956. prihvatio da se UN snage angažuju duž Sueckog kanala, ali da ne podrivaju suverenitet države Egipat. Kao rezultat dogovora britanske i francuske snage su se 22. decembra povukle, a Izrael je u zamjenu za povlačenje iz Gaze i Sharm el-Sheikha tražio

garancije da palestinske paravojne snage (*fedayeen*) ne napadaju iz Egipta. Zbog sumnji u ratne namjere Kaira, Izrael je tražio da se angažuju Hitne snage UN-a (UNEF) koje bi garantovale provođenje sporazuma. Izrael je objavio da se povlači sa okupiranih teritorija za sedam dana, do 8. marta, od dana objave povlačenja. UNEF je garantovao da će Tiranski tjesnac biti otvoren za izraelske brodove što je bio slučaj u narednoj deceniji. U tih deset godina nije bilo ozbiljnog incidenta duž izraelske granice, a Egipat je uspio obezbijediti priznanje UN-a da upravlja Gazom bez mijenjanja UNEF-a.

Nakon dva rata vođena poslije proglašenja države Izrael, mir uspostavljen nakon Suecke krize je bio uspjeh za ovu regiju. Međutim, taj mir nije dugo trajao. Nakon deset godina sukobi su ponovo počeli. Jedna od prekretnica u arapsko-izraelskom konfliktu je treći arapsko-izraelski rat, poznat kao Šestodnevni rat, koji je trajao od 5. do 10. juna 1967. godine. Na kraju kao pobjednik je izašao Izrael koji je okupirao ukupno pet teritorija: Sinaj, Gazu, Golan, Jerusaleml i Zapadnu obalu. Postavlja se pitanje: kako je došlo do rata s obzirom na to da su snage UNEF-a bile raspoređene na granicama kao posljedica Suecke krize iz 1956. godine.

Široko rasprostranjen stav arapskih država 1967. godine bio je taj da je Izrael spreman za rat, te je, kao dobro pripremljen, samo čekao pogodan trenutak da pokrene napad. Bilo je i mišljenja u Egiptu da je Izrael napravio zamku za Nasera u koju je on upao te da su na taj način povelili rat. Jordanci su vjerovali da je postojala zamka koja je trebala uvući arapske zemlje u rat za koji oni nisu

bili spremni. Također, njihovo promišljanje da je Izrael konstantno planirao zauzimanje Zapadne obale može se izvući iz govora kralja Huseina kada je naglasio da je cilj neprijatelja (Izraela) Zapadna obala, a nakon toga Istočna obala i zauzimanje arapske zemlje kako bi ostvarili svoje ciljeve i ambicije.²

Međutim, u Izraelu je tada premijer bio Levi Eshkol koji je vodio umjereniju politiku nego njegovi prethodnici što je i dovelo do razilaženja sa vojnim establišmentom. U prilog tome idu i izjave premijera kako on zastupa status quo odnosno da njegovo opredjeljenje nije vođenje ratova niti da traži bilo šta drugo osim statusa quo. Nasuprot tome je vojni establišment koji je spreman da porazi arapske vojske. Vođstvo Izraelskih odbrambenih snaga (IDF) je upućivalo prijetnje sirijskom režimu sve dok se ne zaustave napadi iz Sirije prema Izraelu. Oficir IDF Yitzhak Rabin je prijetio okupacijom Damaska te svrgavanjem režima u Siriji.

Napad na selo Samu u novembru 1966. u Jordanu je zahtijevao odgovor arapskih snaga. Međutim, jordan-ske snage su upale u zamku koju im je postavio Izrael te je 15 vojnika ubijeno, a 44 su ranjena.³ Ovaj napad je bio povod da su Palestinci tražili svrgavanje Huseina. Neredi su uslijedili od Hebrona i Jerusalema pa sve do Nablusa na

² Roger Louis i Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences* (New York: Cambridge University Press, 2012), 22.

³ Roger Louis i Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences* (New York: Cambridge University Press, 2012), 57 i Michael B. Oren, *Six Days of War* (New York: Oxford University Press, 2002), 34.

zapadu. Kamenovanje zgrade vlade te paljenje slika kralja Huseina prisilili su Arapsku vojsku Jordana da otvori vatru na demonstrante, provodi masovna hapšenja, uvodi policijski sat. Demonstranti su, također, nosili nacionalističke transparente i uzvikivali pronaserističke slogane.

Unutar sigurnosnog establišmenta preovladavala su dva mišljenja o Jordanu. Jedna grupa se vodila time da Jordan treba druge arapske zemlje kako bi se mogao odbraniti od napada Izreala u budućnosti. Ovakav stav je vodio zbližavanju sa Naserom iako su odnosi dva lidera, Huseina i Nasera, bili zategnuti. Druga grupa predvođena premijerom Wasfi al-Talom je zaključila da je napad na Samu pokazao kako je zajednička komanda razbijena i da se Jordan treba okrenuti izgradnji vlastite odbrane. Zbog želje za poboljšanjem odnosa s arapskim svijetom, Husein je u aprilu 1967. na mjesto premijera postavio Sa'ada Jum'a, a Wasfija al-Tala je zadržao kao ministra Kraljevskog Dvora. Jum'a je bio ambasador u SAD-u i bio je zapadno orijentiran. Sa svojom politikom uspio je da popravi odnose Kaira i Damaska.⁴

Odbrambeno vijeće Arapske lige se 15. decembra 1966. sastalo u Kairu. S obzirom na to da se Jordan nije složio s tim da se na njegovoj teritoriji nađu snage drugih arapskih država, Iraka i S. Arabije, Ujedinjena arapska komanda nije mogla pomoći Jordanu u Samuu. Predstavnici Sirije i Egipta su ustvrdili da je zajednička komanda bila u Jordanu da ne bi došlo do takvog sukoba. Unutararapsko optuživanje

⁴ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 102-103.

nije stalo na ovome. Zategnuti odnosi Huseina sa Naserom doveli su do toga da delegacija Jordana napusti sastanak Odbrambenog vijeća zbog prisustva predsjednika PLO-a Ahmeda Shuqajrija. Sa druge strane Egipat i Sirija su optužili Aman da sarađuje s Izraelom kako bi riješio pitanje rijeke Jordan te da nabavlja oružje od SAD-a. Nakon toga Jordan, S. Arabija, Tunis i Maroko su odlučili da bojkotuju sljedeće sjednice Vijeća.

Pored unutararapskih nesuglasica bilo je i sukoba odnosno incidenata sa Izraelom. Tenzije između Sirije i Izraela su bile iz tri razloga: voda, palestinske paravojne snage i demilitarizirana zona. Izrael je namjeravao da preusmjeri vodu iz Galijskog jezera prema jugu do pustinje Negev gdje je bilo nedovoljno količine vode. Ovaj projekat je bio veoma značajan za Izrael zbog razvijanja Negeva. Područje je bilo nenaseljeno, ali je bogato izvorima kao što je uranijum. Ali, bez ove vode projekat Izraela bi propao. Iz ovog razloga Izrael je izgradio cjevovode, koji su bili djelomično u funkciji, kako bi preusmjerio vodu sa sjevera na jug. Sirija se, međutim, nije složila s tim što je vodilo do sukoba sirijskih i izraelskih snaga. Izraelski tenkovi i borbeni avioni su uništavali sirijske traktore i druge mašine koje su se okupljale oko te vode koja se namjeravala preusmjeriti. Tri takva sukoba su se dogodila 1965. godine, a jedan 1966. Izrael je na kraju uspio da dovede vodu do Negeva, ali je taj projekat ostao izvor tenzija između dvije države. Drugi izvor sukoba je podrška koju je sirijski režim pružao palestinskim paravojnim trupama da prelaze u Izrael i napadaju ih. Ovo je bio razlog zašto je Izrael često vodio protunapade s ciljem

da se smanje napadi na njenu teritoriju, a koji su dolazili iz Sirije. Jordan i Libanon su poduzeli mjere da bi spriječili upade u Izrael dok je Sirija davala još veću podršku palestinskim paravojnim snagama.⁵

U martu 1967. član Kibbutz Shamira⁶ je bio ozlijeđen kada je prešao preko sirijske mine na tom području. Nekoliko mina je bilo pronađeno i u okolini sela Kfar Sold i Zar'it. Mnogo turbulentnija granica je bila ona sa Jordanom gdje je, u prvih nekoliko mjeseci 1967, bilo oko 270 incidenata što je bilo povećanje od 100% prema izraelskim izvorima. Izraelski voz iz Kiryat Gata do Kibbutz Lahava je zaustavljen zbog eksploziva na šinama. U blizini su pronađeni i leci na kojima je pisalo "smrt cionističkim osvajačima, pobjeda herojskim Palestincima". Sljedećeg dana četvorica Palestinaca su bila uhvaćena, a druga dvojica su ubijena 26. marta kada su pokušali da unište pumpu za vodu istočno od Arada. Fatah, sekularna politička organizacija osnovana 1958, izdao je saopštenje u kojem su detaljno opisivali svoje akcije i veličali hrabrost onih koji su ove akcije sprovodili. Sirijski režim je uporno ponavljao kako će oni podupirati svakoga ko bude radio na 'povratku Palestine'. Palestinske paravojne snage, militaristička krila Fataha i PFLP, nisu odustajale. Sa napadima je nastavila 31. marta kada je izvela dva napada. Postavili su eksploziv ispod pumpi za navodnjavanje i željezničkih šina duž

⁵ Ahron Bregman, *Israel's Wars* (London and New York: Routledge 2016), 66-67.

⁶ Poljoprivredna zajednica na sjeveru Izraela koja se nalazi zapadno od Golana.

jordanske granice. Međutim, izraelski traktori su napredovali prema jugu demilitarizovane zone i sa Tavafika, koji se nalazi iznad Golana, su izvršili protunapad.⁷

Treći izvor sukoba je bila kontrola nad demilitarizovanom zonom. Postojala su tri područja zapadno od međunarodno priznate granice, dogovorena između Sirije pod Francuskom i Palestine pod Britanijom, koje je Sirija okupirala u ratu 1948. godine. Pod pritiskom međunarodnih aktera Sirija se obavezala na povlačenje i pristala da to područje bude demilitarizovana zona. Najozbiljniji sukob između Izraela i Sirije se dogodio 7. aprila 1967. godine. Kada je došlo do sukoba, UN je pokušao da ispregovara prekid vatre. Sirija je pristala uz uslov da Izrael zaustavi sve radove u demilitariziranoj zoni. Eshkol je to odbio, ali je obaviješten da izraelske zračne snage (IAF) mogu da neutraliziraju sirijsku artiljeriju dugog dometa. Ubrzo su sirijski bunker i sela napadnuti, gdje je uništeno 40 kuća i ubijeno 14 civila. Da bi uspostavili kontrolu na nebu Izrael je srušio dva MIG-a kod Quneitre i dodatna 4 u borbenim dejstvima gdje je učestvovalo 130 aviona. Ovo je bilo još jedno poniženje za Siriju, a Nasera je stavilo pod pritisak da pritekne u pomoć Siriji.⁸

Nakon sukoba 7. aprila odnosi Sirije i Jordana su se pogoršali i dostigli najgori momenat između dvije države. Sirijski kamion napunjen dinamitom eksplodirao je na stanici Ramtha 21. maja usmrтивši 14 osoba. Ovaj napad je pokrenuo val nezadovoljstva širom zemlje. Husein je

⁷ Oren, *Six Days of War*, 45-46.

⁸ Bregman, *Israel's Wars*, 68-69 i Oren, *Six Days of War*, 46-47.

bio mišljenja da Sirija na Jordan gleda kao na neprijatelja te je nakon povrtaka sa mjesta napada prekinuo odnose sa Sirijom. Jordan je iskoristio priliku da zbog neangažovanja Egipta u Siriji 7. aprila javno osuđuje i napada Nasera zbog čina nedjelovanja. Naime, Egipat je trebao da pri-tekne u pomoć Siriji s obzirom na to da su 7. novembra 1966. potpisali sporazum kojim su se obavezali pomoći jedni drugima ukoliko jedna od država potpisnica bude napadnuta. Međutim, Husein je privatno upozorio Nasera da će Sirija potpiriti vatru na granici s Izraelom kako bi uvukla Egipat u sukob.

Pored odbrambenog pakta sa Sirijom, Egipat je isti potpisao i sa Jordanom. Prvi kontakt ka poboljšanju odnosa između dvije države je napravio Jordan. Egipatski ambasador, Osman Nuri, je bio pozvan u kuću premijera Jum'a ujutro 28. maja. Nuri se iznenadio kada je tamo zatekao Huseina i kada je čuo da želi da se dogovori tajna posjeta Kairu u narednih 48 sati. Ambasador se vratio u ambasadu da prenese zahtjev svojim nadređenim i nakon ponoći se vratio s odgovorom. Egipat je postavio neke uvjete koje je Husein prihvatio kako bi došlo do sastanka. Egipatski uvjeti su bili: da će Husein pružiti otpor Izraelu u njihovom pokušaju napada na Siriju, da će prihvatiti Shuqajrija i PLO kao predstavnike Palestine, da će dopustiti iračkim trupama ulazak na Zapadnu obalu i da će bojkotovati Zapadnu Njemačku.

Prije nego što je potpisan ovaj pakt presretno je razgovor Damaska i Kaira. Naime, Jack O'Collonel, šef ureda CIA-e u Amanu, je imao iskrene i bliske profesionalne

odnose sa kraljem Huseinom. Ujutro 30. maja 1967, došavši u svoj ured u Amanu pronašao je dva presretnuta razgovora na relaciji Damask–Kairo. Poruka iz Damaska je bila: zašto se sastaje s neprijateljem (Huseinom) kada oni ne žele da bude dio koalicije odnosno vojnog pakta. Naser im odgovara: “Pustite me. Opustite se. Znam šta radim. Imam plan kojeg ćete i vi prihvatiti. Reći ću vam kasnije. Ne mogu sada objašnjavati.”⁹ Želeći da spriječi zamku koju je Naser postavio jordanskom kralju, O’Collonel je obavijestio palatu o saznanjima iz presretnutih razgovora. Međutim, bilo je kasno jer je kralj već bio na putu za Kairo.

Kroz ovaj pakt Naser je dobio sve što je zamislio, a što nije dobio u ranijem periodu zahvaljujući otporu Huseina. Za vrijeme razgovora oba lidera su iskazala odgovornost za odbranu Arapa. Husein je govorio da “osjeća da se naša nacija suočava sa sudbonosnom odgovornošću i da su moja osjećanja odgovornosti ista kao kod svih Arapa. Znam da je Jordan u opasnosti i da je rat sa Izraelom neizbježan”, a Naser sa druge strane nastavlja govoreći da je “potrebno postići politički i vojni sporazum te da razumije da je arapska nacija sposobna da se ujedini kada se suoči sa krizom... Moje procjene su bile da smo mogli imati 3-4 godine pripreme prije nego rat izbije, ali događaji su nas preduhitrili.”¹⁰ Jordansko-egipatski pakt je podrazumijevao tri najvažnije stavke. Prvo, jordanske oružane snage

⁹ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 107.

¹⁰ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 130.

došle su pod komandu egipatskog generala Muhammed Abdul Munim Riada. Drugo, Husein je dozvolio ulazak drugih arapskih trupa na teritoriju Jordana. Treće, pakt je podrazumijevao ponovno otvaranje PLO-ovog ureda u Amanu i pomirenje sa njegovim predsjednikom Ahmedom Shuuqajrijem. Zajedno sa Huseinom, u istom avionu, u Aman se vratio i Shuqajri.

Obavještajna služba SSSR-a je 13. maja 1967. upozorila Egipat da Izrael gomila snage na sirijskoj granici. Prije nego što su poslali obavještenje, Sovjeti su sačekali nekoliko dana kako bi provjerili informaciju iz više izvora koju su dobili iz Tel Aviva 9. maja. SSSR je 13. maja proslijedio informaciju Egiptu čiji je predsjedavajući Parlamenta Anwar Sadat boravio isti dan u Moskvi. Međutim, na sastanku sa ministrom vanjskih poslova Andrejem Gromikom nije bilo riječi o ovim saznanjima. Prema drugom izvoru Sadat je imao sastanke sa predsjednikom Nikolajem Podgornijem, premijerom Aleksejom Kosiginom, ministrom vanjskih poslova SSSR-a, koji su ga upozorili na dešavanja koja će uslijediti.¹¹ Prisjećajući se posjete Moskvi, Sadat je rekao da je od zamjenika ministra vanjskih poslova i predsjedavajućeg Parlamenta SSSR-a koji su ga pratili na aerodrom prilikom odlaska iz Moskve, primio obavijest o koncentrisanju snaga na Sinaju. Obaviješten je da se 10 izraelskih brigada nalazi na Sinaju. Po povratku u Kairo Sadat kaže: "Shvatio sam da je SSSR obavijestio Nasera o ovome. Levi Eshkol, premijer Izraela, često je davao izjave da bi izraelske snage,

¹¹ Oren, *Six Days of War*, 54 i Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 203-204.

ako bude potrebno, mogle okupirati Damask. U to vrijeme smo imali potpisan sporazum sa Sirijom. Također, Sovjeti su provocirali Naseru govoreći da je sirijski režim više progresivan. Naser je potom naredio [generalu i ministru odbrane Abdel Hakim] Ameru da se egipatske snage koncentriraju na Sinaju. Iako je njegov cilj bio da Izrael odvрати od rata, situacija je ubrzo izmakla kontroli.”¹²

Naser je na ove tvrdnje odgovorio kroz tri koraka. Prvo je 14. maja rasporedio egipatske snage na Sinaju, dok je 19. maja UNEF napustio položaje u Gazi i na Sinaju. Treći korak je načinjen 22. maja kada je po nalogu Nasera zatvoren Tiranski tjesnac. Ovi koraci su očigledno vodili konfrontaciji s Izraelom što se u konačnici i dogodilo.

Upozorenje koje je došlo iz SSSR-a je bilo okidač koji je natjerao Egipat da djeluje. Iako je znao da informacije nisu tačne, Naser je naredio raspoređivanje trupa na sirijskoj granici. Naser je bio primoran da nešto učini s obzirom da su osude na njegov račun dolazile iz S. Arabije i Jordana. Nakon što nije pritekao u pomoć kako to sporazum nalaže u Siriji 1966, nije mogao sebi priuštiti da i ovaj put ostane po strani jer bi njegovo liderstvo u arapskom svijetu došlo u pitanje, a samim tim i kredibilitet kao saveznika.

General egipatske vojske, Muhammed Fevzi, je bio poslan kao izaslanik Nasera u Siriju 14. maja da istraži navodno koncentrisanje izraelskih trupa na Sinaju. Međutim, nije pronašao jasne dokaze ovih navoda. Izvještaji

¹² Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 206.

koji su rađeni su bili bazirani na prijetnjama i napadima iz prošlosti. Po povratku iz Sirije general Amer je dobio potpun izvještaj od svog kolege generala Fevzija. Fevzi je govorio kako je “tražio potvrdu o trupama Izraela, ali kada sam došao na granicu nisam pronašao ništa neobično... Gledao sam slike iz zraka, ali opet nisam ništa neobično pronašao.”¹³ Da bi se uvjerio u to da nema izraelskih trupa na granici sa Sirijom, Eshkol je pozvao sovjetskog ambasadora Dmitrija Shuvakina da zajedno posjete granicu između Izraela i Sirije. Međutim, Shuvakin je odbio poziv. Nakon svih dešavanja Egipat 14. maja raspoređuje svoje snage na Sinaj.

Sljedeći korak koji je vodio šestodnevnom ratu je povlačenje snaga UNEF-a na zahtjev Egipta koji se dogodio 19. maja. General Fevzi je poslao pismo komandiru UNEF-a na Sinaju generalu Indaru Jit Rikhyeu, nalažući povlačenje svih trupa UN-a sa njihove terorizacije. Kada je Naser vidio pismo uvidio je razliku između arapske i engleske verzije. Tada je naredio da se riječ “povlačenje” zamijeni sa riječju “preraspodjela” i da se ispred sintagme “ove trupe” precrta riječ “sve”. Namjera Nasera je bila da se da do znanja da su saglasni sa prisustvom UNEF-a na teritorijama Gaze i Sharm el-Sheikha. Pismo je bilo već poslano tako da sugestije Nasera nisu mogle biti ispravljene. Pošto Rikhye nije imao nadležnost za donošenje takve odluke obratio se generalnom sekretaru UN-a U Thantu koji je rekao da UNEF može napustiti položaje ali da neće dopustiti povratak na

¹³ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequence*, 71.

stanje neprijateljstva. Na sastanku sa Savjetodavnim vijećem UNEF-a, generalni sekretar je zauzeo stav kao i delegati Pakistana i Indije podržavajući pravo Egipta da se snage UN-a unilateralno povuku. S druge strane, zapadne sile su tražile odgađanje donošenja odluke po ovom pitanju. Ministar vanjskih poslova Mahmud Riad je poslao i drugo pismo da se UNEF povuče sa teritorije Ujedinjene Arapske Republike i Pojasa Gaze. Naser i njegovi generali su bili svjesni da će ovo izazvati reakciju Izraela te su bili spremni na svaki mogući scenario. Na kraju je objavljeno da će se povlačenje UNEF-a dogoditi 19. maja.

Sljedeća odluka Nasera je bila zatvaranje Akabskog zaljeva Izraelu kojim bi se kontrolisao prolaz kroz Tiran-ski tjesnac te na taj način blokirajući luku Eilat. Time bi južni dio Izraela bio blokiran. Zvanična odluka je donesena ujutro 22. maja na sastanku Izvršnog komiteta. Bio je samo jedan glas protiv ove odluke navodeći ekonomske razloge. Sljedeći dan Radio Kairo je objavio kako je Naser zabranio prolaz i ostalim brodovima koji namjeravaju ploviti do Izraela. U više navrata lideri Izraela su ponavljali da je zatvaranje Akabskog zaljeva povod za rat.

Tri sastanka su održana u Izraelu nakon zatvaranja Akabskog zaljeva. Na prvom sastanku načelnik glavnog štaba IDF-a Yitzhak Rabin i premijer Eshkol su se sastali s oficirima u generalštabu. Vojni eksperti te zamjenik generala Ezer Weizman su bili za vojnu akciju. Rabin je iskazao mišljenje da će ponašanje Jordana i Sirije zavisiti o njihovom uspjehu sa Egiptom. Vlada je na svom sastanku zaključila kako je najbolje da ministar

vanjskih poslova napravi niz sastanaka u Parizu, Londonu i Washingtonu kako bi se ispitali stavovi velikih sila. Na sastanku Komiteta za odbranu Rabin je predstavio razvoj događaja do tog momenta te predložio zračni napad na egipatske zračne snage praćen i kopnenom ofanzivom na Sinaju. Iako je tražio da se odmah reaguje i djeluje, nije isključio opciju da se napad odgodi za 48 sati kako bi se dobila podrška SAD-a. Većina ministara je bila za odgodu, ali su bili podijeljeni šta učiniti ako diplomatsko rješenje ne uspije.

Nakon odluke Vlade, ministar vanjskih poslova Izraela Abba Eban je otišao u zvanične posjete velikim silama SAD-u, Francuskoj i Britaniji. Stav sve tri države je bio da Izrael ne smije prvi napasti jer bi to značilo da je agresor. Sastanak Vlade je bio zakazan za 28. maj u 3 sata popodne gdje se trebalo raspravljati o izvještaju ministra vanjskih poslova nakon njegovih posjeta i daljim koracima koje treba poduzeti. Većina ministara je bila za opciju da se sačeka period od dvije sedmice pa da se onda poduzmu konkretni koraci. U prilog ovome su išla i pisma koja su primili od predsjednika Lyndona Johnsona i Državnog sekretara Deana Ruska koji su ponovili već iznijete stavove o tome da ne treba izvoditi preventivne napade. Jedini ministar koji je bio spreman da glasa za pokretanje akcije je bio ministar transporta Moshe Karmel. Njegov argument je bio da kako prolaze dani tako se mogućnost napada Egipta povećava. Isti dan Eshkol je obavio razgovor i sa generalima. Obrazložio je odluku Vlade i naglasio da je osnovni cilj opstanak Izraela.

Vojni establišment nije imao povjerenja u izvještaj Ebana pogotovo o poziciji koju je zauzela Amerika. Zbog toga je direktor Mosada, obavještajne agencije Izraela, Meir Amit poslan u SAD u tajnu misiju. Njegov zadatak je bio da sazna kako Amerika gleda na ovu situaciju tj. da li planira poduzeti korake za deblokadu Tirana i kako bi se ponašali ukoliko bi Izrael poduzeo konkretne mjere za deblokadu.

Amit se sastao sa sekretarom za odbranu Robert McNamarom. Na početku razgovora je odmah rekao kako će po povratku u Izrael preporučiti ofanzivu bez obzira na njegov odgovor. Od sekretara je zatražio “američku diplomatsku podršku u UN-u, podršku u slučaju intervencije Sovjeta i ako bude potrebno da se dopuni izraelski vojni arsenal.”¹⁴ McNamara je uvidio da je moralna obaveza SAD-a da se otvori tjesnac, ali je preferirao da to učini Izrael iz najmanje dva razloga: SAD je bio zauzet u Vijetnamu i zbog procjene CIA-e da Izrael može savladati vojsku Egipta bez pomoći sa strane. Narednog dana, 3. juna, Amit je izvijestio Vladu o svojoj posjeti te rekao kako trebaju sačekati jednu sedmicu kako bi imali dovoljno jak razlog za pokretanje vojne akcije.

Sljedećeg dana donesena je odluka o pokretanju rata. Nakon rasprave na sjednici Vlade, ministar odbrane Moshe Dayan je predložio tekst odluke koja će kasnije biti usvojena: “a. Nakon saslušanja izvještaja o političkoj i vojnoj situaciji od premijera, ministra vanjskih poslova, ministra odbrane, oficira najvišeg ranga, direktora obavještajne

¹⁴ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 38.

službe, Vlada zaključuje da su vojske Egipta, Sirije i Jordana spremne i raspoređene za momentalni napad na više frontova koji prijeti opstojnosti države Izrael. b. Vlada odlučuje da poduzme vojne korake kako bi oslobodila Izrael od agresije država koje je pritišću. c. Vlada daje ovlaštenja premijeru i ministru odbrane da izdaju naređenje generalštabu o vremenu vojne operacije.”¹⁵

IDF je 5. juna u 7:45 pokrenuo zračne napade. Cilj ovog napada, kako su govorili Eshkol i Dayan, nije bilo osvajanje. Prema njihovom mišljenju ovo je bio defanzivni rat sa glavnim neprijateljem Egiptom. Cilj operacije je bio otvoriti Tiran, uništiti egipatsku armiju na Sinaju te povratiti snagu IDF-a. Eshkolova koncepcija je bila defanzivna i ograničena na uklanjanje prijetnje Egipta zbog sigurnosti Izraela kada više nije bilo moguće postići diplomatsko rješenje. Odjel za operacije pri generalštabu je pripremio dva plana. *Atzmon* i *Kardom*. Prvi plan je obuhvatao zauzimanje Gaze i južnog dijela El-Arisha, a drugi je obuhvatio zauzimanje Gaze i istočnog dijela Sinaja. Prema oba plana ove teritorije bi bile zadržane sve dok Egipat ne bi otvorio Tiran.

Eshkol je odobrio drugi plan, no, ministar odbrane ga kasnije mijenja. Prva promjena je bila naredba IDF-a da se zaobiđe Gaza te da se proširi područje osvanja na Sharm el-Sheikh. To je bila starteški značajna pozicija na južnom dijelu Sinaja kojom se kontrolisao Tiran. Kada je IDF 7. juna došao do kanala, Dayan je naredio povlačenje.

¹⁵ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 41.

Međutim, tog popodneva je Vijeće sigurnosti pozvalo na prekid vatre te je odluka o povlačenju povučena kako bi Izrael imao bolju pregovaračku poziciju.

Izrael nije imao namjeru napadati Jordan. Međutim, Jordan je 5. juna počeo da granatira izraelska područja u Zapadnom Jerusalemu i druga naselja duž granice. Prije napada na Izrael, Husein je dobio informacije od egipatskih zvaničnika kako arapske snage dobijaju rat što nije bila istina. Izrael je preko 3 kanala poslao poruku Huseinu da nemaju namjeru da se obračunavaju sa Jordanom. Međutim, to nije bilo dovoljno te je pokrenut napad na Izrael. Napad je omogućio Izraelu da oslobodi stari dio Jerusalema koji je od historijske važnosti za Izrael. Tako je IDF 6. juna opkolio stari dio grada, ali nisu ušli u njega sve dok nije došao prijedlog za prekid vatre. Tada Dayan naređuje ulazak u Jeruslaem kako bi Izrael imao bolju pregovaračku poziciju.

Vodile su se debate i oko Sirije. Prijedlog premijera je bio da se zauzmu izvori Baniasa i Tel Azaziata, sirijskih utvrda na Golanu. Dajan je istrajavao u oponiranju napada na Siriju, ali je 9. juna, kada su napadi na Siriju već uveliko trajali, promijenio mišljenje. Ponovo je razlog bio prekid vatre kojeg je ovog puta inicirala Sirija. Tada je direktno pozvao generala i devetog načelnika generalštaba IDF-a Davida Elazara te naredio napad na Siriju i zauzimanje Golanske visoravani. Stvarni razlog Dayanovog poteza je presretnuti razgovor Nasera i predsjednika Sirije Nur el-Din Atasija: "Vjerujem da Izrael koncentriše sve svoje snage protiv Sirije da uništi sirijsku vojsku što me obavezuje

da Vam preporučim prekid neprijateljstva i da informišete U Thanta odmah kako bi spasili sirijsku vojsku. Mi smo izgubili bitku. Neka nam Bog pomogne. Tvoj brat, Gamal Abdel Naser.”¹⁶ Nakon još jednog arapsko-izraelskog sukoba Izrael je izašao kao pobjednik. Zauzeli su teritorije Pojasa Gaze, Zapadne obale, Sinaja, Golana i Jerusalema.

¹⁶ Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 51.

PALESTINA POD OKUPACIJOM

Nakon okupacije Izrael je počeo sa izgradnjom naselja u dijelovima gdje su Palestinci bili većina. Pored sigurnosnih razloga postoje najmanje tri razloga za izgradnju naselja: "religijsko-ideološki (onako kako je određeno prema biblijskom tekstu), politički (pokušavajući da se spriječi teritorijalni kompromis naseljavajući područja u i oko većinski palestinskih gradova), ekonomski (traženje jeftine zemlje za izgradnju naselja blizu metropola)."¹⁷

Do 1977. postojala su samo četiri Nahal naselja¹⁸ u poređenju sa ostalim okupiranim teritorijama Zapadnom obalom, Golanom i Sinajom gdje je bilo više naselja uz manje Nahal naselja. Nahal je bila početna faza izgradnje naselja koja su se kasnije transformirala u kibbutz ili moshav.¹⁹ Uzimajući u obzir broj naselja koja su izgrađena u prvoj dekadi nakon okupacije, izgrađeno je 27 a 15 ih je bilo u pripremi kada je Laburistička stranka izgubila izbore od Likuda u maju 1977. Jedna četvrtina naselja koja sada postoje su uspostavljena u prvoj dekadi nakon okupacije. A ako uzmemo u obzir i ona koja su planirana do 1977. skoro jedna trećina

¹⁷ Eyal Weizman, *Hollow Land* (London i New York: Verso, 2007), 122.

¹⁸ Naselja u kojima su se izraelski dobrovoljci vojno obučavali.

¹⁹ Naselje ili grad posebnih poljoprivrednih zajednica individualnih farmi koje su osnovali radnički cionisti tokom drugog vala alije. Moshav je sličan kibbutzu s naglaskom na rad zajednice.

naselja koja danas postoje su inicirana od Laburističke stranke prije gubitka vlasti.²⁰

Nakon završetka šestodnevnog rata, kojim je započeta okupacija Palestine, došlo je do značajnih događaja na palestinskom političkom frontu. Naime, još jedan politički subjekt sekularne orijentacije je ušao u arenu palestinske borbe za oslobođenje. Narodni front za oslobođenje Palestine (PFLP) se osnovao 11. decembra 1967. od strane Georgea Habasha, jednog od osnivača Arapskog nacionalnog pokreta. Diplomatskim aktivnostima, Fatah i druge paravojne organizacije su dobile značajnu novčanu pomoć od Saudijske Arabije i Libije. S druge strane, Arafat je radio sa drugim paravojnim snagama na pokretanju oružane pobune. Nakon što su pobjegli u Jordan, Palestinci su se sukobili s Izraelom u jordanskom selu Karameh 1968. Nakon ovog sukoba popularnost Fataha je porasla te su uspjeli da prošire politički uticaj u izbjegličkim kampovima, ali i gradovima Istočne obale. Iste godine Shuqajri se povlači sa mjesta čelnika PLO-a gdje ga privremeno mijenja Jahja Mahmud. U aprilu 1968. Arafat postaje predsjednik PLO-a čime počinje jedna nova era u palestinskoj borbi za oslobođenje. Za vrijeme njegovog vođenja PLO-a izbile su dvije intifade, došlo je do podjela u Palestinskom nacionalnom vijeću (PNC), te usvajanja deklaracije o nezavisnosti. Ono što je bilo izraženo, ne samo nakon preuzimanja PLO-a od Arafata, jeste ovisnost Palestine o Izraelu nakon šestodnevnog rata.

²⁰ Neve Gordon, *Israel's Occupation* (Berkley i Los Angeles: University of California Press, 2008), 125.

PNC, pandan parlamentu jedne države, je održao tri zasjedanja 1968. i 1969. Zaključak četvrtog zasjedanja, koji se desio od 10. do 17. jula 1978. u Kairu, je bio da je jedina solucija i jedini put kojim se mogu voditi članice PNC-a oslobođenje Palestine. Peto zasjedanje je bilo bojkotovano od strane PFLP-a i Palestinske oslobodilačke armije (PLA). Bojkot je išao u prilog Fatahu koji je preuzeo kontrolu nad PLO. PFLP je također bojkotovao i šesto zasjedanje 1969. ali njihova sestrinska stranka Narodna demokratska fronta za oslobođenje Palestine (PDFLP) se priključila PLO-u. Njihovo rivalstvo, PFLP-a i PDFLP-a, je 1969. uspostavilo Front za arapsko oslobođenje. Proces zbližavanja i ujedinjavanja palestinskih političkih stranaka se desio 1970. kada je PFLP odlučio da sarađuje sa PLO-om kako bi "sačuvao njihovu političku nezavisnost u suočavanju sa jordanskim naporima da regulira djelovanje komandos grupa na Istočnoj obali."²¹ Aktivnosti snaga otpora okupaciji formirale su Komandu palestinske oružane borbe.

Nakon okupacije, PLO se stacionirao u Jordanu gdje je ostao sve do 1971. kada je protjeran u Liban. Kralj Husein je prepoznao da PLO predstavlja prijetnju za Jordan, ali posebno za dinastiju Hašemita. Septembra 1970. agenti PFLP su pokušali izvršiti atentat na Huseina, ali bezuspješno. Međutim, 6. septembra su uspjeli oteti tri aviona: američki, švicarski i izraelski. Avioni, zajedno sa putnicima i posadom, su držani u pustinji Zerka 4 dana kada su avioni dignuti u zrak. Prije eksplozije putnici i posada su

²¹ Mark Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict* (Bloomington i Indianapolis: Indiana University Press, 2009), 429.

iskrcani iz aviona tako da nije bilo žrtava. Tri dana kasnije još jedan britanski avion je bio prisiljen da se prizemlji u Zerki. Tada je PFLP zahtijevao da se oslobode Palestinci iz zatvora u Britaniji, Švicarskoj i Zapadnoj Njemačkoj.²² S obzirom da su ove napade izvršili samostalno, suspendirani su iz PLO-a. Nakon toga paravojne snage preuzimaju kontrolu nad rafinerijom u Zerki, te Husein naređuje napade na kampove, baze paravojnih snaga i sjedište PLO-a. Sukobi su se završili deset dana kasnije. Kao odgovor na jordanske napade i protjerivanje PLO osniva se teroristička organizacija "Crni septembar" čija je prva akcija bila atentat na premijera Jordana Wasfi Tala.

Okupacijom Palestine počinje zavisnost o Izraelu. Zavisnost se ogledala u političkom i ekonomskom smislu. Iako je zvanična politika nakon okupacije bila politika otvorenih vrata prema okupiranim teritorijama zavisnost je bila neizbježna. Tako su se gradonačelnici i načelnici opština u Gazi smjenjivali onako kako je to odgovaralo Izraelu. S druge strane, politika otvorenih vrata prema okupiranim teritorijama je nadomjestila manjak radnika u Izraelu, ali i pomogla Palestincima da mogu zarađivati za život.

Već u julu 1967. četvorica palestinskih lidera protestujući protiv aneksije Istočnog Jerusalema su bili deportirani u druge krajeve zemlje na nekoliko mjeseci. Međutim, vojna komanda Izraela je ustanovila da to nije adekvatna kazna te su izdali naredbu trajne deportacije vrhovnom kadiji

²² Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 462.

Zapadne obale, Abdel Hamidu Sajegu. Nakon što je pružio podršku u otporu izraelskoj okupaciji načelnik Ramalaha, Nedim Zaro je, također, deportovan.²³

Kada su 2. januara 1971. dva izraelska civila ubijena ministar odbrane Moshe Dayan je majoru IDF-a Arielu Sharonu dao odriješene ruke po pitanju Gaze. Sharon je raspustio gradsku administraciju Gaze, a načelnika Ragiba Alamija je stavio u kućni pritvor. Razlog za njegovo pritvaranje je bilo odbijanje da se Gaza priključi na izraelsku mrežu za struju. Nametnuo je policijski sat u Pojasu Gaze koji je znao trajati 24 sata. U procesu imenovanja novog načelnika Gaze bila su dva imena u opticaja. Rashad Shawwa, član plemićke porodice, je imenovan za novog načelnika Gaze. Dayan je u načelnicima Gaze, Nablusa i Hebrona vidio ljude koji će biti naspram uticaja koji je PLO razvio u okupiranoj teritoriji. Godinu dana nakon imenovanja na mjesto načelnika Gaze, Shawwa odlazi u posjetu Arafatu u Bejrut. Nakon povratka iz posjete bio je ubijeđen da su paravojne snage, osim PFLP-ovih, prihvatile njegovu poziciju. Shawwa ostaje na funkciji načelnika sve do 1982. godine.

Izraelski upravitelj general Jozef Kastel, koji je imao potpunu civilnu i vojnu kontrolu nad pojasom Gaze, zabranio je bilo kakva politička okupljanja kako bi se spriječila okupljanja slična onim iz septembra 1977. Tog septembra su se desila protestna okupljanja koja su kritikovala egipatsko-izraelski sporazum iz Camp Davida.

²³ Gordon, *Israel's Occupation*, 52.

Također, izrekao je mjere zabrane čak i na aktivnosti Crvenog polumjeseca.²⁴ Izrael je, također, pokušao uspostaviti kontrolu nad Palestinom formirajući Organizaciju sela 1978. koja se nije pokazala uspješnom. Tako je ovaj kontrolni aparatus ukinut 1984.

Ekonomska zavisnost se ogledala u zaposlenju u Izraelu. Značajan broj stanovnika je dobio posao u Izraelu. Od 1971. do 1977. broj zaposlenih iz Gaze u Izraelu se povećavao. Od 1971. do 1973. broj zaposlenih se povećao za četiri puta od 6.000 do 25.000. Trend povećanja zaposlenja se nastavio tako da je 42.000 stanovnika Gaze imalo posao u Izraelu, a 1974. taj broj je dosegao cifru od 52.000. Uvoz iz Izraela u Gazu se povećao za 19%, sa 72% na 91%, u periodu između 1968. i 1978. Polovica stanovnika Gaze koji privređuju rade u Izraelu.²⁵

Zbog zabrinutosti da bi nezaposlenost mogla destabilizirati okupirane teritorije, Izrael je ponudio pomoć industrijskom sektoru. Tako su male fabrike uzimale pozajmice kasnih 60-ih i ranih 70-ih. U isto vrijeme Izrael uvodi ograničenja na kapitalne razvojne industrijske projekte. Tako su Palestinci postali zavisni o napajanju električnom energijom, komunikacijskim mrežama, gorivom, gasom, ali i nekim životnim namirnicama poput brašna, riže i šećera iz Izraela. Sprečavajući ulaganja u palestinsku ekonomiju udio industrije u bruto domaćem proizvodu (GDP) na Zapadnoj obali je pao sa 9% na 6.5% u periodu

²⁴ Jean-Pierre Filiu, *Gaza: A History* (New York: Oxford University Press, 2014), 169.

²⁵ Filiu, *Gaza: A History*, 162.

od 1968. do 1980. Kako su godine prolazile tako je deficit Palestine sa Izrealom rastao, a ekonomska zavisnost se produbljivala. Deficit iz 1968. je bio 11.4 miliona dolara, a 1987. je narastao na 273.3 miliona dolara.

Pored ovih parametara koji pokazuju zavisnost o Izraelu, Egipat i Sirija su pokušali vratiti okupirane teritorije. To je bio posljednji pokušaj vraćanja teritorija od stane Egipta. Jomkipurski rat je izbio 6. a završio 25. oktobra 1973. Egipatske i sirijske snage su napale na Sinaj i Golan neutralizirajući izraelske tenkove. Tom prilikom je egipatska vojska prešla Suecki kanal. Ovaj iznenadni rat koji je počeo za vrijeme jevrejskog praznika je iznenadio Izrael te je u početku rata pretrpio ogromne štete. Nakon konsolidiranja snaga krenuli su prema Golanu, a kasnije i prema Sinaju. Izrael je uspio da pobijedi rat, ali je imao uticaja na izbore koji su se nedugo nakon rata desili. Ishod rata je takav da je Izrael 1974. potpisao sporazume s Egiptom i Sirijom te 1975. dodatni sporazum sa Egiptom o povlačenju. Sporazumom je dogovoreno da se Sinaj vrati Egiptu što je i učinjeno 1982. kao rezultat sporazuma iz Camp Davida. Međutim, Golan je još uvijek ostao pod okupacijom Izraela. Prilikom potpisivanja ovih sporazuma američki diplomata Henry Kissinger je naglasio kako se neće priznati ili uključivati u pregovore PLO-a sve dok ne prihvati Rezoluciju 242 UN-a²⁶ i prizna jevrejsku državu.

²⁶ Usvojena Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a kojom se nalaže povlačenje Izraela sa okupiranih teritorija nakon šestodnevnog rata.

Sve ono što se dešavalo od okupacije do Prve intifade je bilo povod za pokretanje ustanaka Palestinaca. Ekonomska situacija, gubitak posla u Zaljevskim zemljama gdje su Palestinci radili u značajnom broju, nametanje policijskog sata, izolacija od ostatka svijeta, nezadovoljstvo radom PLO-a, uplitanje u politička pitanja od strane Izraela su bili samo neki razlog za pokretanje ustanka. Prva intifada je trajala od 1987. do potpisivanja Sporazuma iz Osla 1993.

Intifada je počela 9. decembra 1987. godine. Iskra koja je zapalila vatru u pokretanju ustanka desila se 8. decembra kada je IDF-ov tenk udario kombi pun ljudi koji su se iz Izraela vraćali u Gazu. IDF je izvršio ovu akciju kao odgovor na ubistvo izraelskog biznismena samo dan prije u Gazi. Nakon dženaze onima koji su se zadesili u kombiju počele su demonstracije. Nezadovoljstvo Palestinaca trenutnom situacijom je rezultiralo širenjem demonstracija na ostale gradove Pojasa Gaze i Zapadne obale.

Nova generacija Palestinaca nije se bojala kao njihovi preci. Kada bi ih IDF pokušao rastjerati suzavcima oni bi odgovarali bacanjem kamenja. Kako bi se što bolje organizovali i djelovali u ovakvoj situaciji organizovali su se kroz lokalne odbore te pomagali onima kojima je hrana potrebna, ali i onima koji su bili ranjavani. Cilj ovakvog okupljanja je bio da se mobilizuju ljudi i da se privuče što veći broj Palestinaca koji će biti dio intifade. Predstavnici Fataha, PFLP, DFLP, Palestinske komunističke partije i Islamskog džihada uspostavili su koordinirajuće tijelo za intifadu pod imenom Ujedinjeno nacionalno liderstvo ustanka (UNLU). "Imena UNLU lidera ostala su anonimna

zbog straha da bi saznanje ko stoji iza ovoga vodilo do toga da Palestinci odbiju poslušnost njihovim instrukcijama.”²⁷ Zbog toga su lokalni odbori igrali značajnu ulogu pogotovo u prvoj fazi intifade. UNLU je pozivao na uspostavu palestinske države, prava povratka dijaspore i samoodređenja palestinskog naroda. S druge strane, Muslimansko bratstvo²⁸ i Islamski džihad imali su značajnu ulogu.²⁹ Oni su se distancirali od UNLU i tražili oslobađanje Palestine duž čitave teritorije. Treća organizacija koja se pojavila u Palestini je Pokret islamskog otpora (Hamas). Nastao je u januaru 1988. i preuzeo je važnu ulogu kada su članovi Islamskog džihada bili uhapšeni i deportovani. Isticali su prirodu islamskog pokreta i nacionalizma u skladu s islamom.³⁰ Iako na samom početku nisu smatrali ozbiljnim ove demonstracije i ustanak Palestinaca, Izrael je počeo da koristi i municiju protiv demonstiranata. Reakcijom Vijeća sigurnosti UN-a iz decembra 1987. Izrael prestaje koristiti municiju na demonstrante, ali i dalje nastavlja sa nasiljem premlaćujući demonstrante. U toku intifade Khalil Wazir, vođa vojnog krila Fataha, ubijen je u svojoj kući u Tunisu od strane izraelskih snaga te je Izrael počeo nametati policijski sat u Gazi i Zapadnoj obali.

Za vrijeme intifade održavali su se sastanci Arapskog samita i PNC-a. Na samitu u Alžiru 1988. kralj Husein je objavio povlačenje sa Zapadne obale ostavljajući PLO da

²⁷ Bregman, *Israel's Wars*, 199.

²⁸ Sunitska organizacija koja je osnovana 1928. nakon pada hilafeta.

²⁹ Palestinska organizacija koju podupire Sirija.

³⁰ Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 492-496.

uređuje život na tom prostoru. S druge strane, dolazili su prijedlozi da PLO prihvati Rezoluciju 242 UN-a i postojanje Izraela. Naime, Arafat je obraćajući se na Generalnoj skupštini UN-a priznao Izrael te na taj način otvorio vrata pregovora. Iako su inicijalno pristali na pregovore, SAD se povlači te tjera PLO da nastavi da diplomatskim aktivnostima izlobira priznanje na predstavljanje Palestine.

Na 19. sjednici PNC-a 1988. donosi se Deklaracija o nezavisnosti palestinske države te se 15. novembar proglašava Danom nezavisnosti. Ova sjednica je dovela i do razilaženja u mišljenjima između PLO-a i PFLP-a. PFLP je bio strogo protiv priznavanja Izraela te je glasao protiv rezolucija koje su bile predložene na sastanku. Na ovaj način su stali protiv onoga na što je Arafat pristao, ali i 253 delegata koja su glasala za usvajanje rezolucija. Usvajanjem ovih rezolucija prihvatila se Rezolucija 242 UN-a i postojanje Izraela.³¹

Dok su pokušavali kroz diplomatske kanale doći do legitimnosti odnosno priznanja na predstavljanje Palestine, PLO je svojim nepromišljenim potezom uskratio finansijsku podršku arapskih zemalja. Za vrijeme zaljevske krize 1991. PLO je zajedno sa Libijom stao na stranu Sadama Huseina, tadašnjeg predsjednika Iraka, dok su ostale arapske zemlje ostale suzdržane. Ovo je bio finansijski udarac za PLO koji je dobivao značajnu podršku od zemalja Zaljeva koje su prekinule odnose sa njima nakon podrške Sadamu. Nisu samo bili prekinuti odnosi sa PLO-om. Finansijska

³¹ Filiu, *Gaza: A History*, 205-206.

pomoć Saudijske Arabije je bila ukinuta, Katar je protjerao 12 zvaničnika PLO-a dok se u Parlamentu Kuvajta kritizirao PLO zbog podrške Sadamu.

Mjere koje je Izrael koristio da suzbije intifadu su policijski sat, čupanje više od 25.000 stabala maslina i voća, administrativna hapšenja i rušenje kuća. Prije početka intifade rušenje kuća je zahtijevalo dozvolu ministra odbrane. Međutim, intifada je donijela novi sistem kada je komandir za određeno područje odlučivao po ovom pitanju. Tako je u 1987. srušeno 103 kuće, a godinu kasnije 423. Druge mjere za suzbijanje intifade su bile deportacija, ali i zatvaranje škola i univerziteta na 18 mjeseci. Zatvaranje granica je donijelo pogoršanje ekonomske situacije. Odveć nizak nivo životnog standarda je pao za 30-40% 1988, a trgovinski gubitak je dosegao milion dolara. Broj ljudi zaposlenih u Izraelu, a samim tim i prihodi, je u padu za više od 25%. Također, tekstilna i građevinska industrija su doživjele značajan pad.³²

Izbori u Izraelu 1992. su doveli na vlast Laburističku stranku koja je težila miru sa Palestincima. Za premijera je izabran Yitzhak Rabin koji je bio protiv pregovora sa PLO-om i uspostave palestinske države. Međutim, period kojeg je proveo kao ministar odbrane za vrijeme prve intifade uvjerio ga je da se vojnim sredstvima ne može postići mir. Ono što je brinulo Vladu sa njim na čelu je koju vrstu inicijative treba poduzeti i ko će biti partneri u tome.

³² Bregman, *Israel's Wars*, 200.

Put u Oslo

Prvi kontakti su ostvareni između izraelskog akademika Yaira Hirschfelda i PLO-ovog zvaničnika Ahmeda Qureia u Londonu. Njihov susret je olakšalo posredstvo norveškog akademika Terj Lord Larsena. Cilj sastanka je bio da se vidi mogu li strane da pronađu zajednički okvir principa koji bi vodio formalnim pregovorima. U mrežu ovih kontakata je bio uključen i ministar vanjskih poslova Norveške, PLO i Vlada Izraela. Razgovori su se podigli na viši nivo kada su Ahmed Qurei, tada predstavnik PLO-a, i Uri Savir iz Ministarstva vanjskih poslova Izraela dogovorili sastanak viših delegacija. Razgovori su vođeni u tajnosti da bi augusta 1993. dospjeli u fokus javnosti.³³

Prije pregovora u Oslu dešavali su se sukobi koji su pogoršavali situaciju u Gazi. Jedan od njih se dogodio 1. marta 1993, kada su dvojica Izraelaca izbodeni u Jerusalemu od članova Islamskog džihada. Ovo je vodilo ka tome da se nametne potpuna zabrana ulaska u pojas Gaze. U međuvremenu, dok su sukobi s Izraelcima trajali, Hamas i Islamski džihad vodili su bitku za kontrolu džamija u Pojasu Gaze. Haydar Abdel Shafi, palestinski pregovarač u Madridu, osudio je napade na Izraelce te pozvao na smirivanje situacije u Pojasu Gaze između Hamasa i Islamskog džihada. Ubistva Izraelaca su se nastavila, ali se i oružano krilo PFLP-a, Crveni orao, priključilo islamističkim grupama ubijajući Izraelce.

³³ John Strawson, *Partitioning Palestine* (London: Pluto Press, 2010), 168-169.

Nakon ovih događaja dvojica izraelskih ministara Arjeh Deri i Haim Ramon su zagovarali povlačenje iz Gaze. Međutim, premijer Rabin je imao drugačiji plan. Premijer je 23. maja 1993. predočio plan 'Prvo Gaza'. Plan je bio ispregovarati povlačenje iz Gaze što bi nekada u budućnosti omogućilo preuzimanje Zapadne obale u potpunosti.

Nakon tih pozitivnih reakcija Arafat je 9. septembra potpisao dokument kojim priznaje Izrael, a deset sati kasnije Rabin objavljuje priznanje PLO-a. Sporazum između Izraela i Palestine, Deklaracija o principima poznata kao Sporazum iz Osla, potpisan je 13. septembra u Washingtonu ispred Bijele kuće u prisustvu predsjednika SAD-a Billa Clintona.

Postavlja se pitanje zašto je Rabin dozvolio Arafatu povratak i uspostavu vlasti u Palestini. Razlog za takvo što nije bio da se vidi razvoj demokratije nego da se prenese odgovornost za kontrolu Palestinaca na tijelo koje će u potpunosti biti zavisno i odgovorno Izraelu. Nekoliko dana prije potpisivanja sporazuma političkom odboru Laburističke stranke je rekao: "Preferiram da se Palestinci bave problemima u Pojasu Gaze. Palestinci će biti bolji u tome nego mi zbog toga što neće podnositi apelacije Vrhovnom sudu i što će spriječiti izraelsko Udruženje za građanska prava od kritikovanja stanja koje je tamo odbijajući dati im pristup tom prostoru. Vladaće svojim metodama, oslobađajući vojnike izraelske vojske od onoga što će zapravo oni sada raditi."³⁴

³⁴ Sara Roy, *Failing Peace* (London: Pluto Press, 2007), 236.

Umjesto prosperiteta, Palestinci su iskusili još veće siromaštvo, a umjesto slobode iskusili su još više ograničenja. Neki od ovih rezultata su direktna posljedica sporazuma dok su drugi rezultat kontradikcija u samim sporazumima. Ukratko, ekonomija Palestine je još dublje tonula dok su se benefiti i razvoj vidjeli u Izraelu. O kakvom je sporazumu riječ najbolje oslikava komentar Hannan Ashrawi, jedne od palestinskih pregovarača i predstavnika u Washingtonu, koja kaže: “Jasno je da onaj ko je inicirao sporazum nije živio pod okupacijom. Odlažeš pitanje naselja i Jerusalema bez bilo kakve garancije da Izrael neće nastaviti sa uspostavom činjenica na terenu što bi moglo spriječiti i unaprijed osuditi na propast konačno rješenje. A šta je sa ljudskim pravima? Imaš građane u domovini, ljude u zarobljeništvu, čija prava moraju biti zaštićena i čije patnje moraju biti ublažene. Šta je sa našim crvenim linijama?”³⁵

Period nakon Sporazuma iz Osla obilježen je nizom nasilja. Dan nakon potpisivanja sporazuma Hamas je izveo svoj prvi bombaški napad u Gazi. Kada se Arafat spremao da imenuje novog načelnika Gaze 1994, Mensura Shawwu, napadi su ponovo počeli. Pored napada izraelskih doseljenika i ubistava šest aktivista Fataha, Hamas je izveo prve napade unutar Izraela 6. i 13. aprila.

Pregovori o ekonomskom aspektu sporazuma su nastavljani u narednih šest mjeseci, da bi se aprila 1994. godine potpisao Protokol o ekonomskim odnosima između Vlade Izraela i PLO-a kao predstavnika palestinskog naroda

³⁵ Linn Normand, *Demonization in International Politics* (California: Palgrave Macmillan, 2016), 91.

u Parizu. Ovaj sporazum je poznat kao Pariški protokol. Ovim protokolom Palestinci su stekli pravo uvoza određenih proizvoda u ograničenim količinama. Kada su potpisani Sporazum iz Osla i Pariški protokol Izrael se protivio bilo kakvom definiranju granica prihvatajući samo carinsku uniju. Za prihvatanje ovakvog prijedloga Palestincima je omogućeno da nastave raditi u Izraelu. Protokol nalaže da će kretanje radnika biti normalno koliko je to moguće te da stalna zabrana kretanja radnika neće biti moguća. Međutim, dogovor nije ispoštovan do kraja. Prve tri godine Pariškog protokola su bile strašno loše. Prihodi od radnika u Izraelu su opadali kao rezultat restrikcija nametnutih na protok radnika. Tako je 1996. godine u Gazi broj onih koji su radili u Izraelu spao sa 40% na 6%. Slanje novca iz Izraela u Gazu 1980-ih je palo sa 50% na 10% 1996. Prema Protokolu Izrael je bio odgovoran za prebacivanje novca od različitih fondova Palestinskoj upravi. Od 1995. do 2000. 60% prihoda Palestinske uprave je došlo od Izraela.³⁶

Spirala nasilja nakon potpisivanja sporazuma nije spriječila Rabina i Arafata da potpišu privremeni sporazum 4. maja 1994. godine kojim se omogućila palestinska autonomija u Gazi i Jerichu. Sporazumom je dogovoreno da će teritorijalna jurisdikcija Palestinske uprave isključivati izraelska naselja i vojne zone koje su sačinjavale četvrtinu Pojasa Gaze. Izrael i PLO su dogovorili uspostavu sigurnosnog aparata koji se sastojao od 9.000 pripadnika

³⁶ Arie Arnon, „Economic Aspects,“ u *Routledge Handbook on the Israeli – Palestinian Conflict*, ed. Joel Peters i David Newman (New York: Routledge, 2013), 179-181.

palestinskih policijskih snaga. Međutim, Izrael je zadržao “odgovornost za odbranu protiv vanjskih prijetnji, isto kao i odgovornost potpune zaštite Izraelaca iz razloga njihove unutarnje sigurnosti i javnog reda.”³⁷ Pet hiljada palestinskih zatvorenika je trebalo biti oslobođeno u dvije faze sporazuma. Ovaj ugovor nije garantovao odnosno priznao Palestinu kao državu nego samo Palestinsku upravu koja ima politički suverenitet da vlada onim što je dogovoreno sporazumom.

Palestinska samouprava

Nakon ovih uspjeha PLO-a, kako se smatralo potpisivanjem sporazuma, Arafat se 1. jula nakon četrdeset godina vratio u Pojas Gaze. Pred desetinama hiljada ljudi koji su se okupili odao je počast žrtvama intifade, a u Jerichu je predsjedavao prvim sastankom Vlade na kojem je bilo prisutno i pet ministara iz Pojasa Gaze.

Pokušavajući da se postigne konačan sporazum nastavljeni su pregovori. Jedna vrsta takvih pregovora se desila u Washingtonu 28. septembra 1995. godine. Tada je potpisan privremeni sporazum o Zapadnoj obali poznat kao Oslo II. Sporazum je podijelio Zapadnu obalu na tri zone: zona A je bila pod potpunom kontrolom Palestinske samouprave; zona B je bila pod sigurnosnom kontrolom Izraela, a administrativni poslovi su dodijeljeni Palestini; zona C je ostala pod kontrolom Izraela. Protivljenja sporazumima su sve više i više rasla. Tako je 3. novembra na

³⁷ Gordon, *Israel's Occupation*, 173.

Rabina izvršen atentat od strane jevrejskog desničarskog ekstremiste Yigala Amira. Nasljednik Rabina na poziciji premijera je bio Benjamin Netenyahu.

Sporazum iz Osla nije mirovni sporazum, kako je to objasnio jedan od pregovarača Izraela Ron Pundak, nego samo okvir za budući mirovni sporazum. Najveći neuspjeh sporazuma je to što nije uspio staviti tačku na kraj sukoba između potpisnika koji je kasnije ponovo dobio velike razmjere. Izraelska nespремnost da prizna samoodređenje palestinskog naroda, koju je već priznao u Rezoluciji 181 Generalne Skupštine UN-a da se Palestina podijeli na dvije države, je bila 'Ahilova peta' sporazuma. Izraelski pregovarači su predlagali neke alternativne ideje, od plana autonomije i federacija između Jordana i Zapadne obale do vladavine Izraela, Palestine i Jordana na Zapadnoj obali. Sve ove opcije su bile stavljene na stol prije razmatranja uspostave Države Palestine u okupiranim teritorijama.³⁸

Svoje viđenje Sporazuma iz Osla dao je i Edward Said, palestinski kršćanin koji je živio u SAD-u. Za njega je Oslo više vodio uspostavi opštine nego li države. Dodaje da je "jasno kako se PLO transformisao iz nacionalnog oslobodilačkog pokreta u jednu vrstu vlade malog grada."³⁹

Sporazumima je dogovoreno održavanje izbora za predsjednika i Palestinsko zakonodavno vijeće (PLC). Prvi izbori za ove pozicije su održani 20. januara 1996. godine

³⁸ Gershon Shafir, *A Half Century of Occupation* (California: University of California Press, 2017), 121.

³⁹ Strawson, *Partitioning Palestine*, 180.

u Gazi i Zapadnoj obali. Kandidati za predsjednika su bili Yasser Arafat iz PLO-a i Samiha el-Halil iz DFLP-a. Nakon prebrojanih glasova, za predsjednika je izabran Arafat sa dobijenih 87% glasova. Fatah je osvojio većinu u PLC-u, 50 od 88 mjesta.

Godinu i po nakon izbora Hamas je jula 1997. izvršio samoubilačke napade koji su vodili novim uskraćivanjem prava stanovnicima Gaze. Pored zatvaranja granica Izrael je suspendirao prenos novca poreskih prihoda Palestinskoj upravi, bez obzira što je prenos novca dogovoren u mirovnim sporazumima. S druge strane, Arafat je uhapsio desetine članova Hamasa, zatvorio njihove centre i zabranio razne publikacije koje uređuju.

Iako Netanyahu nije bio zadovoljan mjerama koje je Arafat poduzeo u vezi kažnjavanja napada, odazvao se na pregovore u organizaciji predsjednika Clintona. Pregovori su se održali u Wye Riveru od 15. do 23. oktobra 1998. pod supervizijom Madeleine Albright. Sporazum je postignut 23. oktobra, a rezultirao je tome da je Palestinska samouprava dobila kontrolu nad 40% Zapadne obale i uspostavom industrijske zone u Gazi.

Iako se prema Sporazumu iz Osla Izrael obavezao da neće graditi naselja u okupiranim teritorijama to se nije dogodilo. U ovom valu gradnje naselja, koji je počeo 1995, veliki val naselja se počeo graditi između 1998. i 2000. Ovo je bilo posebno izraženo kada je 1999. Ariel Sharon, tadašnji ministar vanjskih poslova, pozvao na zauzimanje brda oko okupiranih teritorija. Međutim, finansiranje ovih

naselja nije bilo iz državne kase Izraela nego je to bila gradnja naselja koja su finansirana isključivo od novca doseljenika na to područje. Ako je prema sporazumu dogovoreno da se ne grade naselja u narednom periodu, razlog za izgradnju možemo pronaći u tome da se ponovo uspostavljaju činjenice na terenu koje ne bi vodile kompromisnom rješenju sukoba. Iz tog razloga "cilj je bio da se promijeni prigradska kultura uspostavljenih naselja sa obnovljenim pograničnim etosom koji bi onemogućio bilo kakav teritorijalni kompromis."⁴⁰

Nakon izgradnje novih naselja, PLO je 3. jula 2000. ovlastio Arafata da proglasi palestinsku državu u palestinskim okupiranim teritorijama. Kao odgovor na ove prijedloge, premijer Izraela, Ehud Barak zaprijetio je aneksijom velikog dijela Zapadne obale. Da bi se izbjegle bilo kakve konfrontacije Clinton je pozvao dva lidera u Camp David na pregovore o konačnom rješenju konflikta. Pregovori su počeli 11. jula 2000, a samo dvije sedmice nakon početka pregovora, isti su propali. Na ovim pregovorima Izrael je ponudio da 95% Gaze i Zapadne obale bude palestinska država sa glavnim gradom u palestinskom dijelu Jerusalema. Jerusalem je prema ovim pregovorima trebao biti podijeljen grad, a povratak izbjeglica je bio djelimično dogovoren. Na kraju su Izrael i SAD optužili Palestince da su odbili njihovu velikodušnu podršku.⁴¹

Prije nego što su Arafat i Barak prihvatili Clintonove parametre koje su vodile konačnom rješenju sukoba,

⁴⁰ Gershon Shafir, *A Half Century of Occupation*, 63.

⁴¹ Strawson, *Partitioning Palestine*, 198.

došlo je do susreta u Sharm el-Sheikh 16. oktobra 2000. pod pokroviteljstvom predsjednika Egipta Hosnija Mubarak. Sastanku su još prisustvovali predsjednik Clinton, kralj Jordana Abdullah II ibn Husein i generalni sekretar UN-a Kofi Anan. Predsjednik Clinton je nakon ovih razgovora predložio sveobuhvatno rješenje 15. decembra koje je kasnije nazvano 'Clintonovi parametri'. Prema ovome država Palestina bi imala suverenitet na čitavoj teritoriji Pojasa Gaze i 96% teritorije Zapadne obale. Istočni Jerusalem bi bio podijeljen dok bi pravo povratka palestinskih izbjeglica bilo dokinuto s tim da Izrael prizna bol koju su izbjeglice pretrpjele 1948.⁴² Iako je Arafat bio spreman da prihvati ove parametre izbori u Izraelu održani 6. februara 2001. su poremetili planove za konačno rješenje sukoba. Na ovim izborima pobjedu je odnio Ariel Sharon, koji će kasnije naložiti povlačenje iz Pojasa Gaze, ispred dotadašnjeg premijera Ehuda Baraka.

Nakon svih ovih pregovora i pokušaja postizanja trajnog mira Druga intifada, poznata kao Al-Aksa intifada, je izbila nakon što je Izrael donosio jednostrane odluke koje su podrivale Sporazum iz Osla i zaustavile ekonomski napredak okupiranih teritorija. Kolaps mirovnih pregovora i ulazak Ariela Sharona u džamiju Al-Aksa su bili samo okidači koji su pokrenuli ljutnju i gnjev koji se sakupljao u ljudima.⁴³ Ova intifada je bila više gerilski rat nego ustanak zbog nasilnog otpora. Počela je na dan posjete Ariela Sha-

⁴² Filiu, *Gaza: A History*, 256.

⁴³ Shir Hever, *The Political Economy of the Occupation* (London: Pluto Press, 2010), 168-169.

rona, kandidata za premijera Izraela, kompleksu Haremi šerifa kada se palestinska omladina okupila i sukobila s izraelskom policijom. U Ramallahu su se počele širiti glasine da postoje rezervisti koji pripadaju Izraelu i maskiraju se kao Palestinci kako bi hvatali one osobe s izraelske liste traženih. Nekoliko napadača je upalo u palestinsku policijsku stanicu ubivši rezerviste koji su bili uhvaćeni. Nakon toga jedan od njih je bačen kroz prozor među masu koja je slavila ovakav čin. S druge strane, ubistva od strane IDF-a su bila tri puta više nego do tada. Ubistva su najviše rezultat vojnih akcija kao odgovor na intifadu. Izrael je, također, demolirao kuće onih koji su bili osumnjičeni za napade na Izrael. Sharon, premijer Izraela, je držao Yassera Arafata, predsjednika PLO-a, u kućnom pritvoru u Ramallahu od 2001. do 2004. godine. Brod Karine A koji je prevozio naoružanje u Liban je bio presretnut od Izraela. Kasnije se ispostavilo da je to naoružanje koje na kraju nije stiglo na konačno pristanište namijenjeno Gazi.

Period prije pokretanja Druge intifade odlikovala je nejednakost Izraelaca i Palestinaca. Palestinci su teže nego do tada dobijali dozvole za rad u Izraelu što im je otežavalo u kontekstu svakodnevnog života i prehranjivanja porodice. Također, plata Palestinaca i Izraelaca za iste poslove je bila nejednaka. To je sve vodilo revoltu koji je ponovo kulminirao intifadom. Ciljevi pokretanja Druge intifade su bili uspostaviti slobodnu teritoriju na koju Izrael neće moći tek tako ući. Ubrzo su shvatili da nemaju kapacitet da vrate izgubljene teritorije, ali su se fokusirali na to da sruše civilnu upravu koja je postavljena od

Izraela. Startegija kojom su se služili je bila civilni neposluh, bojkot izraelskih proizvoda, i protesti protiv okupacijskih snaga.⁴⁴

Iako je bilo pokušaja uspostave mira, od strane Billa Clintona i Hosnija Mubaraka, do toga nije došlo. Operacija Defensive Shield je započela marta 2002, a završila aprila iste godine. Počela je kada je Hamas ubio 29 i ranio 149 ljudi dok su slavili praznik. Izrael je odlučio da ne napadne samo Hamas koji je bio odgovoran za napade nego i Palestinsku samoupravu pod vodstvom Arafata. Cilj je bio da se uhvate teroristi i njihovi pomoćnici, konfiskuje oružje, te da se unište postrojenja za proizvodnju oružja. Izrael je ponovo nametnuo policijski sat kažnjavajući čitavu zajednicu, a ne samo one koji su ubijali Izraelce. Pored policijskog sata, IDF je hvatao ili ubijao palestinske aktiviste, ali i uništavajući privatne i javne objekte. Tako su palestinski aktivisti koji su pripadali Fatahu, Hamasu i Islamskom džihadu kao odgovor na intifadu bili ubijani.⁴⁵

Tokom Druge intifade, a nakon operacije Defensive Shield i poslije smrti Arafata, predsjednik do održavanja izbora je bio Revhi Fatuh, predsjedavajući PLC-a. Na izborima održanim u oktobru 2004. godine Mahmud Abbas je izabran za predsjednika Palestinske uprave sa 62% osvojenih glasova. Ovo je trebalo označiti jednu novu eru na političkoj sceni Palestine koja je još uvijek bila pod okupacijom Izraela.

⁴⁴ Filiu, *Gaza: A History*, 151-156.

⁴⁵ Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 821-824 i Bregman, *Israel's Wars*, 231-234.

POVLAČENJE IZRAELA IZ GAZE 2005. GODINE

Sve do 2003. godine Sharon nije prihvatao da se povuče sa neke okupirane teritorije. Međutim, to ga nije spriječilo da razmišlja šta bi se moglo dogoditi ako jednog dana dođe do povlačenja te se pita: "Šta ćemo učiniti kada se povučemo iz Gaze i saznamo, što će se neizbježno desiti, da su Arafat ili njegov nasljednik ušli i da teroristi ponovo napadaju odavde (Gaza) Izrael, ubijajući i uništavajući? Šta ćemo učiniti kada rakete Katyusha počnu gađati Sderot i Ashkelon i Kiryat Gat? Da li će se na televiziji prikazivati slike bombardovanja Gaze koje će biti prihvatljivije nego one kada su nas prikazivali pred Bejrutom, ili će biti manje uznemirujuće nego li su one trupe koje se bore sa pobunjenicima na Zapadnoj obali?"⁴⁶

Nakon što su propali pregovori u Camp Davidu Ehud Barak je raspisao izbore na kojima je izgubio mjesto premijera. Na toj poziciji naslijedio ga je Ariel Sharon, komandant IDF-a i političar. Bio je zagovornik izgradnje naselja na Zapadnoj obali ali i u Gazi koja bi promijenila činjenice na terenu. Od 1990. do 1992. bio je ministar za infrastrukturu pitanja kada je i najviše inicirao izgradnju naselja na okupiranim teritorijama. Kada ga je novinar pitao o evakuaciji naselja kao dijelu mirovnog sporazuma rekao je

⁴⁶ Joel Peters, „The Gaza Disengagement: Five Years Later,“ *Israel Journal of Foreign Affairs* 4, no. 3 (2010): 33.

sljedeće: “Apsolutno ne. Nije slučajno da su naselja izgrađena upravo na tim područjima. Ona čuvaju kolijevku jevrejskog naroda i također omogućavaju stratešku dubinu koja je veoma bitna za naše postojanje.”⁴⁷ Međutim, povlačenje iz Gaze jevrejskih doseljenika, ali i pripadnika IDF-a se dogodilo 2005.

Skoro dvije godine nakon objave o namjeri povlačenja iz Gaze, 12. septembra 2005. posljednji izraelski vojnik je napustio Gazu okončavajući 38 godina okupacije nad ovom teritorijom od njenog osvajanja u Šestodnevnom ratu. Za ovaj historijski događaj, implementacija plana je uključivala evakuaciju oko osam hiljada doseljenika iz dvadeset jednog naselja te četiri naselja sa Zapadne obale. Ovo je prvi put da je Vlada Izraela evakuisala neko od naselja u Gazi ili Zapadnoj obali. A sve ovo se dogodilo pod vodstvom Likudove vlade koju je predvodio Ariel Sharon.

Iz današnje perspektive izraelsko povlačenje je bilo neuspješno. Ono je pogoršalo sigurnosnu situaciju u Izraelu i nije donijelo željene rezultate. Povlačenje nije samo povlačenje iz Gaze nego i insistiranje Bushove administracije da se isto učini i sa četiri naselja na Zapadnoj obali. SAD je tražila neku vrstu garancije povlačenja i sa Zapadne obale u zamjenu za granice koje neće biti na principima iz 1949. godine.

⁴⁷ Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 820.

Prijedlozi povlačenja s okupiranih teritorija

Sharon nije bio prvi koji je predložio razdvajanje odnosno povlačenje sa neke okupirane teritorije. Međutim, on je prvi koji se povukao sa jedne okupirane teritorije. Dvije decenije prije povlačenja pojavila se jedna takva ideja u Direktoratu za planiranje pri IDF-u. Plan je uključivao povlačenje iz naselja Gush Katif kojeg su izraelske vlasti izgradile između Khan Junisa i Rafaha sa jedne i Mediteranskog mora sa druge strane. Tokom izborne kampanje za 13. saziv Kneseta ministar Roni Milo je predlagao premijeru Yitzhaku Shamiru da objavi da će se Izrael povući iz Gaze ako bude izabran. Premijer je ovakav prijedlog odbio. Međutim, dvije godine kasnije, kao dio prvog sporazuma Gaza-Jericho, druga vlada Yitzhaka Rabina se povukla sa 80% teritorije Gaze. Ovo povlačenje nije uključivalo naselja u Gush Katifu, ali ni 'Rutu Philadelphi', pojas između Gaze i Egipta koji je prema Sporazumu iz Osla smatran važnim dijelom sigurnosti Izraela.⁴⁸

Drugi plan geografskog razdvajanja Palestinaca i Izraelaca je došao za vrijeme premijera Ehuda Baraka. Vjerovalo se da će razgovori sa Palestincima završiti dogovorom koji će uključivati jedan sveobuhvatan sporazum prema kome će doći do razdvajanja uspostavljajući granicu između Izraela i Palestine. Obraćajući se 1999. u New Yorku govorio je o ekonomskoj vezi izraelske i palestinske ekonomije u kontekstu razdvajanja: "Imaćemo sporazum o slobodnoj trgovini sa Palestincima i ekonomsku saradnju u širem smislu

⁴⁸ Nadav Shragai, „The Disengagement: The Unanswered Question,” *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 35.

i neki Palestinci će raditi u Izraelu. Palestinci, vjerujem, ne žele biti potpuno integrisani u našu ekonomiju, ne žele koristiti našu valutu i prihvatiti ograničen pristup svjetskom tržištu. Oni će željeti imati i kontrolisati svoju ekonomiju, svoju valutu te određivati politiku za vlastito tržište.”⁴⁹ Barak je prema tome započeo niz studija između raznih odjela u Vladi. Studije su se vodile pod vodstvom Shaula Arielija, člana Ureda za mir pri Vladi. Arieli je zajedno sa ministrom transporta Ephraimom Snehom sugerirao premijeru da inicira svoje zamisli razdvajanja sa ili bez dogovora sa Palestincima što je on odbio. Nakon neuspjeha u Camp Davidu, Barakova vlada je pala, a Sharonova koalicija predvođena Likudom je došla na vlast.⁵⁰

Dvije godine nakon prijedloga u vrijeme Baraka, general Eyal Giladi, šef za strateško planiranje pri IDF-u i pukovnik Danny Tirza tajno su pripremili mapu koja je oslikavala potpuno povlačenje iz Gaze i kompletnu evakuaciju naselja. Ovaj plan, nazvan ‘Mapa Eydan’, je predstavljen ministru odbrane Benjaminu Ben-Elizeru i premijeru Sharonu koji ga nisu ni podržali ali ni odbili. Više negodovanja povodom saznanja o planu povlačenja je bilo unutar IDF-a.

Nakon ovoga, sljedeći prijedlog za razdvajanje je došao od laburističkog kandidata Amrama Mitzne u

⁴⁹ Neil Lochery, „The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006,” *Middle Eastern Studies* 43, no. 1 (January 2007): 5.

⁵⁰ Robert Zelnick, *Israel's Unilateralism* (California: Hoover Institution Press, 2006), 18.

predizbornoj kampanji 2003. godine. Međutim, Sharon je taj koji je poslije dobijenih izbora uspio da dobije podršku za povlačenje čak i u suprotnom političkom bloku. Sharonova karizma, liderstvo, prošlost koja se veže za uspjehe na bojnim poljima, vođenje izgradnje naselja na okupiranim teritorijama omogućila mu je da zadobije povjerenje Izraelaca. Povjerenje u njega mu je olakšalo posao objašnjavajući kako jedan ovakav potez neće ugroziti Izrael. I prije nego je javno obznanio plan povlačenja iz razgovora sa članom Kneseta iz reda Likuda 2002. godine se moglo naslutiti nešto takvo. Tada je rekao kako je loše za Izrael da drži pod okupacijom Palestine te da "kontrola 3.5 miliona Palestinaca ne može trajati zauvijek."⁵¹

Pripreme za povlačenja

Povlačenje iz Gaze dovelo je, očekivano, do mnogih reakcija. Neki rabini su govorili kako vojnici koji su poslani da sprovedu evakuaciju ne trebaju da se povinuju naredbama o razmještanju doseljenika. Jevrejski doseljenici u ova područja su organizovali proteste poručujući Vladi, koja ih je naselila na to područje, da neće svojom voljom napustiti Gazu. Doseljenici okupiranih teritorija su se organizirali i pokušavali samovoljno da se nasele u Gazu. Međutim, IDF ih je spiječio u tome i vratio ih je odakle su došli. Ova dešavanja su izazivala i reakcije kod Izraelaca. Na sjeveru Izraela, u gradu Shefa Amr, jedan

⁵¹ Dov Waxman, „From Controversy to Consensus: Cultural Conflict and the Israeli Debate Over Territorial Withdrawal,” *Israel Studies* 13, no. 2 (Summer 2008): 88-89.

vojni dezterter je ubio četiri nejevrejska Izraelca. Sam Sharon je osudio ovaj zločin nazivajući ga terorističkim aktom.

Sharon je 18. decembra 2003. godine prvi put izjavio da njegova vlada ima namjeru "da se povuče sa nekih teritorija kako bi se osigurali oni dijelovi zemlje Izrael koji će biti neodvojivi dio države Izrael u bilo kojem budućem rješavanju sukoba."⁵² Ovo je izazvalo mnoge reakcije, ali je ulijevalo nadu u bolju budućnost usljed političkog neslaganja i nasilja koje je trajalo od samog okupiranja teritorija 1967. godine. Već 2001. unutar Likuda i u Sharonovim zamislima je uspostavljena ideja o razdvajanju. Međutim, Sharon kao premijer nastavio je da pravda izgradnju naselja vitalnim sigurnosnim interesom. Ne samo da je odbijao prijedloge opozicije o razdvajanju nego i od svojih bliskih saradnika, savjetnika za nacionalnu sigurnost Urija Dajana. S druge strane, Sharon je ipak prihvatio prijedlog Mape puta, koja je priznala državotvornost Palestine, predloženog od Kvinte (SAD-a, EU, UN-a i Rusije).

Prije same objave povlačenja, neki faktori su ubijedili Sharona da se mora odlučiti na ovaj potez. Jedan od njih je bio i politički pad Mahmuda Abbasa, tadašnjeg premijera Palestinske samouprave, ali i diplomatski zastoj u rješavanju sukoba. Pokušavajući doći do rješenja sukoba, predsjednik Bush je posredovao sastanku Sharon-Abbas koji se održao 4. juna 2003. godine gdje su bili prisutni i jordanski kralj Abdullah II ibn Al-Husein i egipatski predsjednik Hosni

⁵² Hanan Sher, „Israel,“ *The American Jewish Year Book* 105, (2005): 214.

Mubarak. Na tom sastanku Sharon Abbasu nije ponudio ništa značajno što bi moglo zadovoljiti Palestince kako bi došlo do dogovora. Po povratku kući, Abbas je shvatio da Arafat radi na uklanjanju premijerove kontrole odnosno ovlasti po pitanju sigurnosti. Nakon toga Abbas je podnio ostavku, a novi premijer Ahmed Qurei nije uživao povjerenje Sharona kao njegov prethodnik. Razlog za takvo uvjerenje Sharon je pronašao u nespremnosti Qureija da se drži Mape puta.

Nakon propalih razgovora i ostavke Abbasa, Sharon se okreće unilateralnom rješenju. Izraelska vlada je tražila i dobila kako unutarnju tako i vanjsku podršku za svoj plan. Unutar same vlade nije bilo jedinstvenog stava oko ovog pitanja. Pod pritiskom Yesha Council, organizacije jevrejskih zajednica u Judeji, Samariji i Gazi, Stranka religijskih nacionalista (NPR) i Nacionalna unija su uslovljavale Sharona napuštanjem Vlade ako se plan usvoji. Dok se većina članova Likuda protivila, većina Izraelaca i članova Kneseta su odobravali plan. Sharon je plan predstavio i predsjedniku Bushu čak prije nego je tražio domaću podršku. U aprilu 2004. zvaničnici Izraela i SAD-a su razmijenili pisma u kojem se govorilo o planu povlačenja. Bush je izrazio želju za rješavanjem sukoba kako bi se riješilo pitanje palestinskih izbjeglica uspostavljajući Državu Palestinu i rješavanje pitanja izbjeglica u njoj, a ne u Izraelu. Ovim bi se pitanje izbjeglica prebacilo na palestinsku vlast koja bi imala ovlasti da se bavi ovim pitanjem u punom kapacitetu. Bush je dodao da “u svjetlu novih realnosti na terenu, uključujući postojeće većinske izraelske centre, nerealno

je očekivati da rezultat konačnog dogovora bude potpuno vraćeno na stanje primirja iz 1949. Bilo kakav dogovor o konačnom rješenju može se postići na osnovu zajednički dogovorenih promjena koje reflektuju ove realnosti.”⁵³

Pored svega navedenog, povlačenje je bilo podržano od strane Izrealaca. Povlačenje iz Gaze nije predstavljalo prvi separatistički sentiment koji se pojavio u Izraelu tih godina. Taj sentiment je došao do izražaja sa podrškom za izgradnju sigurnosnog zida na granici sa Zapadnom obalom. Oponenti izgradnje zida, a među njima je bila i Sharonova vlada, su se bojali da će ovo promovisati podjelu te da će ono što ostane sa druge strane zida se smatrati odvojenim od Izraela. Ali, podrška sigurnosti je bila toliko snažna da se taj zid počeo graditi u ljeto 2002. godine.

U međuvremenu, Sharonova popularnost je po prvi put počela da pada 2003. godine. Plan povlačenja je okrenuo situaciju u njegovu korist kada je plan dobio podršku više od polovine izraelskog javnog mnijenja. Ovaj plan je uspio da učvrsti politički konsenzus u Izraelu koji je bio krucijalan u održavanju nacionalnog morala u ovom periodu. Sharonove brige su bile elitne jedinice vojske koje su preispitivale postupke i ciljeve u konfliktu. Zbog toga su pojedinci odbijali služenje na okupiranim teritorijama. Piloti elitne jedinice zračnih snaga Izraela su odbili učestvovati u napadu na civile naglasivši u svom pismu državnim vlastima da “mi (piloti), koji volimo Izrael i koji doprinosimo

⁵³ Jeremy Pressman, “Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations, 2001-2006,” *International Studies Perspectives* 7, no. 4 (November 2006): 368.

cionističkom projektu, odbijamo uzeti učešće u zračnim napadima na centre civilnog stanovništva. Mi, čiji su IDF i zračne snage neodvojiv dio nas, odbijamo napadati nedužne civile. Ove radnje su ilegalne i nemoralne i one su direktan rezultat okupacije koji pogađa izraelsko društvo.” Četiri bivša šefa Shin Beta, sigurnosne i obavještajne službe zadužene za unutrašnja pitanja sugerirale su Sharonu da promijeni politiku i da sačuva jevrejski i demokratski karakter države.⁵⁴

Plan povlačenja je, kako Sharon kaže, “ujedinio ljude, razdvajajući ciljeve za koje se vrijedi boriti, koje su istinski u nama kao što su Jerusalem i očuvanje Izraela kao jevrejske države, od ciljeva koji evidentno ne mogu biti realizovani i na koje većina javnosti nije spremna da se žrtvuje.”⁵⁵ Pored one većine koja je podržavala povlačenje, manjina Izrealaca tj. religijski cionisti su se protivili povlačenju prvenstveno iz ideoloških razloga. Pojedini religijski lideri u naseljima i njihovi rabini su pozvali na neposluh i korištenje sile da se odupru evakuaciji naselja.

U aprilu 2004. godine protivnici povlačenja su porazili Sharona na referendumu u Likudu. Trinaest članova Knesseta iz Likuda su glasali protiv odluke Sharonove vlade o povlačenju što je uzrokovalo da izgubi pravo da se tradicionalno obrati na dan kada predstavlja stanje nacije u datom

⁵⁴ Pressman, “Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations,” 366-367.

⁵⁵ Jonathan Rynhold i Dov Waxman, „Ideological Change and Israel’ Disengagement from Gaza,” *Political Science Quarterly* 123, no. 1 (spring 2008): 31.

momentu. Većina Centralnog komiteta Likuda, koji odlučuje o svim odlukama između dva kongresa stranke, je bila protiv povlačenja. Oponenti su predlagali da se održi nacionalni referendum na kojem bi se odlučivalo o povlačenju. Ovaj prijedlog je Sharon odbio.

Ono što je bilo sporno u odluci o povlačenju je unilateralni karakter povlačenja. Govorilo se da će se ovakav čin pokazati kao pobjeda terora što će u konačnici pomoći Hamasu. Oponenti su tražili da se nešto dobije zauzvrat, a da će se u tom slučaju i Izrael povući. Iako je referendumom u Likudu jasno dato do znanja da je ta stranka protiv povlačenja bitno je napomenuti da je izlasnost bila 51.7%. Protiv povlačenja je bilo 59.5%, a za povlačenje 39.7%⁵⁶. Ovo nam pokazuje da značajan broj članova Likuda smatra povlačenje legitimnim i prihvatljivim. Iako je rekao da će raspisati nove izbore u slučaju da izgubi na referendumu, to nije učinio. Umjesto toga insistirao je na sprovođenju plana bez obzira na protivljenje u njegovoj stranci.

Među oponentima povlačenja su bile i neke organizacije van Izraela. Najaktivnija među njima je bila Cionistiška organizacija Amerike (ZOA). Oni su lobirali u Kongresu SAD-a i vodili javnu kampanju protiv povlačenja. Njihov lobi je bio usmjeren i prema tome da spriječe pomoć SAD-a prema Palestinskoj samoupravi. Kršćanski evangelisti u SAD-u su organizovali misije solidarnosti u naseljima u Gazi što je zabrinulo Izrael da ovi posjetioци mogu da se pridruže doseljenicima u otporu povlačenja. Uspostavljen

⁵⁶ Sher, „Israel“, 217.

je fond za podršku kampanji protiv povlačenja i obezbijeđene su socijalne usluge za doseljenike.⁵⁷

Podrška povlačenju, ali i Sharonu je dolazila i od novinara. Takvu vrstu kampanje je pokrenuo novinar Amnon Abramovich koji je tražio od svojih kolega da se Sharon zaštiti od negativnih posljedica koje može izazvati istraga o korupciji pokrenuta protiv njega. Krajem 2004. Shin Bet i policija su počele da objavljuju navode o nasilnom otporu doseljenika. Novinari su pokušavali predstaviti jevrejske doseljenike kao neprijatelje govoreći da su “manjina koja traži da se nametne njihova volja silom većini ljudi.”⁵⁸ Doseljenici koji su učestvovali na protestima i demonstracijama prije evakuacije bili su izvedeni pred sud gdje im se sudilo. Usvajanjem Zakona o sprovođenju plana povlačenja bila je predviđena trogodišnja kazna za one koji ne budu poštovali plan povlačenja. Na ovaj način doseljenici su se predstavljali više kao pobunjenici nego li oni koji protestuju protiv ovakve odluke.

Sharon je pokušao da kroz Vladu dobije podršku za revidirani plan. Za takav plan je glasalo 11, a protiv je glasalo 12 ministara. Među onima koji nisu podržali ovaj revidirani plan su bila i trojica članova Likuda, ministar finansija Benjamin Netanyahu, ministar vanjskih poslova Silvan Shalom i ministar obrazovanja Limor Livnat. Iako

⁵⁷ Lawrence Grossman, „Jewish Communal Affairs,” *The American Jewish Year Book* 106, (2006): 92-93.

⁵⁸ Amnon Lord, „The Etrog: The media, the Courts and Prime Minister Sharon during the Disengagement,” *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 71.

nije dobio podršku svoje Vlade, Sharon nije odustajao. Dva dana prije nego će Vlada ponovo zasjedati, 4. juna 2004, premijer je razriješio dužnosti dva ministra Nacionalne unije, ministra transporta Avigdora Libermana i ministra za turizam Benija Elona. Sa ovim razrješenjima Nacionalna unija je ostala izvan vladajuće koalicije. Sa novim balansom snaga u Vladi, 6. juna je plan povlačenja odobren sa 14 glasova za i 7 protiv.

Da bi sebi osigurao komotnu većinu, Sharon je pozvao Likud da odobri ulazak Laburista u vladajuću koaliciju. Konvencija Likuda je 19. augusta sa 58% glasova izglasala zabranu ulaska Laburista u koaliciju. Sharon se, međutim, nije na ovo obazirao te je u pismu Shimonu Peresu, lideru Laburista, pozvao na proširenje Vlade u kojoj bi se našli i Laburisti. Laburisti se priključuju vladajućoj koaliciji u decembru mjesecu.

Tenzije su se povećale kada je Knesset trebao 26. oktobra glasati o planu povlačenja. Sharon je pobijedio osvojivši komotnu većinu, 67 glasova za, 45 protiv i 7 suzdržanih. Čak je 17 glasova protiv bilo iz Likuda uključujući ministra bez portfolija Uzija Landaua i zamjenika ministra industrije i trgovine Michaela Tazona. Obojica su bila razrješena dužnosti nakon glasanja protiv Sharonovog plana.

Da bi povlačenje u potpunosti ispunilo očekivanja Sharona, parlament je trebao da usvoji zakon kojim se odobrava implementacija istog. U februaru 2005. godine Kneset je izglasao Zakon o sprovođenju povlačenja. Zakonom se ovlašćuje uklanjanje svih jevrejskih doseljenika iz

Gaze kao i četiri naselja na Zapadnoj obali. Sva prava na vlasništvo na ovim teritorijama su bila ukinuta ovim zakonom te su postavljeni kriteriji za kompenzaciju doseljenicima. Pred Vrhovnim sudom Izraela je podnesena apelacija za ispitivanje ovog zakona koja je na kraju odbijena.

Pored unilateralnog karaktera povlačenja, plan je omogućio nastavak kontrole vazdušnog i pomorskog prostora, granice između Pojasa Gaze i Egipta te sve tačke ulaska i izlaska (luke, aerodrome i granične prelaze). Nakon što se Izrael povuče, trećoj strani nije bilo dopušteno da preuzme kontrolu nad ovom teritorijom.⁵⁹ Izrael će nakon povlačenja Palestincima obezbjediti električnu energiju, gas, naftu i pitku vodu. Tako će Gaza ekonomski ostati ovisna o Izraelu a Izrael će nastaviti političku, sigurnosnu i ekonomsku kontrolu Pojasa Gaze. Plan je bio, kako navodi izvor iz IDF-a, da se podigne još jedan zid duž granice sa Gazom “da se spriječi nelegalan ulazak Palestinaca iz Gaze, većinom radnika koji su u potrazi za poslom nego li terorista.” Iako se povlačenje može posmatrati kao “totalna palestinska kapitulacija pred izraelskim zahtjevima”, palestinsko rukovodstvo je nastavilo da posmatra povlačenje kao prvi korak ka povratku pregovorima o konačnom rješenju. Ovim su odbili prihvatiti da je povlačenje iz Gaze posljednji korak ka rješavanju konflikta i da se okupacija neće nikada završiti.⁶⁰

⁵⁹ “Impact of the Disengagement Plan on the One-State Threat,” Re’ut Institute, pristupio: 15.3.2022., <http://www.jstor.org/stable/resrep10523>.

⁶⁰ Sara Roy, „Praying with Their Eyes Closed: Reflections on the Disengagement from Gaza,” *Journal of Palestinian Studies* 34, no. 4

Postojale su i brige na palestinskoj strani kako će se povlačenje odraziti na njih. Mislili su da će ono što su doseljenici doživjeli prisilnim premještanjem iz svojih kuća biti predstavljeni kao primarne žrtve. Medijska pokrivenost povlačenja u međunarodnim medijima je budila simpatiju prema doseljenicima dok je patnja Palestinaca gurnuta u stranu. Međutim, ubrzo se sve preokrenulo tako da su Palestinci opet bili prikazani kao glavne žrtve.

Strah od povlačenja je bio i među palestinskim rukovodstvom. PA i Fatah su se bojali da će nakon povlačenja Hamas povećati svoju vojnu moć i preuzeti čitav Pojas Gaze. To bi bilo dovoljno da se sigurnosne snage PA odvrte od frontalne borbe pogotovo u dijelovima gdje je Hamas utvrdio svoje pozicije. Dan poslije povlačenja Hamas je počeo da uništava ono što je ostalo iza doseljenika te je uvezao veliku količinu naoružanja iz Egipta dok su snage PA sve to pasivno posmatrale. Drugi strah je bio da bi se povlačenjem moglo uvidjeti kako PA nije sposobna, ali ni pripremljena da nezavisno vlada Gazom. Ovo bi samo poduprijelo izraelske argumente da palestinska država predstavlja prijetnju za Izrael i druge pragmatične strane u regionu poput Fataha, Jordana i Egipta. Bez obzira što je Izrael isticao ove prijetnje SAD, EU i neke stranke lijeve orijentacije u Izraelu su bile za uspostavu nezavisne države kako u Gazi tako i na Zapadnoj obali.⁶¹

(summer 2005): 68.

⁶¹ Yossi Kuperwasser, „The Arab Attitude toward Israel’s Disengagement: A First-Hand Account from an Israeli Insider,” *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 10-11.

Bez obzira na protivljenje dijela izraelskog političkog establišmenta i njenog stanovništva, Izrael se nakon 38 godina povukao iz Gaze. Broj policajaca i vojnika koji su sproveli odluku o povlačenju je bio 40 puta veći nego li broj doseljenika koji su trebali napustiti Gazu. U rezervi je još bilo 13.000 vojnika koji su čekali da priteknu u pomoć ako zatreba. Ukupan trošak povlačenja, od plaćanja kompenzacije za evakuaciju do obezbjeđivanja prevoza za iseljene doseljenike, je bio dvije milijarde dolara.⁶²

Povlačenje i angažman međunarodnih aktera

Bez obzira na trošak povlačenja, Izrael je povukao jevrejske doseljenike ali isto tako i svoje vojnike iz Gaze. Ovaj korak je trebao da unaprijedi stanje u Gazi, ali i da se napadi na Izrael u najmanju ruku smanje. Osim što je premješteno oko 8.000 doseljenika, uništeno je 2.500 kuća, stotine visokoproduktivnih farmi, desetine religijskih institucija, obdaništa, osnovnih i srednjih škola te razvojni industrijski centar. IDF je također premjestio groblje u Gush Katif.⁶³

Međutim, povlačenje nije prošlo bez prisilnog premještanja. U ponoć 16. augusta je bio krajnji datum za dobrovoljno napuštanje naselja. Najmanje polovina doseljenika

⁶² Hillel Halkin, „Israel After Disengagement,” *Commentary*, October, 2005. pristupio: 10.3.2022. <https://www.commentary.org/articles/hillel-halkin/israel-after-disengagement/>

⁶³ Eyal Lewin, „The Disengagement from Gaza: Understanding Ideological Background,” *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 16.

je dobrovoljno napustila svoja naselja do ovoga roka dok su ostali premješteni uz pomoć IDF-a. Šesnaest vojnika i jedan komandir oficir, svi nenaoružani, su bili zaduženi za premještanje doseljenika. Implementacija povlačenja se trebala odvijati u tri faze: premještanje doseljenika iz Gaze, zatim sa Zapadne obale i na kraju napuštanje teritorije od strane IDF-a. U ovom prisilnom premještanju ukupno je povrijeđeno nekoliko desetina vojnika, policajaca i protestanata, a značajan broj doseljenika je i uhapšen. U ovom periodu Palestinci su bili poprilično mirni te su održavali parade i proslavljali povlačenje Izraela kao svoju pobjedu.

Prije nego su zvaničnici dobili dozvolu za ulazak u jevrejska naselja, 1. septembra je potpisan protokol između Izraela i Egipta. Protokol je potpisan u Kairu, a prema njemu se dozvoljava raspoređivanje egipatske granične policije duž prelaza Rafah od 10. septembra. Iako je Izrael premjestio svoje doseljenike, IDF sve do 5. septembra nije dopuštao zvaničnicima PA da zajedno sa svojim izraelskim kolegama uđu u jevrejska naselja u Gazi. Dva dana kasnije objavljeno je da će se vojno povlačenje završiti 12. septembra, ali da će se granični prelaz Rafah držati zatvorenim najmanje u narednih šest mjeseci. Prema ovoj odluci Rafah bi mogao biti privremeno otvoren pod monitoringom Izraela počevši od 25. septembra. Ako bi PA i Egipat bilateralno otvorili granični prelaz, Izrael će raskinuti carinsku uniju između Gaze i Izraela.

Gaza je trebala nakon ovog povlačenja da doživi procvat pogotovo što je Svjetska banka zajedno sa zvaničnicima Izraela i predstavnicima PA pripremila set tehničkih

pitanja. Prema ovom dogovoru granica Gaze s Izraelom je trebala biti modernizovana da se trgovina odvija u većim razmjerima, da se uspostave industrijske zone i razvije pod olakšavajućim trgovinskim režimom te da palestinska ekonomija postane konkurentna na tržištu. Da bi se ovo ostvarilo, 14. aprila 2005. godine državna sekretarka SAD-a Condoleeza Rice je objavila da se na mjesto Specijalnog predstavnika za povlačenje iz Gaze u ime Kvinte Bliskog Istoka imenuje bivši direktor Svjetske banke James Wolfensohn. Njegov zadatak je bio da nadgleda obnovu palestinske ekonomije na tragu izraelskog povlačenja. Samo mjesec dana nakon što je stupio na dužnost 1. juna, lideri država samita G-8 su se obavezali na podršku u finansijskoj pomoći u vrijednosti od tri milijarde dolara godišnje. Ova sredstva su trebala pomoći Specijalnom predstavniku da se sprovede ekonomski dio plana povlačenja. Paket pomoći 'Brzi ekonomski program' je uključivao projekte u vrijednosti od 750 miliona dolara koji su trebale biti raspoređeni od jula do decembra 2005. godine.⁶⁴ S druge strane, države Zaljeva su mogle značajno pomoći PA. Njihove vlade su uspjele prikupiti desetine milijardi dodatnog profita od nafte, ali su mogle i održati obećanje da će mjesečno slati pomoć u vrijednosti od 55 miliona dolara. Prema podacima Svjetske banke samo je 9 miliona dolara došlo na adresu PA.⁶⁵

⁶⁴ Mohammed Samhour, „Gaza Economic Predicament one Year After Disengagement: What went Wrong?“ *Crown Center for Middle Eastern Studies*: 2.

⁶⁵ David Makovsky, „Gaza: Moving Forward by Pulling Back,“ *Foreign Affairs* 84, no. 3 (May-June 2005): 61.

Izraelski i palestinski ekspertski timovi, uz pomoć Svjetske banke i Wolfensohnovog tima, sastajali su se mjesecima prije povlačenja kako bi dogovorili prenos imovine na Palestince i tragajući za zajedničkim rješenjem koje bi olakšalo izraelske restrikcije na kretanje palestinskog naroda i trgovinu bez prijetnje izraelskoj sigurnosti. Dogovor je postignut potpisivanjem Sporazuma o kretanju i pristupanju 15. novembra 2005. godine. Ovaj sporazum je trebao riješiti pitanje prohodnijeg kretanja Palestinaca kao i sigurnosti kako ne bi došlo do zloupotrebe i napada na Izrael.

Različite strane su ovaj plan drugačije tumačile. Laburisti, koji su se pridružili vladajućoj koaliciji u decembru 2004, su vidjeli povlačenje kao oživljavanje procesa pomirenja. Izraelsko stanovništvo je ovo vidjelo kao mjeru u pravcu rješavanja konflikta. Administracija SAD-a je na povlačenje gledala kao na inicijativu koja bi mogla otvoriti put realizaciji Mape puta. Za premijera Sharona ovo je bilo vraćanje loptice na stranu palestinske spremnosti i sposobnosti da se izbori sa terorizmom.⁶⁶ Kvinta Bliskog Istoka je pozdravila Sharonov plan iako nije bila ubijeđena da će se povlačenjem uspostaviti palestinska država. EU je učinila korak dalje obećavajući da će podržati ovu akciju ako ona ne podrazumijeva naseljavanje na Zapadnoj obali.⁶⁷

⁶⁶ Faiza Rais, „The Disengagement Plan: An Assesment,” *Strategic Studies* 26, no. 1 (spring 2006): 65.

⁶⁷ Joel Peters, „Gaza,” *The Rotladge Handbook of the Israeli-Palestinian Conflict*, ed. Joel Peters i David Newman (New York: Routladge, 2013): 199.

Zašto povlačenje?

Rani period okupacije je bio profitabilan za Izrael. Međutim, sve se počinje mijenjati 1980-ih. Širenje i izgradnja novih naselja je izvlačila dosta novca iz budžeta Izraela, ali i otpor Palestinaca okupaciji je dobio novu formu kroz ustanke koji su počeli 1987. godine. Da bi zaštitio doseljenike koje je nastanio na tom području ali i vojne instalacije i kontrolne punktove Izrael je morao da pošalje više vojnika i opreme na okupiranu teritoriju. Ovo je vodilo do smanjenja izvoza ali i značajnog pada turističkih posjeta Izraelu. Troškovi očuvanja teritorija su premašivali prihode koje je država mogla napraviti te je Izrael za vrijeme Druge intifade (2001–2005) upao u recesiju. Adaptacija Izraela na “rat protiv terora” vodila je privatizaciji vojne industrije. Tako su firme koje su jednim dijelom privatizovane ili pokrenute od strane penzionisanih izraelskih oficira, prodavale svoje proizvode vojsci Izraela. Tako su na ovaj način privatne firme mogle opravdati svoje proizvode drugim kupcima oslanjajući se na prodaju istih Izraelu.⁶⁸

Pored sigurnosnog aspekta, Izrael je pomagao i doseljenike okupiranih teritorija. Nakon Sporazuma iz Osla, Izrael je izdvajao oko 20 miliona dolara na godišnjem nivou. Polovina sredstava je naznačena kao ‘Oslo grantovi’, a druga polovina kao ‘Intifada grantovi’. ‘Oslo grantovi’ upućuju na to da su sredstva usmjerena kao kompenzacija doseljenicima za vrijeme pregovora u Oslu kada je bilo diskusije o mogućoj evakuaciji naselja. S druge strane, ‘Intifada

⁶⁸ Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation*, 78-79.

grantovi' su bili namijenjeni za doseljenike u palestinskim područjima gdje se palestinska populacija pobunila protiv izraelske okupacije. Pored ovih troškova, Izrael je izdvajao i novac za usluge edukacije doseljenika. Tako su dodatni troškovi edukacije u 2003. godini iznosili oko 36 miliona dolara.⁶⁹ Izrael je, također, plaćao kompenzaciju za ranjene ili ubijene civile u palestinskim napadima. Za ove namjene u periodu od 1980. do 2003. godine izdvojeno je nešto više od 845 miliona dolara. U sigurnosnom smislu, Izrael je izdvajao novac za nabavku oklopnih vozila, naoružavanje i trening paravojnih jedinica u naseljima, podizanje zidova između teritorija, nabavku municije za suzbijanje demonstracija i rušenje stambenih objekata.⁷⁰ Najvidljiviji pokazatelj koliko je Izrael trošio na doseljenike je podatak da je na jednog doseljenika izdvojeno više novca iz budžeta nego na građanina Izraela.

Iako su dobili mnogo novca za vrijeme okupacije, povlačenjem iz Gaze doseljenici su dobili kompenzaciju za sve što je ostalo iza njih. Tako je svaki doseljenik dobio približno 200 hiljada dolara za evakuaciju iz Gaze. Na taj način mogli su započeti novu eru života na nekom drugom mjestu gdje im je to Vlada omogućila.

Mnogi sektori ekonomije su bili pogođeni usljed slabe sigurnosne situacije koja je uzrokovana napadima Palestine. Ulaganja stranih investitora u izraelsku industriju je pala sa 11.5 milijardi dolara 2000. na 3.5 biliona dolara 2002. I uvoz je bio pogođen u periodu 2001–2002. iako se

⁶⁹ Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation*, 83-84.

⁷⁰ Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation*, 92-93.

za dvije godine oporavio. Zabrinjavajući je bio deficit Izraela koji je porastao sa 0.7% u 2000. na 5.6% u 2003. godini. Iako se može uzeti u obzir globalna ekonomska situacija koja je bila u silaznoj putanji, ipak glavni razlog ekonomske krize u Izraelu je bila sigurnosna situacija.⁷¹

Pored ekonomskih razloga za povlačenje postoje i sigurnosni razlozi koji su vodili ka povlačenju Izraela iz Gaze. U periodu 2001–2002. Palestinci su povećali broj napada na Izrael. U tim napadima na javna mjesta okupljanja Izraelaca je na stotine ljudi ubijeno, a hiljade osakaćeno. Stvari su krenule nagore kada su Palestinci pokušali jedan veliki napad. Autobomba je trebala da se aktivira na parkingu kako bi srušila najveće nebodere u Tel Avivu, tornjeve Arieli. Taj napad je osujećen te nije došlo do eksplozije. U drugom pokušaju napada, vozač kamiona sa napunjenim eksplozivom pokušao je da zapali naftni terminal u južnom Herzliju. Izbio je mali požar koji je ubrzo i ugašen. Ovi napadi su povećali nivo neizvjesnosti i produbili nasilje koje je već bilo.⁷²

Hamas i Islamski džihad su se priključili brigadi Al-Aksa, koja je nastala iz Fataha, te Arafatovom sekularnom palestinskom pokretu. Komiteti narodnog otpora, kojeg su sačinjavale palestinske stranke i organizacije, napadali su izraelske mete u Gazi. Pojedine grupe su na osnovu ovoga politički ojačale, a bombaši samoubice i drugi koji su poginuli pod okupacijom su proglašavani

⁷¹ Lochery, „The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006,“ 12-13.

⁷² Zelnick, *Israel's Unilateralism*, 25.

herojima. Palestinska politika je bila sve više podijeljena, a militantna krila organizacija su postajala sve veći teret i izazov palestinskom rukovodstvu.

Najvažnije sredstvo kojim se Izrael koristio da odgovori na ove napade su bili vojni napadi na teritorije pod kontrolom PA. Izraelske snage su napadale dijelove Gaze i mnoge gradove Zapadne obale. Međutim, po prvi put Izrael je 18. maja 2001. koristio borbene avione u bombardovanju palestinskih meta.

Već narednih godina broj napada je opadao što je značilo i smanjenje broja žrtava. Iako je broj napada opadao niko nije mogao garantovati da će se terorizam smanjiti. Štaviše, zamjenik premijera, Ehud Olmert, je naglašavao kako povlačenje ne može biti odgovor na napade na Izrael te da će se terorizam nastaviti bez obzira na povlačenje. Također, izraelske obavještajne službe su smatrale da će se samo operacije premjestiti iz Gaze na Zapadnu obalu. Međutim, s ekonomskog aspekta povlačenjem bi se uštedila značajna sredstva. Vojni establišment je obavijestio Sharona da bi u 2003. godini eventualni trošak vojne okupacije palestinskih gradova mogao opustošiti budžet IDF-a. Iako nije bilo naznaka ekonomske krize, zabrinutost na dugoročnom planu je postojala. Zato bi se povlačenjem iz Gaze značajno smanjili troškovi, ali i zabrinutost vojnog i političkog establišmenta u smislu troškova očuvanja ove teritorije.⁷³

Postoje dva mišljenja koja naglašavaju da razdvajanje nije dugoročno rješenje za sigurnost Izraela: 1. Palestinci mogu

⁷³ Rynhold i Waxman, „Ideological Change,” 30.

usvojiti i primijeniti tehnologiju kojom će nadvladati barijere koje su postavljene pred njih kao što su rakete Qassim; 2. u okupiranim teritorijama Palestinci se mogu organizovati da regrutuju Palestine iz Izraela koji su sa druge strane zida čime ne moraju prelaziti sa jedne na drugu teritoriju.⁷⁴

Ideja sigurnog Izraela je zahtijevala kontrolu kretanja Arapa i njihove distanciranosti od Jevreja. Ovakav vid sigurnosti podrazumijeva stavljanje Arapa sa druge strane zida. Najidealnije bi bilo osigurati zaštićenu zonu čija praznina dozvoljava monitoring velikog područja i brzog odgovora na bilo kakvu povredu te zone. Samo sedmicu dana nakon vojne evakuacije, 18. septembra 2005, vojska Izraela se vratila i uspostavila novu zaštićenu zonu 200 metara duž sjeverne granice Gaze. Kasnije je u decembru ova zona proširena na sjever Gaze gdje su bila nekadašnja jevrejska naselja.⁷⁵

Iako se najčešće raspravlja o sigurnosnom aspektu povlačenja ne treba zanemariti ni ideološki aspekt. Pored demografskih promjena koje su bile u najavi ideologija je imala uticaj na odluku o povlačenju. Sharon je bio pod uticajem ideologije Likuda iako je odrastao u kući i mošavu koji su pripadali Laburističkoj stranci. Prilikom osnivanja Likuda rekao je kako "nema želju da se stavi u poziciju prihvatanja partijske discipline."⁷⁶

⁷⁴ Pressman, "Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations, 2001-2006,, 363.

⁷⁵ Darryl Li, „The Gaza Strip as Laboratory: Notes in the Wake of Disengagement,“ *Journal of Palestine Studies* 35, no. 2 (winter 2006): 45-46.

⁷⁶ Yael S. Aronoff, „From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon,“ *Israel Studies* 15, no. 2 (summer 2010): 153.

Jedino je Abbas počeo zadobijati povjerenje Sharona. Tome svjedoče i njihovi sastanci koji su održani nekoliko puta tokom 2004. godine, ali i Sharonovo upozorenje Abbasu da se sprema zavjera protiv njega. Čak su i 8. februara 2005. uspjeli dogovoriti prekid vatre. Sharon je pristao na neke ustupke kao što je privremeno zaustavljanje izgradnje naselja, uklanjanje nelegalno izgrađenih naselja, povlačenje sa palestinskih teritorija do granica koje su bile prije intifade ostavljajući 100% populacije pod kontrolom Palestinaca. Međutim, tog jutra kada je Kabinet trebao da prihvati ove uslove dogodio se bombaški napad Hamasa na Jeruslem. Nakon toga Abbas se povukao i optužio Arafata. Svaka nada za reformom pod Arafatom je ubijena kada Abbas nije dobio slobodu da poduzme akcije protiv terora.

Ideološki razlozi?

Iako je bio jedan od osnivača Likuda, neka Sharonova razmišljanja i radnje su bile slične ideologiji Laburista. Ideologija Laburista je isticala sigurnost kao svoj osnovni cilj. Tako su nakon Šestodnevnog rata vlade predvođene Laburistima izražavale spremnost da trguju novim teritorijama u zamjenu za mir. U ovom kontekstu Sharonova razmišljanja sliče onim laburističkim. Povlačenje iz Gaze se može onda smatrati ideološko-sigurnosnim pitanjem jer je i Reuven Rivlin, član Knesseta iz Likuda, govorio kako je "Sharonova jedina briga da li naselja služe za sigurnost Izraela i da on ne smatra Judeju, Samariju i Gazu kao sveta mjesta. On ne vidi ustupke kao nešto što ne respektuje svetost tih mjesta, za razliku od nas."⁷⁷

⁷⁷ Aronoff, „From Warfare to Withdrawal, 154.

Centralna vodilja Likuda, stranke iz koje je Sharon postao premijer Izraela, je da je svijet neprijateljski nastrojen i da želi uništiti Izrael i jevrejski narod. Prema ovome Likud određuje svoje partnere sa kojima sarađuje i dogovora buduće korake po nekom pitanju. Ukratko rečeno: ili si sa nama ili protiv nas. Sharonova percepcija koja ga je vodila, između ostalog, da povuče Izrael iz Gaze, jeste to da nije imao partnera na strani Palestinaca.

Također, Likud je predstavljao revizionistički cionizam. Ovu vrsta cionizma je razvio Vladimir Zev Jabotinski čiji je princip bio uspostava jevrejske države u jevrejskoj historijskoj zemlji. Razlika ovog cionizma u odnosu na druge vrste je u tome što ova teži maksimalističkim teritorijalnim zahtjevima insistirajući na suverenitetu čitave teritorije Eretz Yisrael⁷⁸. Ovo obuhvata čitavu Palestinu pod mandatom Britanije i Transjordan.⁷⁹

Važna pitanja koja su bila stavljena pred Izrael su: kakav je identitet Izraela, šta je to jevrejska država te kako ona može opstati, koliko je identitet Izraela povezan sa judaizmom. Dok su Palestinci neumorno napadali i nesumnjivo smanjivali izraelsku podršku za viziju 'Većeg Izraela', pojavio se jedan drugi problem – demografska slika koja je išla u prilog Palestincima. Tada je u Gazi bilo oko 1.370.000 Palestinaca nasuprot 8.000 jevrejskih doseljenika. Ovo je bio jedan od razloga koji je Jevreje ubijedio da okupirane teritorije ne mogu ostati pod njihovom kontrolom. Prema demografskoj procjeni, Palestinci su trebali u 2010. godini

⁷⁸ Područje današnjeg Izraela, Zapadne obale, pojasa Gaze, dijelova Jordana, Sirije i Libanona.

⁷⁹ Rynhold i Waxman, „Ideological Change and Israel's Disengagement from Gaza,” 14.

biti većina u Izraelu uključujući Gazu ali i Zapadnu obalu. Ovakav razvoj događaja je doveo u pitanje identitet Izraela kao jevrejske i demokratske države. To bi značilo da Izrael može biti ili jevrejska ili demokratska država, nikako oboje. Želja da Izrael ostane jevrejska i demokratska država je bila veća od vizije 'Većeg Izraela' koji se morao žrtvovati usljed demografskih promjena.⁸⁰ Tzippi Livni, ministrica pravde u Sharonovoj vladi, povodom povlačenja kaže: "Vjerujem, kao moji roditelji, da jevrejski narod ima pravo na čitavu zemlju Izrael. Ali isto tako naglašavam druge vrijednosti, potrebu da se Izrael sačuva kao dom jevrejskog naroda, i naše demokratske vrijednosti. Nije više važno da u isto vrijeme Izrael bude demokratski i da mora biti većinsko jevrejsko stanovništvo. Birajući između mojih snova i potrebe da živim u demokratskoj državi radije ću odustati od nekog dijela zemlje i živjeti u suverenoj, jevreskoj, demokratskoj državi." Također, Sharon je obrazlažući razlog za unilateralno povlačenje rekao da "povlačenje priznaje demografsku realnost na terenu."⁸¹

Izrael je bio svjestan svojih demografskih problema, ali se oslanjao na dolazak Jevreja iz drugih krajeva svijeta, pogotovo iz bivšeg Sovjetskog Saveza. Međutim, Ministarstvo za imigracije je 2000. godine objavilo da je samo 872.000 Jevreja doselilo iz bivšeg Sovjetskog Saveza. Mnogi su iz kulturnih, političkih i ekonomskih razloga ostali da žive u državama nasljednicama Sovjetskog Saveza.

Pored ideologija Likuda i Laburista, povlačenje Izraela se može posmatrati iz perspektive ideologije teritorijalizma. Pokret koji je djelovao na ovoj ideologiji se pojavio

⁸⁰ Waxman, „From Controversy to Consensus,“ 85-86.

⁸¹ Rynhold i Waxman, „Ideological Change,“ 24-25.

1930. pod imenom Pokret za slobodnu zemlju. Osnivač ovog pokreta je bio Isaac Steinberg, jevrejski komunista. Zbog svog revolucionarnog djelovanja bio je u egzilu u Njemačkoj, ali je kasnije pobjegao u London gdje je i osnovao pokret. U svojoj osnovi pokret ne odbija cionizam ali je Pokret za slobodnu zemlju u oktobru 1948. usvojio Rezoluciju kojom Izrael ne treba biti jedino rješenje za jevrejski narod. Iako je smrću Steinberga pokret prestao postojati, principi teritorijalizma nisu zamrli. Četiri ključne tačke ove ideologije su: poricanje davanja važnosti nekoj teritoriji, poricanje bilo kojeg uspjeha u zemlji Izrael, nezaobilazan trijumf arapske većine i problemi moralnosti.⁸²

Povlačenjem Izraela, Gaza prestaje biti važan dio države. Evakuacija postaje premještanje kako je to Sharon rekao za jedne novine objašnjavajući plan povlačenja. Implementacija plana je zahtijevala evakuaciju hiljada Izraelaca i uništavanje njihovih kuća te uništavanje drugih dobara koja su privredili za vrijeme boravka u Gazi. Ulaganja i uspjesi u Pojasu Gaze nisu mogli nikako promijeniti odluku, kao što je premijer rekao: "Mi se bavimo evakuacijom hiljada ljudi. Nije jednostavno. Govorimo o hiljadama kilometara plastenika, fabrika, skladišta." Pored davanja važnosti teritoriji i bilo kojeg uspjeha u zemlji Izrael, Jevreji su se suočili sa demografskim problemima bi sačuvali svoju državu. S obzirom na to da bi Arapi postali većina u Izraelu do 2010. za Jevreje je ovo bio poraz u vlastitoj

⁸² Eyal Lewin, „The Disengagement from Gaza: Understanding the Ideological Background,“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 22-24.

zemlji. Problemi morala su posljednje na šta se referiše ideologija teritorijalizma. Neke jedinice su dovodile u pitanje ponašanje i akcije IDF-a jer su se ubijali civili. Zbog toga su odbili službu u Gazi i Zapadnoj obali. Tako su rezervisti elitne jedinice Sayeret Matkal poslali pismo Sharonu u kojem kažu da ne žele učestvovati u operacijama u okupiranim teritorijama jer se oduzimaju osnovna ljudska prava Palestincima i da ne žele biti štit doseljenicima u njihovim sukobima sa Palestincima.⁸³

Ideologije Laburista, Likuda i teritorijalizma su nam pokazale zašto se Sharon odlučio na povlačenje. Pored ovih uzroka za povlačenje, ministar odbrane u periodu 2013–2016. Moshe Ya'alon je mišljenja da “kada se on našao u nevolji zbog policijske istrage protiv njega i u političkom problemu zbog pada popularnosti, Sharon je odlučio da preokrene stvari i poduzme korake koji nisu u njegovom svjetonazoru i koji nisu sa njegovim shvatanjem realnosti.” Dalje nastavlja pa kaže: “Moj je pogled bio da sa strategijske tačke gledanja Sharon nije vjerovao u povlačenje. S njegove tačke gledišta, borba oko povlačenja je postala lična borba života i smrti.”⁸⁴ U ovom kontekstu možemo govoriti o ličnim razlozima koji su motivirali Sharona da pokene inicijativu o povlačenju kako bi u drugi plan pala istraga koja se vodila protiv njega i njegovog sina. Ali, većina autora koji se bave pitanjem povlačenja se bave ideološkim odnosno demografskim, ekonomskim i sigurnosnim razlozima koji su vodili tome da se Izrael povuče iz Pojasa Gaze.

⁸³ Lewin, „The Disengagement from Gaza,” 24-26.

⁸⁴ Shragai, „The Disengagement,” 37.

POJAS GAZE

NAKON POVLAČENJA IZRAELA

Nekoliko mjeseci nakon povlačenja, pobjeda Hamasa na parlamentarnim izborima 2006. godine je označila kraj Fatahove vladavine u PA. Iako se Izrael oštro protivio učešću Hamasa na izborima za Palestinsko zakonodavno vijeće (PLC), Mahmud Abbas je dopustio Hamasu učešće kako bi se stigao mir sa njima. Zbog toga je Abbas dozvolio povoljnija izborna pravila za PLC. Dozvolio je Hamasu da kandidira svoje predstavnike na izborima bez da se rasformira njihova paravojna jedinica te da bez osude terorizma i bez prihvatanja Sporazuma iz Osla uzmu učešće na izborima. Razlog za ovakav mekši pristup se može pronaći u činjenici da se nije očekivalo da će Hamas poraziti Fatah na izborima za PLC. Hamas je od 132 mjesta u PLC-u osvojio 74, a Fatah 45 mjesta.

Prilikom preuzimanja vlasti, Hamas je dobio tri međunarodna zahtjeva koja su morali ispuniti kako bi bili priznati rezultati izbora i koja su im omogućavala nastavak međunarodne pomoći: posvećenost miru, priznavanje Izraela i poštivanje potpisanih sporazuma. Izrael je kao odgovor na pobjedu Hamasa zaustavio isplatu prihoda koje prikuplja za Palestinsku samoupravu kao PDV na trgovinu sa Gazom i Zapadnom obalom. Zbog toga što je Izrael zabranio putovanja na Zapadnu obalu pojedinim izabranim članovima PLC-a, prva njihova sjednica je održana

videolinkom. Novi premijer Ismail Haniyeh je ponudio vladu nacionalnog jedinstva izjavljujući da “ako se Izrael povuče do granica koje su bile 1967, mir će se uspostaviti u fazama.” Dodaje kako će Hamas priznati Izrael “ako omogućiti palestinskom narodu uspostavljanje države i vraćanja svih njihovih prava.”⁸⁵

Evropa je, također, odbila saradnju sa Hamasom što je rezultiralo suspenzijom sporazuma o slobodnom kretanju u pograničnom dijelu Rafah. Bojkot Hamasa je značio i suspenziju pomoći prema PA koja je dobivala značajnu pomoć od zapadnih zemalja, ali i stopiranje prenosa PDV-a koji je Izrael prikupljao za PA. PDV koji je PA primala iz Izraela je oko 50% prihoda koje je palestinska vlast imala na raspolaganju. Rezultat ovih politika je da većina uposlenika u PA nije mogla primiti plate već od februara 2006.⁸⁶

Sukob Fataha i Hamasa

Bez obzira na razlike oko krize koja je bila u toku, Haniyeh i Abbas su 27. juna 2006. godine dogovorili formiranje vlade nacionalnog jedinstva koja će biti posvećena uspostavljanju palestinske države na Zapadnoj obali i Gazi.⁸⁷ Međutim, Fatah nije bio spreman da prepusti kontrolu institucija Hamasu. To se pogotovo odnosi na institucije čija je nadležnost sigurnost. Zbog toga je oružani

⁸⁵ Filiu, *Gaza*, 291.

⁸⁶ Sari Bashi, Kenneth Man, *Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza* (Israel: Gisha, 2007), 56.

⁸⁷ Filiu, *Gaza*, 295.

sukob dva politička fronta izbio u Gazi i Zapadnoj obali. U rješavanju ovog sukoba medijator je bila Saudijska Arabija. Obje strane su februara 2007. godine potpisale Sporazum iz Mekke koji je vodio formiranju koalicione vlade između Fataha i Hamasa unutar pet sedmica od potpisivanja sporazuma. Iako je sporazumom dogoverena podjela ministarskih mjesta, sporazum nije riješio pitanje da li će nova vlada eksplicitno priznati postojanje Izraela. Ni SAD ni EU nisu u cjelosti odbile plan, ali su odbile garantovati da će se implementacijom sporazuma završiti bojkot PA.⁸⁸

Nisu samo politički problemi pogađali Gazu nakon dolaska Hamasa na vlast. Četiri izvještaja, jedan za drugim, od strane UN-a i Svjetske banke u prvoj polovini 2006. su upozoravali na nesagledive posljedice koje će pogoditi Gazu. Predviđanja za 2006. godinu nisu bila nimalo optimistična. Prema njima će doći do smanjenja prihoda od 30%, nezaposlenost će dosegnuti 40% a siromaštvo čak 67%. Ovi izvještaji su upozoravali na institucionalno urušavanje sa negativnim uticajem na sigurnost koji može voditi do toga da se ne bude moglo upravljati Gazom.⁸⁹ Specijalni predstavnik Kvinte Bliskog Istoka James Wolfensohn je kritizirao Izrael zbog sprečavanja sprovođenja sporazuma što bi po njemu vodilo ekonomskoj katastrofi u Gazi.

⁸⁸ Institute for Palestine Studies, "Prelude to the Operation Cast Lead: Israel's Unilateral Disengagement to the Eve of War," *Journal of Palestine Studies* 38, no. 3 (Spring 2009), 152 i Peters, "Gaza," 202.

⁸⁹ Samhuri, „Gaza Economic Predicament One Year After Disengagement,” 5.

Pored ekonomskih problema nova PA je imala probleme sa službenicima u svojoj vladi. Naime, službenici su bili lojalni Fatahu te nisu poštovali instrukcije od svojih novih šefova što je dovelo do toga da je Haniyehova vlada bila praktično paralizovana. Najbolji primjer je ministarstvo unutrašnjih poslova. U teoriji, snage sigurnosti su trebale da primaju naredbe od novog ministra Siada Sijama, koji je bio član Hamasa. U praksi, najveći broj komandira različitih sigurnosnih jedinica su bili lojalni Fatahu, djelujući nezavisno te podnoseći izvještaje liderstvu Fataha. S ovakvom situacijom u praksi Hamas nije mogao održati obećanja koja je dao biračima: donošenje novih zakona i vraćanje palestinskih teritorija.⁹⁰ Praktično su u to vrijeme bile dvije vlasti u Gazi: politička – predvođena Hamasom i ona sigurnosna – pod kontrolom Fataha. Da bi odgovorio na uspostavu Direktorata za unutarnju sigurnost (DIS) pod kontrolom Fataha, Siam uspostavlja Snage za izvršenje (EF).

Sukob ove dvije agencije zadužene za sigurnost Gaze je bio neminovan, a počeo je 7. juna 2007. godine. Hamas je 10. juna uzeo pod kontrolu južne dijelove Pojasa Gaze nastavljajući borbe sve do grada Gaza. Nakon nekoliko dana borbe Hamasov politički vrh je podržao djelovanje njegovog vojnog krila. Kako jedan komandir Qassam brigade objašnjava da je “donesena zajednička odluka kojom, umjesto da se gube životi ljudi u dugom vremenskom periodu, se trebaju umiješati i boriti ali i pretrpiti gubitak od

⁹⁰ Bjorn Brener, *Gaza Under Hamas* (London, New York: I.B.Tauris, 2017), 32-33.

200 ljudi u jednom valu, nakon čega više neće biti umrlih.”⁹¹

S ovakvim razvojem događaja Sporazum iz Mekke je propao. Iz Ramallaha, Abbas je predsjedničkim dekretom razriješio Haniyeha dužnosti premijera na Zapadnoj obali. Dakle, ostao je premijer u Gazi, a na Zapadnoj obali je na mjesto premijera došao Salam Fayyad, ekonomista s iskustvom u Svjetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu (IMF). Sukob je trajao sve dok primirje između Hamasa i Fataha nije postignuto 12. aprila 2011. potpisivanjem Sporazuma iz Kaira. Ovim sporazumom se obje strane obavezuju da će zajedničkim snagama raditi na poboljšanju, političkog, ekonomskog i sigurnosnog aspekta života u Gazi.

Kontrola Gaze nakon povlačenja

Iako su napustili Pojas Gaze, Izrael je indirektno nastavio kontrolu ove teritorije. Izrael je kroz svoje mehanizme nametao kontrolu ulaska u Pojas Gaze, broj nautičkih metara u kojem se ribari mogu kretati, kontrolisao uvoz i korištenje građevinskog materijala te pašnjaka koje farmeri mogu koristiti za svoje potrebe.

Najočitiji vid ekonomske blokade Gaze je bilo nametanje ograničenja na uvoz hrane. Cilj ove politike je bio da se uveze onoliko hrane koliko je samo potrebno da se prehrani stanovništvo. Ništa više od toga. Čak su razvili i matematičke formule sa kojima bi mjerili koliko je potrebno stanovnicima Gaze da potroše proizvode koje imaju. Razvijajući

⁹¹ Brener, *Gaza Under Hamas*, 39.

tzv. gornju i donju liniju znali su kada ima dovoljno zaliha, a kada je potrebno uvesti nove proizvode kako bi se stanovništvo prehranilo. Ovakav sistem je proizveo prehrambenu nesigurnost među stanovništvom, a koja je u potpunosti zavisila od izraelske dobre volje. Prehrambeni proizvodi koje je Izrael smatrao luksuzom, kao što je voće u konzervi, nije se moglo naći na policama u prodavnicama. Sve do dolaska Hamasa na vlast, broj šlepera koji su uvozili hranu u Pojas Gaze je bio na godišnjem nivou 10.757. Nakon što je Hamas preuzeo vlast taj se broj značajno smanjio da bi 2014. godine došao na najnižu tačku od 3.599 šlepera.⁹²

Najveći udio proizvodnje hrane u Gazi je dolazio od ribarstva. Namećući ekonomsku blokadu, Izrael je ograničio ribare na područje od tri nautičke milje gdje mogu loviti ribu. Međutim, prema Sporazumu iz Osla u području od dvadeset nautičkih metara ribarima je bilo dozvoljeno da love ribu, čime je Izrael prekršio ovu tačku sporazuma potpisanog 1994. Kada bi ribari pokušali ići dalje od tri nautičke milje Izraelci bi pucali na njih, hapsili ih ili im zaplijenili njihove čamce.⁹³

Izrael je, također, ograničavao količinu građevinskog materijala koji bi dospio u Gazu tvrdeći da taj materijal koristi Hamas kako bi izgradio tunele ispod izraelske granice da bi mogao otimati izraelske vojnike. Drugi razlog za ova ograničenja je bilo to što se grade tuneli ispod granice na Sinaju gdje se krijumčari naoružanje u Gazu. Kriza udomljavanja ljudi uzrokovana ovim ograničenjima je

⁹² Bregman, *Israel's Wars*, 312.

⁹³ Bregman, *Israel's Wars*, 312.

pogoršala humanitarnu katastrofu gdje su mnogi stanovnici Gaze morali živjeti u malim i tijesnim četvrtima.

Izraelsku kontrolu trpjeli su i farmeri sa potpunom ili djelimičnom zabranom pristupa nekim područjima u Gazi. Da bi zaustavili palestinske farmere od ulaska u zabranjena područja, Izrael ih je upozoravao pozivajući ih da se drže podalje od tih područja. U slučaju da se ne povinuju naredbi Izrael je slao bagere na granicu da sruše plotenike i počupaju zasađeno voće. Tada bi izraelske trupe otvorile vatru na farmere ne mareći za ograničenja na pristup tim područjima, pretvarajući ih u polja smrti.

Pored ekonomske kontrole Izrael je kontrolisao i kretanje u iz Gaze preko graničnih prelaza. Jedini prelaz koji je bio otvoren je Rafah, onaj između Egipta i Gaze. Prema sporazumu iz 2005. godine koji je postignut sa Evropskom Unijom (EU), pogranični prelaz je trebao biti pod nadzorom EU na kojem djeluje PA i sigurnosni zvaničnici Izraela koji nadgledaju rad graničnog prelaza i pregledavaju liste onih koji prelaze s jedne na drugu teritoriju. Sa nekim izuzecima, prelaz preko Rafaha je ograničen na Registar za palestinsko stanovništvo nad kojim Izrael ima kontrolu. Izrael je, također, zadržao pravo da zabrani ulazak onim Palestincima koji imaju lične dokumente, a za koje Izrael smatra da će provoditi terorističke aktivnosti. Prigovor Izraela na ulazak nekog stranca kroz ovaj granični prelaz sa sobom povlači konsultacije između Izraelaca, Palestinaca i predstavnika EU. Za vrijeme procesa konsultacija ne može se ući u Gazu. Međutim, Izrael donosi konačnu odluku da li stranac može ući u Gazu bez obzira što mu sporazum s

kraja 2005. dodjeljuje samo savjetodavnu ulogu. Kada se govori na ovu temu, ministar odbrane Ehud Barak kaže da “u skladu sa privremenim sporazumom (Oslo) zahtjevi za prelazak granice stranaca koji ne posjeduju palestinske dokumente se donose Izraelu na potvrđivanje nakon čega budu potvrđeni sa palestinske strane.” Ovim Izrael ne poštuje potpisani sporazum koji je postignut sa EU, ali se poziva na ono što je dogovoreno 1994. u Oslu što zapravo njima više odgovara. Ovakva kontrola Rafaha je imala značajne posljedice po stanovništvo Gaze. Palestinci su jedino mogli da prime strance preko graničnog prelaza Erez što znači da posjetiocima ne treba samo viza za ulazak u Izrael, nego i dozvola za ulazak u Gazu. Kako je Izrael tretirao Gazu najbolji je pokazatelj koliko je bio otvoren pogranični prelaz Rafah. Između 25. juna i 14. novembra 2006. prelaz je bio otvoren samo 21 dan. U prosjeku to je bilo manje od dva sata umjesto 12 sati kako je bilo dogovoreno.⁹⁴ Ove politike zatvaranja graničnih prelaza su uticale i na uvoz i izvoz roba koji je značajno pogađao palestinsku ekonomiju, ali i produbljivao humanitarnu krizu u Gazi.

Iako nije potpisnica Sporazuma o kretanju i pristupu (AMA), Egipat je imao ulogu u blokadi graničnog prelaza Rafah. Od dolaska Hamasa na vlast egipatski zvaničnici su tvrdili da nisu bili u mogućnosti otvarati Rafah za regularne prelaske jer bi time došlo do povrede AMA-e zbog toga što sporazum nalaže prisustvo PA i EU na palestinskoj strani, a Izraela u Kerem Shalomu. Dolaskom Hamasa na vlast ovi uvjeti nisu mogli biti ispunjeni. Egipat je iz još najmanje

⁹⁴ Sari i Man, *Disengaged Occupiers*, 33-36.

dva razloga blokirao Rafah: obećanje predsjednika Egipta Hosnija Mubaraka izraelskom premijeru Ehudu Olmertu da će držati Rafah zatvorenim dok ne vrate otetog vojnika Gilada Shalita; u interesu Egipta nije bilo da Hamas ojača, što bi se dogodilo otvaranjem Rafaha, zbog njihovih veza sa Muslimanskim bratstvom u Egiptu koji su opozicija Mubaraku i vladajućoj stranci, Nacionalnoj demokratskoj stranci.⁹⁵

Pobjedom Hamasa na izborima 2006. Izrael je zaustavio prenos prikupljenog PDV-a za PA. Iznos PDV-a u 2005. je pokrивao oko 50% prihoda PA što je značajan gubitak sredstava koji je zaustavljen od strane Izraela.

Operacije u Pojasu Gaze

Pored dolaska na vlast Hamasa i njihovog stava prema Izraelu, ono što je još više zakomplikovalo stvari je to što je Hamas oteo izraelskog vojnika Gilada Shalita tokom napada 25. juna 2006. godine. U Izraelu su se ovakve stvari smatrale taktikom kojom su se koristili Palestinci kako bi ispregovarali puštanje na slobodu svojih sunarodnjaka koji su bili u zatvoru u Izraelu. Zbog toga je odgovor Izraela bio jak. Avioni su krenuli u akciju bombardirajući mostove i druge puteve koji su mogli biti korišteni kako bi otmičari pobjegli sa Shalitom. U isto vrijeme, Izrael je kontaktirao palestinske kolaboracioniste pokušavajući doći do informacija gdje bi mogao biti oteti vojnik. Tri dana nakon

⁹⁵ Noga Kadman, *Rafah Crossing: Who Holds the Key?* (Israel: Gisha, 2009), 126-129.

otmice pokrenuta je prva operacija u Gazi nakon njihovog povlačenja jer nisu mogli da pronađu svog vojnika. Iako je operacija pod nazivom Summer Rains pokrenuta, ipak nisu mogli pronaći nestalog vojnika. Nakon nekoliko dana izraelske trupe su se vratile nazad u Izrael.

Kao odgovor na ovakvo stanje, Vlada predvođena Hamasom sa drugim paravojnim snagama je povećala napade na izraelska naselja blizu Gaze. Napadi i protunapadi između dvije strane su trajali sve do juna 2008. godine kada su egipatski medijatori uspjeli ubijediti obje strane na prekid vatre. Hamas se obavezao da će zaustaviti napade na izraelska naselja zajedno s drugim paravojnim snagama. Izrael se složio da ublaži mjere ekonomske blokade na Pojas Gaze povećavajući uvoz hrane i drugih proizvoda u Gazu. Također, Izrael je trebao dopustiti izvoz proizvoda iz Gaze, kretanje ljudi između Pojasa Gaze i Zapadne obale i da zaustavi vojne operacije u Pojasu Gaze.

Izrael je bio zadovoljan smanjenjem broja napada sa teritorije Gaze, ali mu je cilj bio da sruši Hamas i bez puštanja palestinskih zatvorenika vrati svog vojnika Gilada Shilata. Ni vojne operacije nisu zaustavljene nakon sporazuma o prekidu vatre iz juna 2008. Sljedeća operacija nakon dogovorenog prekida vatre se desila 4. novembra kada je IDF ušao na Pojas Gaze da uništi tunele koji su, kako Izrael tvrdi, namijenjeni da se vrše otmice izraelskih vojnika. Nekoliko članova Hamasa koji su učestvovali u odbrani Gaze u ovom napadu su ubijeni. Hamasov odgovor na ovo je bilo ispaljivanje 35 raketa na jug Izraela. Nakon napada Hamasa na Izrael, Vlada je dala instrukcije vojsci da urade

invaziju na Pojas Gaze. Dva su cilja ove operacije: da se zauzastave napadi na izraelska sela i da se napadnu putevi kroz koje se zalihe hrane, lijekova i oružja krijumčare u Gazu.⁹⁶

Nakon instrukcija Vlade, IDF je 28. decembra 2008. godine pokrenuo operaciju pod nazivom Cast Lead. Izrael je napadao iz zraka i sa kopna. Glavni cilj operacije je bio da se uspostave uslovi za bolju sigurnost na jugu Izraela. Da bi se to postiglo Izrael je planirao da nanese ogromne gubitke Hamasu, da se smanje teroristički i raketni napadi iz Gaze.⁹⁷ Ciljevi koje su izraelske snage pogađale su bili raketni proizvodni pogoni i njihova skladišta, komandni centri, trening kampovi, vladini uredi, policijske stanice. Hamas i druge paravojne organizacije su odgovorile na ovaj napad ispaljivanjem više od 150 raketa i granata na izraelska naselja u blizini Pojasa Gaze. Izraelsko bombardovanje je trajalo nekoliko dana da bi 2. januara 2009. izraelske zračne snage uništile više od 500 ciljeva u Pojasu Gaze. Iako su napadi bili veoma žestoki između 6.000 i 10.000 boraca palestinskih snaga je ostalo netaknuto. Nakon zračnih napada, uslijedili su napadi sa kopna počevši 3. januara.

Trupe su ušle u Gazu iz više pravaca koristeći tehniku 'konstantni napad' pokušavajući spriječiti zasjede koje je postavio Hamas. Hamasov plan je bio da izraelske snage uvuku u urbana područja, u njihove naseljene izbjegličke kampove, kako bi izgubio tehnološku prednost i kako ne bi tako lahko dobio podršku od zračnih snaga. Međutim,

⁹⁶ Bregman, *Israel's Wars*, 314-315.

⁹⁷ David E. Johnson, "Operation Cast Lead," u *Hard Fighting* (California: RAND Corporation, 2012), 111.

Izrael je koristio i nedozvoljene supstance prema međunarodnom pravu, bijeli fosfor. Pored civila koji su bili pogođeni ovim oružjem, sjedište UN-a je bilo napadnuto municijom koja je sadržavala ove nedozvoljene supstance.

Tokom operacije, Izrael je koristio metode zastrašivanja stanovništva Pojasa Gaze. Prvo su dijelili letke sa sadržajem da ono što preživljavaju je krivica Hamasa. U isto vrijeme Izrael je slao poruke stanovnicima Gaze kako trebaju da se spakuju i napuste Gazu, ostavljajući im 10-15 minuta da to učine. Da bi ubrzali napuštanje Gaze, avioni bi bacali manje bombe koje su bile uvod za jače napade.⁹⁸ Hamas je i za vrijeme trajanja operacije uspio da ispaljuje rakete i to po prvi put pogađajući gradove koji su smješteni dublje u Izraelu, kao što su Be'er Sheba, Gadera i Ashdod.

Vlada Izraela je objavila 18. januara 2009. godine da će unilateralno prekinuti operaciju. Također, Hamas i druge palestinske paravojne snage su ubrzo učinile isto. Operacija Cast Lead je završila 21. januara 2009. godine kada je posljednji izraelski vojnik napustio Pojas Gaze. Izrael je u toku ove operacije uspio oslabiti Hamas uništavajući njihova postrojenja i tunele kroz koje su krijumčarili oružje kao i eliminirajući veliki broj njihovih članova. Izrael je, s druge strane, narušio svoju reputaciju ubijajući civilno stanovništvo Gaze, ali i uništavajući njihovu imovinu. Prema procjeni UN-a, u ovoj operaciji život je izgubilo više od 1.500 Palestinaca, od kojih je 412 djece a ranjeno je više od 5.450 Palestinaca, a među njima je 1.855 djece. Uništeno

⁹⁸ Bregman, *Israel's Wars*, 318.

je preko 4.000 kuća, 25 škola i vladinih zgrada kao i vodo-
vodni i kanalizacioni sistemi. UN je, također, formirao
komisiju koja će ispitati činjenice u vezi ovih događaja. Na
čelu komisije bio je sudija Richard Goldstone. Izvještaj je
pokazao da su pripadnici IDF-a bili odgovorni za ciljanje
civila, uništavanje infrastrukture u Gazi i korištenje bijelog
fosfora. Ovim se ustanovilo da je Izrael prekršio međuna-
rodno humanitarno pravo.⁹⁹

Nakon ove operacije stanje se samo pogoršavalo. Nisu
samo uništavane kuće i zatvarani biznisi nego ni bankarski
sektor nije ostao imun na ova dešavanja koji se na kraju
urušio. Da bi barem malo ublažili humanitarnu katastrofu
u Gazi, Turska je 2010. poslala 6.000 tona humanitarne
pomoći. Jedan od brodova koji su prevozili ovu pomoć,
Mavi Marmara, je 31. maja bio napadnut od strane izrael-
skih komandosa. U tom napadu je ubijeno 9 turskih držav-
ljana.

Da bi popravili međunarodni imidž, Vlada na čelu sa
Benjaminom Netanyahuom je 20. juna ublažila blokadu
Gaze. Ali, samo dvije sedmice kasnije, Izrael je objavio listu
zabranjenih proizvoda. Pored proizvoda koji su mogli biti
korišteni u vojne svrhe, zabranjeni su i oni koje konzumira
i civilno stanovništvo. Izrael nije poboljšao ni stanje u vezi
izvoza robe iz Gaze. Štaviše, nastavili su politiku zabrane
izvoza iz Gaze, a i broj dozvola za izlazak iz Gaze preko
graničnog prelaza Erez je ostao na oko 2.000.

Iako je Izrael izvršio operaciju sa velikim gubicima na

⁹⁹ Peters, „Gaza“, 203 i Bregman, *Israel's Wars*, 319.

palestinskoj strani ekonomska blokada se i dalje nastavila. Ovo je podstaklo Hamas da ne prestane sa napadima na Izrael. Svake godine su povećavali broj napada na Izrael što je na kraju rezultiralo novom operacijom Izraela pod nazivom Pillar of Defence.

Operacija je počela 14. novembra 2012. godine kada je IDF počeo zračne napade pri tome ubijajući Ahmed Jabarija, glavnog komandira paravojnog krila Hamasa brigade Izz ad-Din al-Qassam. Glavna meta ove operacije je, prema tvrdnjama Izraela, oružje koje je skriveno na području Gaze. Hamas, ali i druge paravojne snage, su uzvatile na ovu operaciju ispaljivanjem raketa na izraelska naselja koja su u blizini Gaze. Ova operacija je trajala sve do 21. novembra 2012. kada su američki i egipatski medijatori uspjeli da ubijede obe strane na prekid vatre. Hamas i druge paravojne snage su se obavezale da će zaustaviti napade na izraelska naselja te da će prekinuti napade na izraelske patrolе duž podignutog zida između Izraela i Gaze. Izrael se složio sa tim da otvori raspravu o ublažavanju ekonomske blokade Pojasa Gaze što je bio osnovni razlog za napad paravojnih snaga na Izrael. U ovoj operaciji ubijeno je 133 Palestinca, a među njima 53 civila. Na izraelskoj strani život je izgubilo 6 ljudi.

Nakon operacije Pillar of Defence, nova izraelska operacija u Gazi je počela u julu 2014. godine. Međutim, pozadina te operacije počinje u junu iste godine na Zapadnoj obali. Tri mlada jevrejska doseljenika su bila kidnapovana od strane palestinskih aktivista koji su bili povezani sa Hamasom. Vlada Benjamina Netanyahua je ovo shvatila

kao napad na Izrael, ali je uvidjela i šansu da oslabi Hamas na Zapadnoj obali. Vlada je poslala snage IDF-a u potragu za oteetim doseljenicima, koji su prema tvrdnjama Izraela nađeni mrtvi, te preuzela potrebne mjere protiv Hamasa. Stotine aktivista koji nisu imali veze sa otmicom su uhapšeni i zatvoreni bez suđenja. Hamasove institucije i centri su bili zatvoreni, a dokumentacija i kompjuteri oduzeti. Ovo je za Hamas bilo poniženje na koje su odgovorili, zajedno sa drugim palestinskim paravojnim snagama, raketnim napadima na Izrael iz Pojasa Gaze. Izrael je odgovorio zračnim napadima 6. jula tvrdeći da je Hamas planirao da upadne u Izrael sa juga Pojasa Gaze kroz tunele koji su se koristili za krijumčarenje oružja i nabavku zaliha hrane. Hamasov odgovor je bio isti kao i do sada, raketni napad na izraelska naselja.¹⁰⁰

Ovom eskalacijom sukoba stvari su izmakle kontroli. Vlada Izraela je dala instrukcije vojsci da se suprostave palestinskim paravojnim snagama. IDF je 7. jula 2014. pokrenuo operaciju Protective Edge, s ciljem da se smanji moć Hamasa i da se postigne mir na duže vrijeme. Ova operacija je trajala 50 dana i imala je više žrtava nego prethodne dvije operacije.

U međuvremenu, Hamas je razvio i rakete dugog i ekstra dugog dometa koje su pogađale centar Izraela, Tel Aviv i na sjeveru Haifu. Po prvi put meta palestinskih napada su bile i strateške tačke kao što je aerodrom Ben Gurion. Ovim su uspjeli privremeno zaustaviti međunarodne letove za Izrael.

¹⁰⁰ Bregman, *Israel's Wars*, 322-323.

Druge strateške tačke koje je Hamas napao su bile luke u Ashdodu i Haifi, nuklearni reaktor Dimona i platforme za izvlačenje nafte u Sredozemnom moru. S druge strane, Izrael je razvio sistem 'Željezna kupola' koji je namijenjen da presreće rakete. Sistem procjenjuje tačku gdje bi trebao pasti projektil i odlučuje da li će biti presretnut ili ostavljen da padne na otvorena područja gdje neće biti puno štete. Tokom operacije, Hamas je ispalio 4.586 raketa. Od toga je njih 188 palo na Pojas Gaze, 3.417 na otvorena područja u Izraelu, 244 na urbana područja, a 737 je uništeno 'Željeznom kupolom'.¹⁰¹

Nakon ovih sukoba, ministri u Vladi Izraela su razmatrali odluku o prekidu operacije. Ali incident koji se dogodio 17. jula tu odluku je učinio politički teškom. Tog dana 13 boraca Hamasa su prošli prekogranični tunel i pojavili se na izraelskoj strani granice. Oni su ubrzo identificirani i ubijeni. Zbog toga su ministri dali instrukcije za ograničenu kopnenu invaziju na Pojas Gaze da se identificiraju i unište prekogranični tuneli.

Trupe koje su ušle u Pojas Gaze identificirale su 32 tunela. Ono što je komplikovalo stvari je da sve do početka ove operacije, Izrael nije smatrao da su im tuneli glavna prijetnja. Zbog toga Izrael nije razvio tehnologiju koja bi mogla locirati i uništiti ove tunele.

Ni uništavanjem tunela u Gazi nije završila operacija. Kada je jedan oficir IDF-a bio kidnapovan, 1. augusta na jugu Gaze, vojska je iskoristila sve što je imala na

¹⁰¹ Bregman, *Israel's Wars*, 324-325.

raspolaganju pričinivši veliku štetu te ubijajući i ranjavajući palestinske civile koji nisu imali šansu ni da se evakušu iz svojih kuća. Nakon što su uništili locirane tunele IDF se povukao iz Pojasa Gaze. Međutim, zračne snage su nastavile da bombarduju Gazu na šta je Hamas odgovorio ispaljivanjem novih raketa prema Izraelu. Prekid vatre je stupio na snagu 26. augusta 2014. godine. Od 2.125 palestinskih žrtava, većina su bili civili. Šest civila je ubijeno s izraelske strane, dok je 67 pripadnika IDF-a izgubilo život za vrijeme operacije.¹⁰²

¹⁰² Bregman, *Israel's Wars*, 328.

ISTREBLJENJE PALESTINACA IZ POJASA GAZE

Posljednja operacija koju je Izrael pokrenuo na Hamas je Iron Sword nakon napada Hamasa 7. oktobra 2023. godine. Borci Hamasa su upali na muzički festival koji se održavao u kibutzu Reim i tom prilikom su zarobili oko 250 ljudi koji su odvedeni u Pojas Gaze. U tom napadu, prema različitim medijskim izvještajima, ubijeno je i 1.139 Izraelaca koji su se našli na putu Hamasa.

Ovaj napad je iznenadio i izraelsko društvo čija država se smatra u vojnom smislu jednom od najopremljenijih država na svijetu. Posebno je interesantno kako je ovaj napad izveden, a da za to nije znala obavještajna služba Izraela, Mossad, koja spada među najbolje na svijetu. Ili preciznije rečeno, nije marila za upozorenja koje je dobijala od svojih kolega iz Egiptota. Ovaj napad se desio u vrijeme kada su u Izraelu izbijali protesti protiv njenog premijera Netanyahuja koji je optužen za koruptivne radnje, a koji je u novoj Vladi Izraela sastavljenoj 2022. okupio najradikalnije političke stranke i političare u Izraelu. I u takvoj situaciji se dogodi ovaj napad koji je podstakao Izrael da još jače napadne Gazu, ovaj put i vojnim sredstvima kako bi u potpunosti uništio ne samo Hamas nego i Palestince.

Pokretanje vojne operacije

Nakon iznenadnog napada Hamasa na kibutz, izraelska Vlada predvođena Netanyahuom je obećala da će uzvratiti na ovaj napad kako bi uništila one koji narušavaju sigurnost njihove države. Dva su cilja Vlade Izraela koja su željeli postići pokretanjem ove operacije: potpuna eliminacija Hamasa i sigurno vraćanje svih taoća iz zatočeništva. Međutim, Izrael nije uspio u svom naumu niti da uništi Hamas niti da vrati sve taoce koji su zarobljeni u Hamasovom napadu na kibutz Reim. Ono što je Izrael s druge strane ostvario jeste to da su uspjeli interno raseliti oko 1.8 miliona Palestinaca u Gazi, a do 6. decembra 2024. broj ubijenih je “povećan na 44.580, a broj ranjenih na 105.739.”¹⁰³

Da bismo razumjeli razornost ove operacije trebamo znati kako se Vlada Izraela ponašala od njenog formiranja. Kako smo ranije rekli, Vlada Izraela je formirana 2022. na čelu sa Likud strankom koju predvodi Netanyahu. Pored Likuda u koaliciji je još pet stranaka: ultraortodoksni Ujedinjeni jevreji i Shas, Religijski cionisti, Noam i antipalestinski nastrojena Otzma Yehudit (Jevrejska snaga). Ova vlada ima i dva ultradesničarska ministra, Itamara Bena Gvira i Bezalela Smotricha, koji ne skrivaju svoje namjere pogotovo prema Zapadnoj obali. Njihov fokus su izraelska naselja kojima su dodijelili milijardu dolara kako bi bila

¹⁰³ „U izraelskim napadima u Pojasu Gaze od 7. oktobra prošle godine ubijeno 44.580 Palestinaca“, Anadolu Agency, pristupio 6.12.2024., <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/u-izraelskim-napadima-u-pojasu-gaze-od-7-oktobra-pro%C5%A1le-godine-ubijeno-44580-palestinaca/3414079>

formirana u dijelovima gdje žive Palestinci. Ovakav pristup također uključuje i raseljavanje Palestinaca nanoseći im i psihičke i fizičke povrede. Izraelske snage su 2023. ubile 509 Palestinaca, većinom civila, na Zapadnoj obali što je označilo najkrvavijom godinom od 2004. kada je druga intifada počela da bukti. Zvaničnici Izraela drže do toga da je ovo potrebno kao odgovor na palestinske napade na izraelske vojnike i doseljenike. Nakon Hamasovog napada 7. oktobra Netanyahu je formirao ratnu Vladu kojoj se priključila Stranka nacionalnog jedinstva. Njen lider Benny Gantz je bio zadužen za nadgledanje rata u Gazi.¹⁰⁴

Formiranje ovakve Vlade je jasan znak u kojem pravcu Izrael ide. Sagledavajući ko su članovi Vlade i koji su njihovi afiniteti i politika, nije nikakvo čudo ovo što gledamo u Gazi. Jer Gazu smatraju svojom teritorijom koju treba istrijebiti od Palestinaca koji žive na tom teritoriju više od 1.000 godina. Od početka rata u Gazi razne su izjave dolazile iz Izraela.

Tako je Izraelski ministar odbrane Yoav Gallant početkom rata izjavio kako tamo u Gazi ne može biti struje, vode, goriva i hrane jer se “borimo protiv životinja i ponašat ćemo se u skladu s tim.” Dodao je da nameću kompletnu opsadu Gaze gdje će sve biti zatvoreno.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Hugh Lovatt, „The Gaza Conflict and Israel’s Domestic Politics,“ *Mediterranean Yearbook*, (2024): 146-147

¹⁰⁵ „Israeli Defense Minister Announces Siege On Gaza To Fight Human Animals“, Huffpost, pristupio 5.12.2024., https://www.huffpost.com/entry/israel-defense-minister-human-animals-gaza-palestine_n_6524220ae4b09f4b8d412e0a.

Ovakve politike i djelovanja su definisane i međunarodnim pravom. Odnosno međunarodno pravo je definisalo ponašanje i za vrijeme konflikta u kojem civilno stanovništvo treba da bude zaštićeno od štete koju nanose ratna dejstva.

Međunarodno humanitarno pravo, posebno Ženevska konvencija i njeni dodatni protokoli, reguliraju ponašanje za vrijeme oružanog konflikta koje je usmjereno na zaštitu civila koji ne učestvuju u sukobima. Četvrta Ženevska konvencija kaže da civili trebaju biti zaštićeni od akata nasilja, što uključuje i izgladnjivanje kao metodu ratovanja. U isto vrijeme, član 51 Protokola I, koji je dio Ženevskih konvencija, eksplicitno zabranjuje napade, uništavanje, uklanjanje neizostavnih dijelova za preživljavanje civila, kao što su prehrambene namirnice i poljoprivredna područja. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda definiše izgladnjivanje civila kao ratni zločin, što uključuje oduzimanje civilima onoga što im je potrebno za preživljavanje kao što su hrana i voda.¹⁰⁶

¹⁰⁶ „The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols,” International Committee of the Red Cross, pristupio 9.12.2024., <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries> i „Attacks against Objects Indispensable to the Survival of the Civilian Population,” International Committee of the Red Cross, pristupio 9.12.2024., <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule54>.

Posljedice targetiranja Izraela

Prema psiholozima za ljudska prava Izraela, 850 civila je ubijeno, a 350 vojnika tokom napada 7. oktobra. Izraelski napadi su podijeljeni na četiri kategorije: taktičke mete, podzemne mete, mete moći i porodične ili operativne kuće.

Prva kategorija uključuje standardne vojne mete kao što su vojne baze, skladište naoružanja, vojne centrale i druge. Podzemne mete su, uglavnom, tuneli koji su izgrađeni u blizini Gaze ili porodičnih kuća koje bivaju uništene nakon napada na tunele. Cilj napada na mete moći je da se palestinsko društvo natjera da pritisne Hamas. Ovim napadima su obuhvaćeni univerziteti, banke, ali i vladine zgrade u srcu grada. Napad na privatne kuće se opravdava time što se neki član porodice optuži da je pripadnik Hamasa ili Islamskog džihada iako on to ne mora biti. Tako su članovi nekih porodica tvrdili da nisu bili nikakvi operativci pomenutih organizacija. Više od polovice ovih napada, 1.329 od ukupno 2.687, su smatrani 'metama moći'.¹⁰⁷

Ove mete koje Izrael targetira pokazuju da se Palestinci kolektivno kažnjavaju u toj potrazi za Hamasovim borbicima. I ranije operacije su pokazale da se ovakav pristup nije isplatio nego da je jednostavno ohrabrio i jačao Hamas. Ali, ne samo Hamas, nego i ostale grupe koje se odupiru izraelskoj okupaciji.

¹⁰⁷ „A mass assassination factory: Inside Israel’s calculated bombing of Gaza,” Yuval Abraham, pristupio 1.12.2024., <https://www.972mag.com/mass-assassination-factory-israel-calculated-bombing-gaza/>.

Kolektivno kažnjavanje se definiše kada lokalne vojne snage ne mogu da pronađu borce te pribjegavaju kolektivnom kažnjavanju poduzimajući konkretne napade i obezbjeđujući poslušnost i povinovanje onih koje napadaju. Međutim, ovo je samo paravan za dominaciju. Jedan od primjera iz historije je i strašno kolektivno kažnjavanje nacističke Njemačke koje je navedeno i u Nirnbeškim presudama. Prema Komitetu Crvenog križa, čitava populacija Gaze je podvrgnuta kolektivnom kažnjavanju gdje se krši međunarodno humanitarno pravo.¹⁰⁸

U tom kolektivnom kažnjavanju, Izrael ruši sve pred sobom u Gazi. Operacija Iron Sword uključuje targetiranje 'moćnih ciljeva' kao što su privatne rezidencije, javne zgrade, infrastruktura i visokopodignuti blokovi. Obavještajni izvori su potvrdili da se ovakve operacije provode kako bi se kreiralo stanje šoka kod palestinskog naroda koje treba da rezultira pritiskom lokalnog stanovništva na Hamas. Nekoliko izvora, koji uključuju vojnu obavještajnu službu ili zračne vojne snage, potvrdili su kako IDF prilikom napada provodi računicu prema kojoj se tačno zna ko će biti targetiran i koliko ljudi približno će biti ubijeno. U slučaju otkrivenom od strane jednog od izvora +972 Magazine rečeno je kako je vojna komanda Izraela odobrila ubijanje stotina palestinskih civila, koje su smatrali kao kolateralnu štetu, kako bi eliminisali jednog visokorangiranog člana Hamasa.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Aamir Hasan i Mohamed Buheji, „A World Losing its Legitimacy – Gaza from Collective Punish till Ethnic Cleansing & Genocide,” *International Journal of Management* 15, br. 1 (2024): 190.

¹⁰⁹ „A mass assassination factory.“

U tom svom vojnom pohodu na Gazu Izrael ne bira sredstva kako bi sraunio sa zemljom ono što je ostalo u Pojasu Gaze. Takvim pohodom ne štede nikoga i ništa. Za njih nisu važni ljudski životi civila koje napadaju jer, kako obavještajni izvori kažu, žele da natjeraju stanovništvo da pritisne Hamas na kapitulaciju. Pored civilnog stanovništva koje targetiraju, Izrael s namjerom napada i zdravstvene ustanove, medije, raznu infrastrukturu koja Palestincima u Pojasu Gaze znači život. Pored svega toga izvori bliski IDF-u kažu kako se njihov protokol ovim akcijama krši.

U prva dva mjeseca rata 35 glavnih bolnica je uništeno, a 550 škola je teško oštećeno napadima izraelske vojske. Za vrijeme rata stanovnici Gaze su improvizirali pohađanje nastave, obezbjeđivali medicinske usluge, ali i dijelili sadržaj događaja na društvenim mrežama. U svemu ovome jednu od najvažnijih uloga u širenju vijesti iz Gaze su imali novinari koji su uživo prenosili strahote i katastrofu koja je zadesila Gazu.¹¹⁰

Izrael nije ostavio na miru stanovnike Gaze ni u bolnicama. Malo više od mjesec dana od pokretanja operacije u Gazi, 15. novembra 2023, IDF je upao u bolnicu Al-Shifa tvrdeći da Hamas koristi bolnicu za napade na Izrael. Međutim, nisu priložili nikakav dokaz koji bi potkrijepio njihove tvrdnje. Ni ostale bolnice nisu prošle ništa bolje. Bolnica Kamal Adwan je napadnuta nekoliko puta, a Indonežanska bolnica je bombardovana 35 puta. Prema

¹¹⁰ Mohamed Buheji i Emmanuel Mushimiyimana, „Gaza: Towards an Agile Resilience,” *International Journal of Management* 14, br. 7 (2024): 124-127.

podacima UN-a, Izrael je izveo najmanje 364 napada na zdravstveni sistem Gaza i pri tom ubio 553, a ranio 729 Palestinaca. Ovo targetiranje bolnica je suprotno međunarodnom pravu i predstavlja ratni zločin.¹¹¹ Kakvo je stanje zdravstvenog sistema i zdravlja stanovnika u Gazi najbolje pokazuju podaci Svjetske zdravstvene organizacije.

Prije posljednje operacije Izraela, u Gazi je bilo 1.4 bolničkih kreveta na 1.000 ljudi što je daleko manje od globalnog prosjeka koji iznosi 2.9. Pored toga broj bolnica je sa 36 pao na 14 s tim da ni broj zdravstvenih radnika nije ništa bolji, 2.2 doktora na 1.000 ljudi u odnosu na globalni prosjek od 3.5. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije slučajevi dijareje kod djece do pet godina su se povećali za 23 puta u periodu od 2022. do aprila 2024. Ministarstvo zdravlja u Gazi je zabilježilo preko 700.000 infekcija od perioda 23. oktobra 2023. do 24. februara 2024. Katastrofalno stanje u Gazi je pogoršano još i nestašicom vode i hrane. Oko 70% populacije je prisiljeno da konzumira kontaminiranu vodu, 50% stanovništva je u nestašici sa hranom, a njih 25% je suočeno s izgladnjivanjem. Uslovi života i ograničen pristup zdravstvenom sistemu stvaraju pogodno tlo za širenje infektivnih bolesti kao što su ospice i respiratorni problemi.¹¹²

¹¹¹ „Initial reporting on the ongoing Israeli retaliatory attacks on Gaza: (Reporting Period, 7-28 October 2023) based on preliminary documentation,” Relief Web, pristupio 4.12.2024., <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/initial-reporting-ongoing-israeli-retaliatory-attacks-gaza-reporting-period-7-28-october-2023-based-preliminary-documentation-enar>.

¹¹² Abdulkarim Ekzayez, „Health Security Implications of the War

Mete izraelske vojske su bile prehrambene prodavnice i marketi, poljoprivredna zemljišta, farme, elektrodistribucijski i vodovodni sistemi kao i protok roba odnosno ulazak i izlazak iz Gaze. Brutalnost ovog rata se najbolje vidi napadom na pekaru Al-Baraka koja je u velikoj mjeri hljbom snabdijevala lokalno stanovništvo kako bi mogli preživjeti. Ali, IDF je u svojim brutalnim napadima uništio i ovu pekaru koja je život značila Palestincima u Gazi. Koliko je stanje u Gazi teško, najbolje oslikava situacija u kojoj svi pomalo daju svoj doprinos da bi koliko-toliko ostali u životu. Tako jedan čovjek nosi šest flaša ulja za kuhanje, dvije djevojčice papir za potpaljivanje vatre kako bi se nešto skuhalo dok grupa muškaraca traga i nosi nešto čaja, deke i brašno. U svom tom stanju i ruševinama u kojima se nalaze Palestinci, zabilježeno je da se više traži hrana za preživljavanje nego li tijela njihovih najmilijih koji su ubijeni u izraelskim napadima.¹¹³

Primjer izazivanja namjernog haosa je onaj iz ulice Al-Rashid u kojem je prema Ministarstvu zdravstva u Gazi ubijeno 100, a ranjeno više od 700 ljudi. Ovaj napad, poznat i kao Masakr brašna, se dogodio 29. februara 2024. kada su izraelske snage otvorile vatru na ljude koji su došli u ulicu Al-Rashid kako bi preuzeli nešto hrane. Izraelska vojska je prelazila preko mrtvih i ranjenih Palestinaca.¹¹⁴

on Gaza: A Perspective Analysis," *Arab Center for Research & Policy Studies* 7, (2024): 2-5.

¹¹³ Mohamed Buheji i Aamir Hasan, „Beyond Famine and Chaos – Case of Gaza," *International Journal of Management* 15, br. 2, (2024): 6-7.

¹¹⁴ „Deadly food distribution in Gaza: What we know about the

U tom svom rušilačkom pohodu nije moguće zaobići ni prirodne resurse koji su uništeni u Gazi, a koji dodatno pogoršavaju živote Palestinaca. Samo se 4% vode smatra pitkom, dok je jedna trećina stanovništva Gaze povezana na sistem kanalizacije što znači da ljudi vrše nuždu na otvorenim i nepokrivenim rupama. Oko 53% poljoprivrednog zemljišta je korišteno za sadnju raznog voća, povrća i maslina. Međutim, nakon izraelskog bombardovanja jedna trećina tog zemljišta je uništena. Podaci pokazuju da je uništenje poljoprivrednog zemljišta poraslo sa 6.6% u oktobru 2023. na 34.2% u februaru 2024.¹¹⁵

U tom periodu, Vlada Izraela se obrušila i na medije čime su željeli da zaustave izvještavanje sa teritorije Gaze. Izrael je donio odluku da zabrani rad Al Jazeera čime je njihovo sjedište u Ramallahu, koje se nalazi na Zapadnoj Obali, zatvoreno na 45 dana, počevši od 22. septembra 2024.

“Ovu izjavu nam je donijela izraelska vojska gdje se kaže da se Al Jazeera zatvara na 45 dana. Odluku je donio jedan od izraelskih generala. Naređuje nam da napustimo ured i uzmemo naše lične stvari kao i kamere. Vojska nam je rekla da imamo samo 10 minuta da pokupimo stvari nakon čega će zatvoriti ured”, rekao je Walid al-Omari, direktor ureda Al Jazeera u Ramallahu, tokom javljanja pri dolasku vojske

aid convoy and Israeli gunfire,” Le monde, pristupio 7.12.2024., https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/03/01/deadly-food-distribution-in-gaza-what-we-know-about-the-aid-convoy-and-israeli-gunfire_6575539_4.html.

¹¹⁵ Mohamed Buheji i Aamir Hasan, „Beyond Famine and Chaos.“

u njihov ured dodavši da mu je jedan od vojnika rekao ako ima nekih nedoumica da se obrati generalu vojske.¹¹⁶

Pored Al Jazeera, Komitet za zaštitu novinara je zabilježio ubistva više od 85 novinara i medijskih radnika. Od toga je 78 Palestinaca, 4 Izraelca i tri Libanca. Također, 16 novinara je povrijeđeno, 25 uhapšeno a njih četvero se smatra nestalim. Prema izvještaju UN-a, medijski radnici sa jasno izraženim obilježjima su targetirani od Izraela kako bi se spriječilo izvještavanje sa teritorija gdje se vode sukobi.¹¹⁷

S obzirom na ovoliku razornost i nastalu štetu ovim napadima, postavlja se pitanje kako izraelske snage pronalaze mete. Tokom ovog rata, Izrael je ubio dva ključna čovjeka Hamasa: njihove predsjednike. Prvo su ubili Ismaila Haniyeha dok je boravio u Iranu da bi zatim ubili i njegovog nasljednika Yahyu Sinwara kojeg su pronašli pomoću savremene tehnologije. Odgovor kako Izrael pronalazi svoje mete najbolje je dao izraelski čelnik.

Potvrdio je da se u prvim danima napada na Gazu gađaju samo vojni ciljevi, ali da ti napadi nisu toliko precizni. IDF od 2019. koristi sistem zasnovan na umjetnoj inteligenciji (AI) Habsora ili 'The Gospel' koji pomaže u

¹¹⁶ „Israel closes Al Jazeera bureau in Ramallah: All you need to know,” Al Jazeera, pristupio 27.11.2024., <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/22/israel-closes-al-jazeera-bureau-in-ramallah-all-you-need-to-know>.

¹¹⁷ „Gaza: UN rights experts condemn ‘killing and silencing’ of journalists”, UN News, pristupio 19.11.2024., <https://news.un.org/en/story/2024/02/1146132>.

bržem otkrivanju meta u ratu protiv Hamasa. 'The Gospel' proizvodi preporuke meta istraživačima s ciljem što bolje podudarnosti između preporuka mašinerije i otkrivanja identiteta koju sprovodi zaduženo osoblje. Tako je odjel za targetiranje pomogao IDF-u da detektuje između 30.000 do 40.000 osumnjičenih članova militantnih grupa kako ih naziva Izrael. General vojske Izraela, Aviv Kochav, govori kako je ovaj odjel potpomognut AI, ali i službenicima i vojnicima. Prema Kochaviju, korištenjem AI broj meta se povećao na 100 po jednom danu. Poređenja radi, do 2021, kada je prvi put korišten ovaj sistem, broj meta godišnje je bio 50. Eksperti smatraju da se pomoću ovog sistema analizira veliki broj informacija kao što su slike napravljene dronovima, presretnuti razgovori, nadzorni podaci i informacije izvučene iz pokreta i obrazaca ponašanja individualaca i velikih grupa.¹¹⁸

Izvor iz obavještajne službe Izraela je otkrio šokantne podatke prema kojima je cilj "ubiti koliko god je moguće više operativaca Hamasa" s čijim kriterijima za ubijanje palestinskih civila su ostali bili skroz opušteni. Rezultat ovih politika je šokantan veliki gubitak ljudskih života. U prva dva mjeseca rata preko 300 porodica je ostalo bez 10 ili više članova svoje porodice u izraelskim napadima. To je 15 puta više nego li od najsmrtonosnijeg napada na Gazu 2014. godine.

¹¹⁸ „The Gospel: how Israel uses AI to select bombing targets in Gaza,” The Guardian, pristupio 21.11.2024., <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/01/the-gospel-how-israel-uses-ai-to-select-bombing-targets>.

“Sve ovo što se dešava je u suprotnosti sa protokolom IDF-a. Ovo je pokazatelj da ta su viši zvaničnici u armiji svjesni njihove pogreške od 7. oktobra i sada su zauzeti kako da obezbijede za izraelsku javnost pobjedničku sliku koja bi spasila njihovu reputaciju”, rekao je jedan od izvora obavještajne službe.¹¹⁹

Djeca su posebno ranjiva takvom izlaganju ekstremnog nasilja; gubitku roditelja, članova porodice i prijatelja; odsustvu bilo kakve sigurnosti; traume amputiranja ekstremiteta; i strašno velike gladi i žeđi koju su trpjeli svakodnevno. Djeca i punoljetni su se zajedno suočavali s velikim nemirrom, strahom, konstantnom brigom o njihovoj sigurnosti i svojim najmilijim. Roditelji osjećaju da je njihova uloga roditelja umanjena zbog nemogućnosti da zaštite svoju djecu. Zaposlenik organizacije Save Children, koji je i sam otac, je rekao: “Smrt je na svakom koraku, Moja djeca gledaju u mene i traže odgovore. Ali ja nemam odgovora.”¹²⁰

Dešavanja u Izraelu

Napad Hamasa 7. oktobra iznenadio je prvo Izrael pa onda i cijeli svijet. Slike Hamasovih boraca na ulicama Izraela su bile veliki šok za stanovnike Izraela koji su percipirali sigurnost svoje zemlje nedodirljivom. Nije da za to nisu imali razloga jer posjeduju najsavremenije tehnologije koje im omogućavaju da predvide i presretnu napade na svoju teritoriju.

¹¹⁹ „A mass assassination factory.“

¹²⁰ Hanna Kienzler, et al., „Unbearable suffering: Mental health consequences of the October 2023 Israeli military assault on the Gaza Strip“, *BMJ Glob Health*, (2024): 1-2.

Međutim, tog 7. oktobra borci Hamasa u zaobišli sve te sigurnosne barijere te upali u južni Izrael. Najmanje tri dana su trajale borbe u kojima su sigurnosne snage Izraela pokušavale da vrate Hamas na teritoriju odakle su i došli. Bez bilo kakve sumnje se znalo šta će uslijediti nakon ovog napada. Još jedna vojna operacija u Pojasu Gazu gdje će Palestinci najviše zaplatiti.

Ova dešavanja su se desila u vrijeme kada je Netanyahu optužen pred izraelskim sudom za korupciju. Zbog toga su građani i prije tog 7. oktobra održavali proteste zbog, kako ga sud tereti, Netanyahuove umiješanosti u korupcijske skandale. Hamasov napad je samo povećao unutrašnji nemir u Izraelu nakon čega su uslijedile još veće demonstracije koje će preplaviti ulice Izraela.

U prvoj fazi operacije Iron Sword rezervisti su odbijali da se odazovu na poziv nacionalne službe opužujući Netanyahu da je dopustio Kataru finansiranje i pumpanje novca u Gazu. Nešto od tog novca je poslužilo za podršku civilnim službenicima koje je zaposlio Hamas. Pored rezervista svoje nezadovoljstvo nisu krili ni građani Izraela. Protestanti su zahtijevali oslobađanje taoca i rane izbore. Ni politički establišment nije mirovao. Ratni ministar Gantz je dao trosedmični ultimatum da se napravi plan za oslobađanje taoca i rasformiranje Hamasa u Gazi. Na kraju se Gantz povukao iz Vlade i Netanyahu je ostao sa krajnje desničarskim strankama u Vladi.¹²¹

Iako na svom terenu ima nezadovoljstvo, Netanyahu ni ne pomišlja da stane u Gazi. Za napad na Pojas Gaze, Netanyahu i njemu bliski ljudi uključujući i vojna lica, pronalaze razloge za

¹²¹ „The Gaza Conflict and Israel's Domestic Politics“, 145-151.

opravdavanje ovakvih zlodjela. Većinom su to ona opravdanja kako se bore za sigurnost svoje države odbijajući da su oni ti koji krše međunarone norme i pravo. Ako ih neko kritizira za ubijanje Palestinaca proglašavaju ga antisemitom, bez obzira o kome se radi. Da izraelska vojska čak radi i protiv vlastitog protokola govori i jedan od izvora +972 Magazina.

“Sve ovo što se dešava je u suprotnosti sa protokolom IDF. Ovo je pokazatelj da su viši zvaničnici u armiji svjesni njihove pogreške od 7. oktobra i sada su zauzeti kako da obezbijede za izraelsku javnost pobjedničku sliku koja bi spasila njihovu reputaciju.”¹²²

Iako vojni protokol dopušta da se napadnu zgrade koje su prazne, IDF je vršio napade bez ikakvog upozorenja njenih stanara ubijajući cijele porodice. Izvor istrage koji je učestvovao u nekim ranijim operacijama u Gazi je otkrio kako se zapravo opravdavaju napadi na ovakva područja.

“Ako bi cijelom svijetu rekli da uredi Islamskog džihada na 10. spratu nisu važni kao meta, ali da je njihovo postojanje opravdanje za rušenje te zgrade s ciljem pritiska civilnog stanovništva koje u njemu živi da bi pritisnuo terorističke organizacije, samo po sebi bi to bilo terorizam. Zbog toga oni to ne govore.”¹²³

Glasnogovornik IDF-a u svojim obraćanjima hladnokrvno opravdava sve ono što vojska radi u Gazi. Ističe kako na taj način žele rasformirati Hamas što se može razumjeti da se na taj način žele prisiliti stanovnici Gaze da izvrše pritisak na Hamas.

¹²² „A mass assassination factory“

¹²³ „A mass assassination factory“.

“U odgovoru na Hamasove barbarističke napade, IDF radi na rasformiranju Hamasovih vojnih i administrativnih sposobnosti. U velikom kontrastu sa Hamasovim namjernim napadima na izraelske žene, djecu i muškarce, IDF poštuje međunarodno pravo i poduzima izvodljive korake da ublaži ljudsku štetu.”¹²⁴

Borba protiv terorizma je gordijski čvor kojeg je nemoguće pobijediti ovim sredstvima. SAD nije uspio proširiti demokratiju, stabilnost i progres na Bliski istok posebno u Afganistan. Ovakva borba je Sizifov posao gdje ove grupe postaju sve jače i jače, a napadima se širi siromaštvo koje vodi sve većoj radikalizaciji i pridruživanju Hamasu.

Generalna skupština UN-a je 1974. definisala agresiju kao sredstvo oružane sile protiv suvereniteta, teritorijalnog integriteta i nezavisnosti druge države. Ova definicija, također, podrazumijeva i ono što se zove indirektna agresija, a što je slanje oružanih i neregularnih grupa ili plaćenika da izvrše oružani napad na drugu državu.

Uzimajući u razmatranje ovu definiciju možemo reći kako pravdanje Izraela na samoodbranu nema smisla jer pravno gledajući Palestina nije država s obzirom da nema efektivnu vlast na cijeloj svojoj teritoriji. PA koja čini vlast u Palestini nema potpunu kontrolu u Gazi, ali ni na Zapadnoj obali jer je ova posljednja podijeljena na tri dijela u kojem formalno PA i Izrael dijele odgovornost po pitanju vladavine.

¹²⁴ „The Gospel: How Israel uses AI to select bombing targets in Gaza.“

Međunarodni akteri između interesa i ljudskih prava

Prema podacima UN-a u operaciji 2014, 20 porodica je izgubilo 10 ili više članova porodice, najmanje 189 porodica je izgubilo između šest i devet članova dok je 549 porodica ostalo između dva ili pet članova svoje porodice. Od 7. oktobra 1.8 miliona Palestinaca je raseljeno unutar Gaze. Izrael je šesti dan napada pozvao stanovnike sjevernog dijela Pojasa Gaze da se rasele na južni dio što su shvatili kao novu Nakbu.

“Tijela su spaljena. Bio sam uplašen gledajući Imadovo lice. Tijela su bila razbacana svugdje okolo. Svako je tražio svoje dijete u ovim ruševinama. Prepoznao sam svog sina po njegovim hlačama. Htio sam ga odmah ukopati tako da sam uzeo svog sina i izvukao ga ispod tih ruševina”, rekao je jedan od očeva koji su izgubili svoju djecu u ovom ratu.¹²⁵

Početkom operacije Iron Sword zapadne sile su zauzele stranu pravdajući to pravom Izraela na samoodbranu. Prvi ko je stao na stranu Izraela, nimalo neočekivano, je SAD koji je nastavio naoružavanje Izraela u ovakvoj situaciji. Ali, ni drugi međunardoni akteri bilo države, unije ili drugi međunarodni akteri nisu bili daleko od stavova SAD-a.

Jedan od međunarodnih aktera koji poziva Izrael da zaustavi svoj krvavi pohod je EU. Međutim, nisu ostali na tom fonu jer neslaganje među članicama je dovelo do toga da samo u manje od dva mjeseca države ne ponove poziv za prekid vatre u Pojasu Gaze.

¹²⁵ „A mass assassination factory.“

Evropsko vijeće je na sastanku 26. oktobra 2023. izrazilo "najdublju zabrinutost za pogoršavanje humanitarne situacije u Gazi i pozvali na kontinuiran, brz, siguran i neometan pristup humanitarnoj pomoći onima koji su u potrebi svim mogućim sredstvima uključujući humanitarne koridore i prekide (op.a. vatre) za humanitarne potrebe." Međutim, na sljedećem sastanku 15. decembra, Evropsko vijeće je pokazalo neslaganje među svojim članicama kada nije bilo spremno da ponovi pozive za prekid vatre iz humanitarnih razloga ili za poziv na bezuslovan prekid vatre. Sami su sebe ograničili na raspravu o stratezijskoj važnosti Bliskog istoka.¹²⁶

Nije samo EU koliko-toliko osudila napade Izraela i ono što čine Palestincima u Gazi. UN-ova tijela, Generalna skupština i Vijeće sigurnosti, su donijeli rezolucije kojim se traži prekid vatre i povratak taoca kući.

Pet sedmica nakon početka rata, 15. decembra, Vijeće sigurnosti UN-a je usvojilo Rezoluciju 2712 bez ulaganja veta stalnih članica od kojih su tri bile suzdržane i to SAD, Rusija i Ujedinjeno Kraljevstvo. Ovom Rezolucijom se zahtijevalo od svih strana da se pridržavaju svojih međunarodnih obaveza, kao što je međunarodno humanitarno pravo, posebno se referirajući na zaštitu civila pogotovo djece. Pored toga, Vijeće sigurnosti je pozvalo na hitan prekid vatre kako bi se omogućilo humanitarnim

¹²⁶ Xavier Pons Rafols, „The War in Gaza and the Israeli-Palestinian Conflict: A Turning Point in the Midst of an Endless Cycle of Violence“, *EuroMediterranean Journal of International Law and International Relations* 7, br.12 (2024): 8-9.

koridorima da neometano prođu Gazom kako bi se implementirala humanitarna pomoć UN-ovih agencija i njihovih partnera. Također, Rezolucijom se zahtijevalo puštanje na slobodu zarobljenih taoca posebno djece od strane Hamasa i drugih grupa ali i omogućavanje humanitarne pomoći. Prateći ovu Rezoluciju pregovori su vođeni u Kataru krajem novembra 2023. nakon čega je pušteno nekoliko desetina taoca u zamjenu za palestinske zatvorenike iz Izraela.¹²⁷

Druga rezolucija usvojena u Vijeću sigurnosti je 22. decembra 2023. na prijedlog Ujedinjenih Arapskih Emirata (UAE) sa suzdržanim glasovima SAD i Rusije. Originalan prijedlog je uključivao automatski prekid neprijateljskih akcija i humanitarne pomoći Gazi pod kontrolom UN što je SAD odbio. Završni prijedlog je promijenjen, ograničavajući se na to da su sve strane dužne pridržavati se Međunarodnog humanitarnog prava i pozivajući ih da “dopuste, olakšaju i omoguće sigurnu i neometanu isporuku humanitarne pomoći direktno palestinskom stanovništvu kroz Pojas Gaze. I u tom pogledu se pozivaju da poduzmu hitne korake da se odmah dopusti siguran, neometan i u što širem kontekstu humanitarni pristup pomoći da bi se stvorili uslovi za održiv prekid neprijateljstva.” Čak i ruski amandman o prekidu neprijateljstva nije usvojen jer je SAD uložio veto. Vijeće je, također, zadužilo Generalnog sekretara, Antonia Gutteresa, da postavi Višeg koordinatora za rekonstrukciju i humanitarnu pomoć, što je uradio imenovavši nizozemsku ministricu vanjskih poslova Sigrid

¹²⁷ Rafols, “The War in Gaza and the Israeli-Palestinian Conflict,” 28.

Kaag 26. decembra 2023. godine. Njen zadatak je da olakša, koordinira, nadgleda i verifikuje humanitarnu pomoć trećih strana.¹²⁸

U međunarodnoj areni jedna država je očitala lekciju svima. Južnoafrička Republika je pokrenula proces protiv Izraela pred Međunarodnim sudom pravde (ICJ) optužujući ga za činjenje genocida nad Palestincima u Pojasu Gaze. Pored Južnoafričke Republike, ovoj aplikaciji pred ICJ-em se pridružilo 14 država.

Južnoafrička Republika je 29. decembra 2023. godine podnijela tužbu protiv Izraela tvrdeći da je prekršila obaveze koje proizilaze iz Konvencije o genocidu te zatražila izricanje privremenih mjera. Nakon mjesec dana, 26. januara 2024, ICJ je izrekao privremen mjere prema kojima se naređuje Izraelu da poduzme sve radnje u sprečavanju genocida, dopusti dopremanje humanitarne pomoći, zaštite životi Palestinaca i prekinu svi napadi na Rafah. Onaj isti Rafah za koji je Izrael tvrdio da je sigurna zona za Palestince Gaze. Posebna mjera suda je bila da u roku od mjesec dana nakon izricanja privremenih mjera Izrael obavijesti sud kako provodi naredbu sprečavanja genocida nad Palestincima.¹²⁹

¹²⁸ Rafols, "The War in Gaza and the Israeli-Palestinian Conflict," 29.

¹²⁹ „Hag: Međunarodni sud pravde naredio privremene mjere za Gazu, Izrael da spriječi i kazni poticanje na genocid“, Anadolu Agency, pristupio 5.12.2024., <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/hag-me%C4%91unardni-sud-pravde-naredio-privremene-mje-re-za-gazu-izrael-da-sprije%C4%8Di-i-kazni-poticanje-na-genocid/3119797>.

Sve ove naredbe koje je ICJ izrekao prema Izraelu nisu ispunjene jer je Izrael nastavio sa ubijanjima Palestinaca u Pojasu Gaze. S obzirom na to da nema mehanizama da se država natjera na poštivanje mjera i odluka ICJ-a, ponašanje Izraela ne iznenađuje. Zato je potrebno sačekati da se cijeli slučaj pred ICJ-om završi za šta su potrebne i godine. A do tada ćemo sigurno gledati ono što smo i do danas gledali. Ubijanje Palestinaca pred očima cijelog svijeta. Uživooo!!!

Pored ICJ-a, i Međunarodni krivični sud (ICC) je djelovao u pogledu katastrofalne situacije u Gazi. ICC je 21. novembra 2024. izdao naloge za hapšenje izraelskog premijera Netanyahuja i sada već bivšeg ministra odbrane Gallanta. Oni se terete za ratne zločine i da su "su obojica namjerno i svjesno lišila civilno stanovništvo u Gazi predmeta koji su neophodni za njihovo preživljavanje, uključujući hranu, vodu, lijekove i medicinske potrepštine, kao i gorivo i struju, od najranije 8. oktobra 2023. do 20. maja 2024." Ovaj posljednji datum je dan kada je tužitelj Karim Khan podnio zahtjeve za hapšenje što ne znači da se zločini nakon ovog datuma nisu činili.¹³⁰

Iako su izdati nalozi za hapšenje ovog dvojca, pitanje je da li će biti dovedeni pred ovaj Sud. Već su neke zemlje pokazale zainteresovanost da uhapsu Netanyahuja ako posjeti njihovu državu dok su druge 'razapete' između

¹³⁰ „Nalozi ICC-a za hapšenje: Netanyahu je zasigurno zločinac, ali...“, Al Jazeera Balkans, pristupio 29.11.2024., <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2024/11/25/nalozi-icc-a-za-hapsenje-netanyahu-je-zasigurno-zlocinac-ali>.

interesnih odnosa sa Izraelom i obaveza koje proizilaze iz Statuta kojim je ovaj Sud osnovan. Treće su jasno izrekle kako neće hapsiti lidere Izraela po nalogu ICC-a.

Situacija u Gazi je svakim danom sve gora i gora a pozivi za prekid vatre se čine bezazlenim. Pohod na Gazu je do sada ostavio nesagledive posljedice po Palestince, ali i na samu infrastrukturu i okolinu gdje su živjeli. Stanje u kojem preživljavaju Palestinci danas je nehumano te je potreban veći međunarodni angažman, odlučnost i hrabrost da se stane u kraj zločinačkim pohodima na Gazu i da se polahko sve počne vraćati u normalu. Ako se i stanje prije Iron Sworda može nazvati normalnim.

ZAKLJUČAK

Izraelsko-palestinski sukob je pokazao kako je realizam u vanjskoj politici najvažnija stvar. Iako se često u akademskim krugovima i medijima govori kako se SAD ponašaju liberalno unutar svojih granica, a u vanjskoj politici po principu realizma, vidimo da i ostale snažne države rade isto. U suštini provode se politike koje u prvi plan ističu svoje interese dok ljudska prava dolaze nakon toga. Jer da se poštuju i štite samo osnovna ljudska prava, Palestinci ne bi bili u ovoj situaciji u kojoj se trenutno nalaze.

Ovaj najdugovječniji savremeni sukob je potvrdio da je jedino važna vojna moć. Naravno, to ne bi bilo moguće bez jake ekonomije i snažne politike koja se vodi u jednoj državi. Iako su se povukli zvanično iz Gaze, Izrael je nastavio kontrolisati Gazu čineći nesagledive posljedice za

njene stanovnike. Posljednja operacija Iron Sword najbolje pokazuje kako je vojna moć bitna za svaku državu. S jedne strane je Hamas koji se suprostavlja okupaciji svoje zemlje sa slabom vojnom opremom, ali i nanosi štetu mnogo opremljenijoj i jačoj vojsci kao što je IDF. Sa druge strane, izraelska vojska je još jednom pokazala svoju snagu pokazujući kako razvijanje moderne tehnologije može nanijeti nesagledive posljedice po ljudske živote, infrastukturu, ali i okolinu. Upravo pomoću razvijene vojne tehnologije su i pronašli vođu Hamasa Yahyu Sinwara kojeg su na kraju i likvidirali.

Iako su napadi na Gazu bili jaki i žestoki, Hamas se nije predavao. U tim borbama su ubijena i dvojica najistaknutijih njihovih lidera Ismail Haniyeh i Yahya Sinwar. Bez obzira na ove velike gubitke Hamas je opstao i nastavio svoje djelovanje samo sa drugim čovjekom na čelu. Ovo pokazuje kako djelovanje Hamasa nije vezano za pojedince nego za ideju oslobađanja Palestine od izraelske okupacije. Bez obzira ko je na čelu ove organizacije, oni imaju svoj pravac i ciljeve koje žele ispuniti.

Povlačenjem iz Gaze, Izrael je još jednom pokazao kakve namjere ima. Jedan od razloga za njihovo povlačenje su bile i demografske projekcije koje su pokazivale ako se nastavi trend prirodnog priraštaja da će do 2010. godine Palestinci postati većina u Izraelu. Njihova odluka o povlačenju je pokazala kako Izrael ne pripada onim demokratskim državama koje propagiraju inkluzivnost svih građana bez diskriminacije bilo koga. Jasno su poručili kako je Izrael jevrejska država i da će to biti u budućnosti. Da

su nastavili s ubijanjem Palestinaca i doveli njihov broj do željene granice Gazu su ponovo mogli pripojiti Izraelu.

Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju: Najdugovječniji savremeni sukob je knjiga koja je na neki način dopunila propuste dosadašnjih knjiga objavljenih na bosanskom jeziku. Do sada su se istraživala pitanja koja su se ticala općenito stanja Palestinaca ili onoga šta se dešavalo u prošlom vijeku. Ova knjiga dopunjuje prethodna izdanja sa dva bitna geopolitička momenta: povlačenjem Izraela iz Gaze 2005. i operacijom Iron Sword koja je odnijela više od 50.000 palestinskih života.

Ta dva posljednja geopolitička događaja jasno pokazuju koliko je i međunarodno pravo na snazi. Dok se manje i slabije države oslanjaju na međunarodno pravo, nadajući se njenoj primjeni, velike i jake države se oslanjaju na svoje vlastite snage kao što to čini Izrael. Prkose ICC-u koji je izdao naloge za hapšenja premijera Izraela Benjamina Netanyahu i bivšeg ministra odbrane Yoava Gallanta. Podršku dobijaju prvenstveno od SAD-a koji snažno stoji uz Izrael bez obzira što čine ratne zločine u Gazi. SAD je najsigurnije mjesto za premijera Izraela gdje neometano može otići kada god to poželi.

U odnosu na Izrael, da su lideri Hamasa za kojima je izdat nalog za hapšenje od ICC-a kojim slučajem kročili na tlo zapadnih zemalja, bez odlaganja bi bili uhapšeni i predati Sudu u Haagu. Ovo nam još jednom govori koliko su međunarodni odnosi zasnovani na interesima i samo interesima. Dok se priča o liberalizmu kao nekom idealnom

ustrojstvu i poštivanju međunarodnog prava sa druge strane, oni koji ga propagiraju ga i urušavaju. Na taj način se slabe i međunarodne organizacije poput UN-a postajući nebitnim. Riječi generalnog sekretara i specijalne izvjestiteljice za Gazu se jednostavno ne poštuju. Čak se napadaju i proglašavaju nepoželjnim u nekim državama kao što je Izrael.

Ovaj rukopis ne uključuje postignuti sporazum o prekidu vatre između Hamasa i Izraela koji je na snazi od početka 2025. Zbog toga istraživači koji budu željeli da se bave ovim sporazumom mogu se poslužiti ovom knjigom kao uvodom u to pitanje. Također, u knjizi se nisam detaljno bavio unutrašnjom politikom Izraela osim ako se direktno ticala djelovanja u Gazi. Takav slučaj je bio 2005. kada su politički akteri u Izraelu odlučili kakav žele karakter države. Zbog toga je ostao prostor istraživačima da se detaljno pozabave unutrašnjim pitanjima Izraela koja će dati kompletniju sliku sukoba koji skoro 80 godina okupira Bliski istok.

Gaza i njeni stanovnici još jednom su posvjedočili da ni najjače sile svijeta ne mogu ništa onima koji se bore srcem za svoje parče zemlje. Iako su im kuće i stanovi djelimično ili u potpunosti uništeni, s pjesmom se vraćaju na svoj toprak. Mnoge porodice su zbrisane s lica zemlje. Mnoge su, opet, izgubile veliki broj članova, a ni to ih nije spriječilo da nastave živjeti svoje snove u svojoj Gazi koja je za njih jedino mjesto življenja. Možda kao takva nije najsigurnija, ali jedino se na toj teritoriji osjećaju kao svoji na svom.

RECENZIJE

I

Knjiga *Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju: Najdugovječniji savremeni sukob* pruža sveobuhvatan pregled izraelsko-palestinskog sukoba, s posebnim fokusom na okupaciju i aneksiju palestinskih teritorija, naročito Pojasa Gaze. Autor je u knjizi kroz hronološki prikaz događaja, od Balfourove deklaracije do Operacije Iron Sword, analizirao političke, ekonomske i socijalne aspekte okupacije, uključujući i uticaj na palestinsko društvo, ulogu međunarodnih aktera i motive iza izraelske agresivne politike.

Knjiga predstavlja vrijedan doprinos razumijevanju izraelsko-palestinskog konflikta, dubinski analizirajući složene i često previđene aspekte dugotrajne okupacije. Međutim, važno je napomenuti potrebu za kritičkim čitanjem, kao i svakog štiva koje se bavi ovom izuzetno izpolitiziranom temom, te sagledavanjem potencijalnih pristranosti, što je teško utvrditi bez potpunog i iscrpnog pristupa tekstu. Potrebno je detaljno razmotriti izvore i metodologiju koju je autor koristio za balansirani prikaz svih perspektiva.

Tema knjige koja daje historijski pregled izraelsko-palestinskog sukoba je od izuzetne važnosti za razumijevanje kompleksnosti sukoba koji generira nestabilnost ne samo na Bliskom istoku već globalno. Dubinsko istraživanje

izraelske okupacije nužno je za sagledavanje korijena konflikta, razumijevanje trenutne situacije i istraživanje potencijalnih puteva ka miru. Kroz analizu događaja, knjiga omogućava čitaocu da razumije kako je okupacija negativno uticala na svakodnevni život Palestinaca, njihovo ekonomsko siromašenje, kao i političku i geopolitičku nemoć kojoj su danas izloženi.

Doc. dr. Jahja Muhasilović,
profesor na Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu

II

Nova knjiga o nastanku, genezi, povijesnom razvoju, budućim izazovima i potencijalnom pravednom rješenju palestinskog pitanja, pod naslovom *Kako je Izrael okupirao i zauzeo palestinsku teritoriju: Najdugovječniji savremeni sukob*, autora Haruna Nuhanovića, predstavlja vrijedan doprinos izučavanju palestinskog pitanja u našem podneblju i treba da zauzme značajan prostor u literaturi na bosanskom jeziku koja se bavi ovim najznačajnijim pitanjem savremenog čovječanstva, a ne samo Bliskog istoka ili zapadne Azije. U našoj zemlji ne postoji dovoljno literature o ovom planetarno značajnom pitanju, a kako je autor u naslovu ispravno naveo, najdugovječnijem savremenom sukobu. Stoga, autorov doprinos predstavlja važan i isto toliko pristupačan, čitljiv i pitak, dodatak postojećem pisanom opusu o Palestini na našem jeziku.

Nuhanovićeva knjiga predstavlja nam čitavo jedno stoljeće i sve izazove palestinskoga naroda u tom periodu, pažljivo akcentirajući upravo sve one najznačajnije epohalne momente iz života i borbe Palestinaca za svoje samoopredjeljenje, slobodu, ljudska prava, dostojanstvo i vlastitu državu. Zbog svoje konciznosti i pažljivog odabira događaja koje je autor osvijetlio, knjiga garantira da će biti čitana, budući da u današnjem trenutku vlada stanovita odbojnost i nestrpljenje prema velikim i debelim knjigama. Ovdje je intencija autora očigledno bila da se dopadne pogotovo mlađoj čitalačkoj publici koja u vrijeme društvenih mreža i savremenih informativno-tehnoloških promjena nema strpljenja za čitanje debelih knjiga.

Autor u knjizi apostrofira izazove izraelske okupacije Palestine tokom višedecenijske oslobodilačke borbe koja je bila obilježena različitim metodama, od široke narodne pobune, oružanih ustanaka, gerilskog rata, čak metoda koje su označene kao terorističke, do kompromisnih pristajanja na pomirenje i suživot sa okupatorom i kolonijalnim gospodarom. Kako Nuhanović portretira palestinsku borbu tokom višedecenijske borbe, možemo zaključiti da izuzetno dobro barata ne samo historijskim činjenicama već, također, instrumentarijem pomoću kojeg secira ideološke trendove, međunarodne okolnosti, geopolitičke imperativne, ograničenja nametnuta od velikih arapskih susjeda, a posebno velikih svjetskih sila i njihovih interesa u čijim se granicama kretala i oblikovala palestinska oslobodilačka borba, podložna različitim političkim, doktrinarnim, vjerskim, ideološkim i geostrateškim ograničenjima i oskudnoj

podrški koju su palestinski borci imali na regionalnom i međunarodnom planu. Autor hronološki opisuje historijski razvoj i etape izraelske okupacije Palestine, osvjetlivši nam najvažnije arapsko-izraelske ratove koji su prethodili formiranju Palestinskog pokreta otpora koji je karakterizirao veći dio hladnoratovskog perioda u kojem je palestinska borba bila uvjetovana, i, rekli bismo, privilegirana u smislu da su njeni predvodnici, posebno Yasser Arafat, ali i njegovi prethodnici, mogli iskoristiti povoljnije uvjete blokovske podjele svijeta kako bi ostvarili određenu korist za svoj stoljetni projekt samoodređenja i borbe za vlastitu državu koja im je praktično oteta izraelskom okupacijom i negirana odsustvom međunarodne podrške koja je ostala isključivo verbalna, ali prilično sterilna u redovima međunarodnih institucija poput UN-a.

Nuhanović na izvanredan način demonstrira svoje poznavanje terminoloških odrednica, ali i vodećih aktera u čitavom procesu, kako na strani Palestinaca tako i na strani okupacione sile Izraela, kao i krucijalnu i u većini slučajeva maćehinsku ulogu, susjednih zemalja prema Palestini, posebno Jordana, koji se također namirivao preko leđa Palestinaca, kad je njihova borba prijetila destabilizacijom vlastite avlije i vlasti monarhističke elite i vladajuće porodice u Ammanu, protjerivanjem političkog i gerilskog rukovodstva Palestinaca u Liban, a kasnije u Tunis. Autor značajan prostor, što je i za očekivati, posvećuje pitanju međupalestinskih odnosa između njihovih suprotstavljenih vjerskih i ideološko-političkih frakcija koje su, također, doprinijele reduciranju kapaciteta Palestinkog pokreta da

združeno djeluje protiv okupacione sile i njenih zapadnih pomagača. Pitanje Gaze i njene okupacije, povlačenja, a kasnije ponovne okupacije zauzima važno mjesto u ovom štivu. Osvjetljavanje pitanja i značaja Gaze je bitno pogotovo s obzirom na genocid koji je trajao u proteklih više od 15 mjeseci, što će, svakako, rezonirati sa čitaocima budući da podstiče njihovu svijest o najnovijim stradanjima Palestinaca, dok se historijska događanja koja su tome prethodila nude kao stanovit background radi boljeg razumijevanja konteksta koji često namjerno izostaje u većini medijskih izvještaja o Palestini uopće, a o Gazi posebice.

Autor nije propustio priliku da, također, objasni značaj i manjkavosti Oslo procesa i psihološki značaj ovog epohalnog trenutka u višedecenijskoj borbi. Oslo proces je na jasan način legitimizirao kako palestinsku borbu tako i u značajnoj mjeri ograničio i suzio prostor djelovanja palestinske borbe, što je okupaciona sila, dakako, koristila za svoju ekspanziju dok je istovremeno Palestincima nudila neke manje ustupke, kako onima na okupiranoj Zapadnoj obali tako i u Gazi. Autor Nuhanović odlično opisuje taj tzv. normalizirani i isto toliko nenormalni život pod okupacijom koji je Izrael pokušao učiniti perpetualnim obilježjem okupirane zemlje i normalizirati ga u očima svjetske javnosti, predstavljajući Palestinsku samoupravu kao navodni eksponat ili urnek Palestinske države, koja to nije. Autor jasno razlaže, ali jednostavnim i inteligibilnim vokabularom i misaonim instrumentarijem prirodu Palestinske uprave, različite vrste vojnih operacija i modaliteta okupacije Palestine, do unutrašnjih prilika u samom Izraelu.

lu, kako bi nam prikazao svu kompleksnost odnosa i naka-
na prema okupiranim teritorijama i njenim stanovnicima,
Palestincima. Nuhanović se, također, dotiče pitanja ljud-
skih prava Palestinaca i najnovijih zločinačkih poduhvata
Izraela koji su naišli na osude građana širom svijeta, ali i na
gluhe uši nosilaca zapadnih institucionalnih politika koje
su sve vrijeme ostale vjerne podršci okupacionoj sili, mimo
svih normi i konvencija međunarodnoga prava, pravde i
pravičnosti.

Autor koristi značajan dio sekundarnih izvora i posto-
jeće literature što daje dodatni kvalitet njegovom istraživač-
kom naporu koji je i kako faktografski pristupačan za širu
javnost, tako se može preporučiti kao korisno štivo kako
za novinarsku struku, tako i za studente, čak srednjoškol-
ce, ali isto tako i za diplomatsku i akademsku publiku, kao
neka vrsta priručnika i izvora za neka od referentnih pita-
nja i detalja koja se tiču palestinskog pitanja. Naravno, o
Palestini je napisan veliki opus literature na različitim jezi-
cima, posebno na engleskom i arapskom jeziku. Veći dio te
literature nije dostupan većini čitalaca našeg govornog po-
dručja, tako da će ova kratka knjiga, ali po svome značaju
nimalo zanemariva, sigurno naći mjesta u knjižarama, či-
taonicama i porodičnim bibliotekama naših bosanskoher-
cegovačkih čitalaca. Stoga mi je zadovoljstvo i privilegija
da mogu svesrdno preporučiti knjigu Haruna Nuhanovića
kao vijedan doprinos općoj literaturi o Palestini. Pitanje
Palestine može se izučavati sa različitih aspekata od histo-
riografskog pristupa, analitičko-političkog, književnog,
umjetničkog, iz ugla ljudskih prava, rata i mira, politike ve-

likih sila, geopolitike i geostrategije, kulturoloških studija i drugih pristupa. Ovo je samo jedan od tih mnogobrojnih pristupa palestinskom pitanju s aspekta posmatranja Palestine kao okupiranog historijskog područja koje danas postkolonijalni naučnici i historičari i aktivisti ljudskih prava smatraju posljednjim ostacima zapadnog kolonijalizma koji još uvijek nije poražen i koji odolijeva u historijskom jezgru svjetskih civilizacija i kultura i značajnom području arapsko-islamskog svijeta čiji značaj transcendiraju jednostrane pristupe i čije rješavanje zahtjeva ogromne napore koji su samo djelimično ograničeni na oružani sukob.

Želim vjerovati da će ova knjiga poslužiti upravo kao novo osvježanje i naputak svima onima koji osjećaju snažan afinitet prema Palestini i koji su zabrinuti zbog istrebljenja palestinskoga naroda te koji iskreno teže postizanju trajnog mira i civilizacijskog suživota u drevnoj svetoj zemlji Palestini u kojoj je smješten i Kuds, jedno od najsvetijih mjesta i prva kibla u islamu. Upravo iz toga, ali i mnoštva drugih razloga, toplo preporučujem pažljivo čitanje ove knjige. Autoru Harunu Nuhanoviću čestitam na ovom postignuću i doprinosu izučavanju palestinskog pitanja koje predstavlja kontinuiranu inspiraciju za bolje razumijevanje odnosa između tlačitelja i potlačenih, pitanja za koje smo vjerovali da je davno relegirano na margine ljudske povijesti. Pored toga, izučavanje Palestine i palestinskog pitanja i odnosa neokolonijalnih sila prema Palestini, također je važno u korelaciji promišljanja bosanskog pitanja i njegovih izazova budući na korelaciju između dva pitanja. Palestina je nekoć predstavljala najdinamičniji i najrazvijeniji južni dio

Osmanskoga carstva dok je Bosna isto to značila u njegovom prekomediteranskom, sjevernijem dijelu, gdje je preovladavala tolerancija i zajednički život među različitim religijama i svjetonazorima, kako je to slikovito opisao Ossama Makdisi u njegovoj knjizi *Doba koegzistencije*. Harun Nuhanović nas je svojim štivom potaknuo na svježa razmišljanja i nužnost novog pristupa izučavanju palestinskog pitanja koje je bilo i koje će ostati vododjelnica savjesti čovječanstva i rana na savjesti kako islamskog tako i zapadnog svijeta i onog drugog na svim meridijanima.

Sarajevo, 16. mart 2025.

Mr. Osman Softić, *geopolitički analitičar, autor,*
senior research fellow Islamic Renaissance Front,
Kuala Lumpur, Malezija

LITERATURA

KNJIGE

- Arnon, Arie. „Economic Aspects,” u *Routledge Handbook on the Israeli – Palestinian Conflict*, edited by Joel Peters i David Newman, 173-185. New York: Routledge, 2013.
- Bregman, Ahron. *Israel's Wars*. London and New York: Routledge, 2016.
- Brener, Bjorn. *Gaza Under Hamas*. London, New York: I.B.Tauris, 2017.
- Filiu, Jean-Pierre. *Gaza: A History*. New York: Oxford University Press, 2014.
- Gordon, Neve. *Israel's Occupation*. Berkley i Los Angeles: University of California Press, 2008.
- Hever, Shir. *The Political Economy of the Occupation*. London: Pluto Press, 2010.
- Johnson, David E. “Operation Cast Lead,” u *Hard Fighting*, 95-144. California: RAND Corporation, 2012.
- Kadman, Noga. *Rafah Crossing: Who Holds the Key?*. Israel: Gisha, 2009.
- Louis, Roger i Shlaim, Avi. *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- Normand, Linn. *Demonization in International Politics*. California: Palgrave Macmillan, 2016.
- Oren, Michael B. *Six Days of War*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Peters, Joel. “Gaza.” *The Rotlodge Handbook of the Israeli-Palestinian Conflict*, edited by Joel Peters i David Newman, 196-207. New York: Routledge, 2013.

- Roy, Sara. *Failing Peace*. London: Pluto Press, 2007.
- Shafir, Gershon. *A Half Century of Occupation*. California: University of California Press, 2017.
- Strawson, John. *Partitioning Palestine*. London: Pluto Press, 2010.
- Tessler, Mark. *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*. Bloomington i Indianapolis: Indiana University Press, 2009.
- Weizman, Eyal. *Hollow Land*. London i New York: Verso, 2007.
- Zelnick, Robert. *Israel's Unilateralism*. California: Hoover Institution Press, 2006.

AKADEMSKI ČLANCI

- Aronoff, Yael S. „From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon.“ *Israel Studies* 15, no. 2 (summer 2010): 149-172.
- Buheji, Mohamed., Hasan, Aamir. „Beyond Famine and Chaos – Case of Gaza,“ *International Journal of Management* 15, br. 2, (2024): 1-26.
- Buheji, Mohamed. Mushimiyimana, Emmanuel. „Gaza: Towards an Agile Resilience,“ *International Journal of Management* 14, br. 7 (2024): 120-136.
- Ekzayez, Abdulkarim. „Health Security Implications of the War on Gaza: A Perspective Analysis,“ Arab Center for Research & Policy Studies 7, (2024): 1-9.
- Grossman, Lawrence. „Jewish Communal Affairs,“ *The American Jewish Year Book* 106, (2006): 92-114.
- Hasan, Aamir., Buheji, Mohamed. „A World Losing its Legitimacy – Gaza from Collective Punish till Ethnic Cleansing & Genocide,“ *International Journal of Management* 15, br. 1 (2024): 188-209.

- Institute for Palestine Studies. "Prelude to the Operation Cast Lead: Israel's Unilateral Disengagement to the Eve of War." *Journal of Palestine Studies* 38, no. 3 (Spring 2009): 139-168.
- Kienzler, Hanna., Daniel, Gwyn., Hammoudehet, Weeam., al., „Unbearable suffering: Mental health consequences of the October 2023 Israeli military assault on the Gaza Strip," *BMJ Glob Health*, (2024): 1-4.
- Kuperwasser, Yossi. „The Arab Attitude toward Israel's Disengagement: A First-Hand Account from an Israeli Insider." *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 7-14.
- Lewin, Eyal. „The Disengagement from Gaza: Understanding the Ideological Background." *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (Spring 2015): 15-32.
- Li, Darryl. „The Gaza Strip as Laboratory: Notes in the Wake of Disengagement." *Journal of Palestine Studies* 35, no. 2 (Winter 2006): 38-55.
- Lisica, Admir. „Uticaj dijaspornih zajednica na društveno-političke procese u zemljama porijekla: Od Irske do Palestine." *Znakovi vremena* br. 92/93, (2022): 100-111.
- Lochery, Neill. „The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006." *Middle Eastern Studies* 43, no. 1 (January 2007): 1-19.
- Lord, Amnon. „The Etrog: The media, the Courts and Prime Minister Sharon during the Disengagement." *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (Spring 2015): 65-78.
- Lovatt, Hugh. „The Gaza Conflict and Israel's Domestic Politics," *Mediterranean Yearbook*, (2024): 145-152.
- Makovsky, David. „Gaza: Moving Forward by Pulling Back," *Foreign Affairs* 84, no. 3 (May-June 2005): 52-62.

- Peters, Joel. „The Gaza Disengagement: Five Years Later“ *Israel Journal of Foreign Affairs* 4, no. 3 (2010): 33-44.
- Pressman, Jeremy. „Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations, 2001-2006.“ *International Studies Perspectives* 7, no. 4 (November 2006): 360-376.
- Rafols, Xavier Pons. „The War in Gaza and the Israeli-Palestinian Conflict: A Turning Point in the Midst of an Endless Cycle of Violence“, *EuroMediterranean Journal of International Law and International Relations* 7, br.12 (2024): 1-53.
- Rais, Faiza. „The Disengagement Plan: An Assesment“, *Strategic Studies* 26, no. 1 (Spring 2006): 50-78.
- Roy, Sara. „Praying with Their Eyes Closed: Reflections on the Disengagement from Gaza“, *Journal of Palestinian Studies* 34, no. 4 (Summer 2005): 64-74.
- Rynhold, Jonathan i Waxman, Dov. „Ideological Change and Israel' Disengagement from Gaza.“ *Political Science Quarterly* 123, no. 1 (spring 2008): 11-37.
- Samhour, Mohamed. „Gaza Economic Predicament one Year After Disengagement: What went Wrong?“ *Crown Center for Middle Eastern Studies*: 2. 1-8.
- Sher, Hanan. „Israel.“ *The American Jewish Year Book* 105, (2005): 213-284.
- Shragai, Madav. „The Disengagement: The Unanswered Question.“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (Spring 2015): 33-51.
- Waxman, Dov. „From Controversy to Consensus: Cultural Conflict and the Israeli Debate Over Territorial Withdrawal“, *Israel Studies* 13, no. 2 (Summer 2008): 73-96.

ONLINE IZVORI

Abraham, Yuval. „A mass assassination factory: Inside Israel's calculated bombing of Gaza.“ pristupio 1.12.2024. <https://www.972mag.com/mass-assassination-factory-israel-calculated-bombing-gaza/>.

Al Jazeera. „Israel closes Al Jazeera bureau in Ramallah: All you need to know.“ pristupio 27.11.2024. <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/22/israel-closes-al-jazeera-bureau-in-ramallah-all-you-need-to-know>.

Al Jazeera Balkans. „Nalozi ICC-a za hapšenje: Netanyahu je zasigurno zločinac, ali...“ pristupio 29.11.2024., <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2024/11/25/nalozi-icc-a-za-hapsenje-netanyahu-je-zasigurno-zlocinac-ali>.

Anadolu Agency. „Hag: Međunarodni sud pravde naredio privremene mjere za Gazu, Izrael da spriječi i kazni poticanje na genocid.“ pristupio 5.12.2024. <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/hag-me%C4%91unarodni-sud-pravde-naredio-privremene-mjere-za-gazu-izrael-da-sprije%C4%8Di-i-kazni-poticanje-na-genocid/3119797>.

Anadolu Agency. „U izraelskim napadima u Pojasu Gaze od 7. oktobra prošle godine ubijeno 44.580 Palestinaca.“ pristupio 6.12.2024. <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/u-izraelskim-napadima-u-pojasu-gaze-od-7-oktobra-pro%C5%A1le-godine-ubijeno-44580-palestinaca/3414079>.

Halkin, Hilel. „Israel After Disengagement,“ *Commentary*, October, 2005. pristupio: 10.3.2022. <https://www.commentary.org/articles/hillel-halkin/israel-after-disengagement/>.

Huffpost. „Israeli Defense Minister Announces Siege On Gaza To Fight Human Animals.“ pristupio 5.12.2024., <https://www.huffpost.com/entry/>

israel-defense-minister-human-animals-gaza-palestine_n_6524220ae4b09f4b8d412e0a.

International Committee of the Red Cross. „The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols.“ pristupio 9.12.2024. <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries> i „Attacks against Objects Indispensable to the Survival of the Civilian Population,“ International Committee of the Red Cross, pristupio 9.12.2024., <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule54>.

Le Monde. „Deadly food distribution in Gaza: What we know about the aid convoy and Israeli gunfire.“ pristupio 7.12.2024. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/03/01/deadly-food-distribution-in-gaza-what-we-know-about-the-aid-convoy-and-israeli-gunfire_6575539_4.html.

Relief Web. „Initial reporting on the ongoing Israeli retaliatory attacks on Gaza: (Reporting Period, 7-28 October 2023) based on preliminary documentation.“ pristupio 4.12.2024., <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/initial-reporting-ongoing-israeli-retaliatory-attacks-gaza-reporting-period-7-28-october-2023-based-preliminary-documentation-enar>.

Re'ut Institute. „Impact of the Disengagement Plan on the One-State Threat.“ pristupio: 15.3.2022. <http://www.jstor.org/stable/resrep10523>.

The Guardian. „The Gospel: how Israel uses AI to select bombing targets in Gaza.“ pristupio 21.11.2024. <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/01/the-gospel-how-israel-uses-ai-to-select-bombing-targets>.

UN News. „Gaza: UN rights experts condemn ‘killing and silencing’ of journalists.“ pristupio 19.11.2024. <https://news.un.org/en/story/2024/02/1146132>.

